

สภาพการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4

THE STATES OF PERFORMANCES OF BUDDHIST'S WAY OF LIFE SCHOOL
PROJECT IN BASIC EDUCATIONAL SCHOOLS UNDER BURIRAM
EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 4

วิทยานิพนธ์

ของ

สุขสันต์ จวงพลงาม

เสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา

พฤษภาคม 2553

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาวิทยานิพนธ์
ของนายสุขสันต์ จวงพลงาม เรียบร้อยแล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิราณี จุฑาปะมา)

.....กรรมการควบคุม
(รองศาสตราจารย์มาลิณี จุฑาปะมา)

.....กรรมการควบคุม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประสงค์ กาญจนการุณ)

.....กรรมการสอบ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิวัฒน์ กัถยพฤษ)

.....กรรมการสอบ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นวมินทร์ ประชานันท์)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุเทียบ ละอองทอง)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2553

ชื่อเรื่อง	สภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4		
ผู้วิจัย	สุขสันต์ จวงพลงาม		
กรรมการควบคุม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิราณี จุโฑปะมา	ประธานกรรมการ	
	รองศาสตราจารย์ มาลินี จุโฑปะมา	กรรมการ	
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประคอง กาญจนการุณ	กรรมการ	
ปริญญา	ครุศาสตรมหาบัณฑิต	สาขา การบริหารการศึกษา	
สถานศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์	ปีที่พิมพ์ 2553	

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ใน 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ ด้านกิจกรรมเสนอแนะ การพัฒนา ด้านการพัฒนาบุคลากรและด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์กับชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 118 คน ครูผู้สอนจำนวน 324 คน รวมกลุ่มตัวอย่างจำนวน 442 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การสุ่มตามระดับชั้น (Stratified Random Sampling) และการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม มาตรฐานประมาณค่า (Rating Scales) มีค่าความเชื่อมั่น .9851 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ เฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ทดสอบสมมติฐาน โดยใช้ค่าคะแนนที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent Sample t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-way Analysis of Variance) เมื่อพบความแตกต่างจึงทำการเปรียบเทียบเป็นรายคู่ตามวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe' Method) กำหนดค่าสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน โดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำแนกตามสถานภาพ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำแนกตามขนาด โรงเรียน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยด้านการบริหารจัดการ โรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดกลาง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านการก่อกลุ่ตสัมพันธ์กับชุมชน โรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็กแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

TITLE The States of Performance of Buddhist's Way of Life School Projects in Basic Educational Schools under Buriram Educational Service Area Office 4

AUTHOR Suksan Juangponngam

ADVISORS Assistant Professor Dr. Siranee Chutopama Thesis Advisor
Associate Professor Malinee Chutopama Co-advisor
Assistant Professor Prakong Kanjanakaroon Co-advisor

DEGREE Master of Education **MAJOR** Educational Administration

SCHOOL Buriram Rajabhat University **YEAR** 2010

ABSTRACT

The objectives of this research were to study and compare the states of performance of Buddhist's way of life school projects in Basic Educational Schools under Buriram Educational Service Area Office 4 in five aspects, namely: the educational management, the Buddhist's way of life learning, the development suggested activities, the personnel development, and the community related support. The samples were 118 school administrators, and 324 teachers totally 442 people, selected by using stratified random sampling, and simple random sampling. The research instrument used was a rating scale questionnaire with the reliability at .9851. The statistics used in the data analysis were percentage, mean, and standard deviation. The hypotheses were tested by means of Independent Sample t-test and One-way Analysis of Variance. If it showed significant difference at the level of .05, the Scheffe' Method was used. The research results were as follows:

1. The states of performance of Buddhist's way of life school projects in Basic Educational Schools under Buriram Educational Service Area Office 4 as perceived by the opinions of school administrators and teachers as a whole and in each aspect was at "high" level.
2. The comparison of school administrators' and teachers' opinions about the states of performance of Buddhist's way of life school projects in Basic Educational Schools under Buriram Educational Service Area Office 4 classified by status was found that the opinions of school administrators and teachers were statistically significant difference at .01. level.

3. The comparison of school administrators' and teachers' opinions about the states of performance of Buddhist's way of life school projects in Basic Educational Schools under Buriram Educational Service Area Office 4 classified by school size was found that the opinions of school administrators and teachers were statistically significant difference at .05. level. . However, "The educational management" showed that the big and moderate size schools were statistically significant difference at .05. level. and "the community related support" indicted that the big and small size schools were statistically significant difference at .05. level.

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Buriram Rajabhat University

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ โดยได้รับความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิราณี จุโฑปะมา ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ มาลีณี จุโฑปะมา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประคอง กาญจนการุณ กรรมการควบคุม วิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นิวัฒน์ กัลยพฤกษ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นวมินทร์ ประชานันท์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาช่วยเหลือให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบแก้ไข ข้อบกพร่องตั้งแต่ต้นจนสำเร็จเรียบร้อย และขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่ได้อำนวยความสะดวกในการประสานงานจัดทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน คือ นายอุทัยาน ปิตามาดา ศิษยานิเทศก์ 7 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 นายชวลิต ชูทรัพย์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านชุมแสง นายสังจา ประเสริฐกุล ครู โรงเรียนบ้านหนองจาน นายสุนทร ธิโรสง ครู โรงเรียนบ้านชุมแสง นางสาวจรรุวรรณ ทวันเวช ครู โรงเรียนบ้านตาแก ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบและแก้ไข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ขอขอบพระคุณสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ที่ให้ความอนุเคราะห์แจ้งให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ได้ กรูณาตอบแบบสอบถามทศสอง ใช้และตอบแบบสอบถามการวิจัยในครั้งนี้

ประโยชน์และคุณค่าที่เกิดขึ้นจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณแต่บิดา มารดา ผู้ให้กำเนิดชีวิต บุรพจารย์ คณาจารย์ที่ได้อบรมสั่งสอนผู้วิจัยให้มีสติ สมานธิ ปัญญาและความมานะพยายามพากเพียรจนประสบความสำเร็จในการศึกษา

สุขสันต์ จวงพลงาม

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
สมมติฐานของการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
ความหมายของ โรงเรียนวิถีพุทธ.....	7
ความเป็นมาของ โรงเรียนวิถีพุทธ.....	8
รูปแบบ โรงเรียนวิถีพุทธ.....	12
แนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ.....	18
การบริหาร โรงเรียนวิถีพุทธ.....	34
องค์ประกอบการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ.....	48
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	51
งานวิจัยในประเทศ.....	51
งานวิจัยต่างประเทศ.....	59
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	61
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	61
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	63
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	64
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	65
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	66

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	69
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	69
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	69
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	70
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	89
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	89
สมมติฐานการวิจัย.....	89
วิธีดำเนินการวิจัย.....	90
สรุปผลการวิจัย.....	91
อภิปรายผล.....	93
ข้อเสนอแนะ.....	100
ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้.....	100
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป.....	101
บรรณานุกรม.....	102
ภาคผนวก.....	106
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ เครื่องมือในการวิจัย.....	106
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล.....	111
ภาคผนวก ค แบบสอบถามเพื่อการวิจัย.....	115
ภาคผนวก ง คำอำนาจจำแนกของแบบสอบถาม.....	124
ภาคผนวก จ ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม.....	127
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	130

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	กระบวนการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธในมิติด้านวิชาการ.....	38
2	กระบวนการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธในมิติด้านกิจกรรม.....	42
3	ประชากร โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์ เขต 4 จำแนกตามขนาด โรงเรียน.....	62
4	กลุ่มตัวอย่าง โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์ เขต 4 จำแนกตามขนาด โรงเรียน.....	62
5	ความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพและขนาด โรงเรียน.....	70
6	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มุริรัมย์ เขต 4 โดยรวมและรายด้าน.....	71
7	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มุริรัมย์ เขต 4 โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามสถานภาพ.....	72
8	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มุริรัมย์ เขต 4 โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามขนาด โรงเรียน.....	73
9	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มุริรัมย์ เขต 4 ด้านการบริหารจัดการ โดยรวมและรายข้อ.....	74
10	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มุริรัมย์ เขต 4 ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ โดยรวมและรายข้อ.....	77
11	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มุริรัมย์ เขต 4 ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา โดยรวมและรายข้อ.....	80

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
12 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถืพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา บุรีรัมย์ เขต 4 ด้านการพัฒนาบุคลากร โดยรวมและรายข้อ.....	81
13 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถืพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา บุรีรัมย์ เขต 4 ด้านการเกี่ยวกลุ่มสัมพันธ์กับชุมชน โดยรวมและรายข้อ.....	83
14 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถืพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำแนก ตามสถานภาพ โดยรวมและรายด้าน.....	85
15 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถืพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามขนาด โรงเรียน.....	86
16 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถืพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ด้านการบริหารจัดการเป็นรายคู่โดยวิธีการของเซฟเฟ่ จำแนกตามขนาด โรงเรียน	87
17 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถืพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ด้านการเกี่ยวกลุ่มสัมพันธ์กับชุมชนเป็นรายคู่โดยวิธีการของเซฟเฟ่ จำแนกตาม ขนาด โรงเรียน.....	88

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขาโดยพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต).....	14
2 สรุปลักษณะรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ.....	17
3 การบริหารจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธ.....	25
4 กระบวนการบริหารมิตिवิถีพุทธในสถานศึกษา.....	37

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Buriram Rajabhat University

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกปัจจุบันเป็น โลกยุค โลกาภิวัตน์ที่มีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจึงจำเป็นที่แต่ละประเทศต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาและเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายจากกระแสโลก โดยปัจจัยสำคัญที่จะเผชิญการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายดังกล่าวได้แก่ คุณภาพของคนและการมีประชาชนที่มีคุณภาพหรือมีความรู้ความสามารถ โดยประชาชนจะมีความรู้ความสามารถได้จะต้องผ่านกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เรียกว่า การศึกษาแต่สังคมปัจจุบันกลับให้ความสำคัญโดยเน้นเฉพาะการพัฒนาด้านไอคิว (I.Q.) ซึ่งหมายถึงความสามารถในการคิด วิเคราะห์ ทำความเข้าใจ สามารถจดจำสิ่งต่าง ๆ และสามารถนำมาประเมินค่าได้แต่กลับมองข้ามการพัฒนาด้านอีคิว (E.Q.) หรือที่เรียกว่าความฉลาดทางอารมณ์ที่หมายถึงความสามารถในการควบคุมอารมณ์ มีจิตใจที่มั่นคงมองโลกในแง่ดี รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความมุ่งมั่นมีเหตุผล มีสติ สามารถควบคุมตนเอง มีความสามารถในการรับรู้ถึงความต้องการของคนอื่น รู้จักมารยาทของสังคมกลับมีน้อยมากในกลุ่มเยาวชน

สาเหตุของปัญหาสังคม เช่น การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียน นักศึกษา ปัญหาการประพฤติตัวไม่เหมาะสม ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนและปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น ส่วนหนึ่งมาจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนาทางเทคโนโลยีและการสื่อสาร มุ่งเน้นการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ เกิดปัญหาด้านจิตใจ ละครคุณธรรม จริยธรรม ศิลธรรม ส่งผลทุกคามต่อ เด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ให้หลงผิด ขาดความมีระเบียบวินัยทำให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมที่สั่งมาตาม โครงสร้างของสังคมไทยลดลง พร้อมกับรอยร้าวของสถาบันครอบครัวทำให้ภูมิคุ้มกันของเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ในการต้านทานสภาพปัญหาแวดล้อม ต้องขาดความมั่นคงจนเกิดปัญหาสังคมตามมา สถานการณ์ที่เกิดขึ้นรากเหง้าแห่งปัญหาที่แท้จริงคือการที่นักเรียนนักศึกษาขาดการกล่อมเกลาจิตใจและปลูกฝังในเรื่องศีลธรรม จริยธรรม จนทำให้มีความสำนึกต่อหน้าที่ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี การใช้สติพิจารณาการยังคิดลนน้อยถอยลง (พุทธศักดิ์ สุขเจริญ. 2548 : 30)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (2540 : 16) กล่าวถึงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมไว้ในมาตรา 81 ว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชน

จัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542 : 3) ยังได้กล่าวไว้ในหมวด 3 มาตรา 6 ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” จึงควรมีการปรับระบบการเรียนให้มีความหลากหลายเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ความรู้ทางด้าน คุณธรรม จริยธรรม ที่จะทำให้เกิดขึ้นในตัวของเขาชนสามารถทำได้โดยมีประสิทธิภาพ เพราะเหตุว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีโอกาสได้ใกล้ชิดกับสิ่งล้ำค่าของสังคมมนุษยชาติ ซึ่งก็คือ “พระพุทธศาสนา” พระพุทธศาสนามีเนื้อหาคล้ายคลึงกับการให้การอบรม ระบบการศึกษา ระบบการดำเนินชีวิตที่ชัดเจน คิงาม ละเอียดลึกซึ่งในทุกระดับของการดำเนินชีวิต โรงเรียนวิถิปุทธเป็นหนึ่งในโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคมและสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา. 2546 : 1)

โรงเรียนวิถิปุทธเป็นโรงเรียนระบบปกติทั่วไป ที่นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้และประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้พัฒนาการ โดยสมบูรณ์ โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิต (โพธิ์ข ู่แสนสุขและบรรเจอดพร ู่แสนสุข. 2546 : 1) โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการมีความตื่นตัวกันมาก รวมทั้งตัวของเด็กนักเรียนเองก็มีความตื่นตัวอยากที่จะศึกษาธรรมะกันมากขึ้น เพราะเป็นโอกาสที่จะปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็ก แต่ทั้งนี้โครงการดังกล่าวยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการเท่าที่ควรถ้าได้รับการสนับสนุนและมีงบประมาณให้อย่างเพียงพอโรงเรียนวิถิปุทธจะเป็นอีกโครงการหนึ่งที่จะช่วยให้สังคมดีขึ้นกว่านี้ (“มจร.เร่งผลักดันโรงเรียนวิถิปุทธเน้นสอนธรรมะ”. 2548 : 1)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์ เขต 4 มีโรงเรียนในสังกัดทั้งสิ้น 209 โรงเรียน เริ่มดำเนินการ โครงการ โรงเรียนวิถิปุทธตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2546 โดยมีโรงเรียนสมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถิปุทธจนถึงปัจจุบันรวม 163 โรงเรียน ประกอบด้วยโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในระดับประถมศึกษาและในระดับมัธยมศึกษา โดยดำเนินการบริหารและจัดการตามแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิปุทธ ของกระทรวงศึกษาธิการใน 5 แนวทาง คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดวิถิปุทธสู่วิถีการเรียนรู้ ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา

ด้านการพัฒนาบุคลากรและด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์กับชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาในสังกัดตระหนักถึงความสำคัญของการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมแก่บุคลากรและผู้เรียน ซึ่งผลการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธในเขตพื้นที่การศึกษานูริรัมย์ เขต 4 พบอุปสรรคหลายประการ เช่น การขาดงบประมาณในการสนับสนุน โครงการและการศึกษาคูงาน ขาดวิทยากรและพระภิกษุ ที่มีความรู้ความสามารถ บุคลากรขาดการอบรม ขาดความเข้าใจในหลักการแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ ผู้ปกครองไม่เข้าใจหลักการ โรงเรียนวิถีพุทธ ขาดการดูแลบุตรหลานทำให้นักเรียนบางคนมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ขาดการนิเทศติดตามประเมินผล โรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง ขาดการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับ โรงเรียนวิถีพุทธ ขาดหลักสูตรที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน บุคลากรทางการศึกษาบางคนประพฤตินั้นไม่เหมาะสมและขาดความร่วมมือจากชุมชนและวัดในการพัฒนาการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานูริรัมย์ เขต 4. 2549 : 77)

จากคุณค่าของ โรงเรียนวิถีพุทธประกอบกับการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานูริรัมย์ เขต 4 มีการดำเนินงานที่หลากหลายและพบอุปสรรคในการดำเนินงานหลายประการ ผู้วิจัยในฐานะที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สมัครเข้าร่วม โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ จึงสนใจที่จะศึกษาสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานูริรัมย์ เขต 4 เพื่อนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงาน ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนใน โรงเรียนวิถีพุทธต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานูริรัมย์ เขต 4
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานูริรัมย์ เขต 4 จำแนกตามสถานภาพและขนาด โรงเรียน

สมมติฐานของการวิจัย

1. ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถิพุทธ แตกต่างกัน
2. ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนใน โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ การดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถิพุทธ แตกต่างกัน

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถิพุทธ ในสถานศึกษา ชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4
2. เป็นแนวทางให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการวางแผนส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนา การดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถิพุทธ ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตการวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ต่อสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถิพุทธ ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ (สำนักพัฒนานวัตกรรมการศึกษา. 2546 : 33)
  - 1.1 ด้านการบริหารจัดการ
  - 1.2 ด้านการจัดวิถิพุทธสู่วิถีการเรียนรู้
  - 1.3 ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา
  - 1.4 ด้านการพัฒนาบุคลากร
  - 1.5 ด้านการถือฤกษ์สัมพันธ์กับชุมชน
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
  - 2.1 ประชากร ประชากรในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนใน โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำนวน 163 โรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 163 คนและครูผู้สอนจำนวน 2,013 คน
  - 2.2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและ ครูผู้สอนในโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ซึ่งกำหนดขนาดของ กลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan)

(ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์. 2542 : 148-149) เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มตามระดับชั้น (Stratified Random Sampling) และใช้การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 118 โรงเรียน เป็นผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนละ 1 คน รวม 118 คนและครูผู้สอนตามสัดส่วนของครูผู้สอนในแต่ละโรงเรียน รวม 324 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 442 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ จำแนกตามสถานภาพในการปฏิบัติงานและขนาดโรงเรียน ได้แก่

3.1.1 สถานภาพ

3.1.1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา

3.1.1.2 ครูผู้สอน

3.1.2 ขนาดของโรงเรียน

3.1.2.1 ขนาดเล็ก

3.1.2.2 ขนาดกลาง

3.1.2.3 ขนาดใหญ่

3.2 ตัวแปรตาม คือ ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียน

วิถิพุทธ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. โรงเรียนวิถิพุทธ หมายถึง สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ที่สมัครเข้าร่วม โครงการ โรงเรียนวิถิพุทธ

2. สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง โรงเรียนหรือสถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ซึ่งประกอบด้วยโรงเรียนในเขตอำเภอสตึก อำเภอพุทไธสง อำเภอกุเมือง อำเภอนาโพธิ์ อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ อำเภอแคนดง จังหวัดบุรีรัมย์

3. สภาพการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ หมายถึง การดำเนินงานในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เกิดขึ้นจากความพยายามในการพัฒนาผู้เรียนทั้งสติ สมาธิ ปัญญา ควบคู่กันไปอย่างบูรณาการบนวิถีชีวิตที่ส่งเสริมการพัฒนา “การกิน อยู่ คู่ ฟัง ให้เป็น” ดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่าทัน และจัดการได้ในลักษณะที่จะก่อประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

3.1 การบริหารจัดการ หมายถึง การพัฒนาสู่โรงเรียนวิถิพุทธอย่างมีลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียน

และบุคลากรตามระบบใดรศึกษา ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุง ขั้นพัฒนาต่อเนื่องและขั้น ประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ

3.2 การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ หมายถึง การบูรณาการพุทธธรรมสู่การจัดการ เรียนรู้ การปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นใน ทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ ทั้งนี้โดยประสานความร่วมมือกับวัดและชุมชน

3.3 กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา หมายถึง กิจกรรมที่เสนอแนะเพื่อการพัฒนาใน 2 ประเด็นหลัก คือ

3.3.1 กิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย ต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิต เพื่อให้ให้นักเรียนรู้จักคิด ฝึกปฏิบัติด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ไปพร้อม ๆ กัน

3.3.2 การจัดลักษณะทางกายภาพโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อ ต่อการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา

3.4 การพัฒนาบุคลากร หมายถึง การพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรในโรงเรียนให้ เป็นผู้มีความรู้พุทธธรรมเป็นอย่างดี ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ สามารถจัดการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ เป็น กัลยาณมิตร ปฏิบัติธรรมเป็นวิถีชีวิตประจำวันพัฒนาตนเองและปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดี

3.5 การเกื้อกูลสัมพันธ์กับชุมชน หมายถึง โรงเรียนวิถีพุทธกับชุมชนซึ่งประกอบด้วย บ้าน วัดและสถานอื่น ๆ ในชุมชน มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เกื้อกูลความร่วมมือกันและกัน ในการพัฒนานักเรียนและพัฒนาชุมชน สังคมในวิถีแห่งพุทธธรรมเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

4. ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการ โรงเรียน หรือผู้ปฏิบัติหน้าที่รักษาราชการ แทนผู้อำนวยการ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษابุริรัมย์ เขต 4 ที่สมัครเข้าร่วม โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

5. ครูผู้สอน หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษ บุริรัมย์ เขต 4 ที่สมัครเข้าร่วม โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ

6. ขนาดโรงเรียน หมายถึง ขนาดของ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษ บุริรัมย์ เขต 4 ที่มีขนาดต่างกัน โดยใช้จำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์กำหนดขนาด โดยแบ่งออกเป็น 3 ขนาด (สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์. 2543 : 10) ดังนี้

6.1 โรงเรียนขนาดเล็ก คือ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 120 คน

6.2 โรงเรียนขนาดกลาง คือ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 121-300 คน

6.3 โรงเรียนขนาดใหญ่ คือ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียน 301 คนขึ้นไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงสภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอรายละเอียดในประเด็นต่าง ๆ ตามลำดับหัวข้อไว้ดังนี้

1. ความหมายของ โรงเรียนวิถีพุทธ
2. ความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธ
3. รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ
4. แนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ
5. การบริหาร โรงเรียนวิถีพุทธ
6. องค์ประกอบการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 7.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ

จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ ได้มีหน่วยงานทางการศึกษา นักการศึกษา พระสังฆาธิการ และองค์กรทางการศึกษาได้ให้ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธไว้หลากหลาย ดังนี้

พระมหาพวงศันรินทร์ ชูดีวิโส (2546 : 13) กล่าวว่า โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนที่บุคลากรทุกฝ่ายเป็นกัลยาณมิตรช่วยกันดำเนินการจัดการศึกษาให้มีหนทางการดำเนินชีวิต วิถีชีวิต วิถีการเรียนรู้ วิถีวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่นำไปสู่ “ปัญญา”

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย (2547 : 2) ให้ความหมายไว้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นโรงเรียนระบบปกติที่สอนวิชาต่าง ๆ เหมือนโรงเรียนทั่วไป แต่นำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารและการจัดการเรียนการสอน เน้นที่การบูรณาการไตรสิกขา คือ สิด สมานิ ปัญญา เข้าในหลักสูตรและกิจกรรมต่าง ๆ

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2547 : 34-35) กล่าวว่า โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยภาวนา 4

คือ พัฒนาทางกาย สังคม จิตและปัญญา เป็น โรงเรียนระบบปกติที่สอนวิชาต่าง ๆ เหมือนโรงเรียนทั่วไปแต่นำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารและจัดการเรียนการสอนเน้นที่การบูรณาการไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาเข้าในหลักสูตรกิจกรรมต่าง ๆ

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา (2546 : 4) ได้ให้ความหมายไว้ว่าโรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้พัฒนาการกิน อยู่ คู่ ฟัง ให้เป็น โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญาและมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต

จากความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธที่กล่าวมาข้างต้นนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนในระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ

ความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธ

ไพรัช คู่แสนสุขและบรรเจอดพร รัตนพันธ์ (2546 : 1) กล่าวถึงความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธว่า สืบเนื่องจากที่กระทรวงศึกษาธิการจัดประชุมเรื่อง “หลักสูตรใหม่ เด็กไทยพัฒนา” ณ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2545 ซึ่งมี ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร ให้เกียรติเป็นประธาน ที่ประชุมได้หารือถึงโรงเรียนที่จัดการศึกษาเพื่อสนองตอบความสามารถที่แตกต่างกันของบุคคลเพื่อนำพาเด็กและเยาวชนไทยก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างไร้ขีดจำกัด

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นหนึ่งในโรงเรียนรูปแบบใหม่ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคมและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข กระทรวงศึกษาธิการนำความเห็นของที่ประชุมมาหารือต่ออีกหลายครั้ง อีกทั้งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการและคณะ ได้ไปกราบขอคำแนะนำเรื่องการจัดโรงเรียนวิถีพุทธจาก พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ณ วัดญาณเวศกวัน เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2546 นอกจากนั้นยังมีข้าราชการระดับสูงได้ไปกราบขอคำแนะนำในเรื่องเดียวกัน จากพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งนิมนต์ท่านมาให้ข้อคิดในการประชุม ระดมความคิดครั้งแรกวันที่ 26-27 กุมภาพันธ์ 2546 เป็นการประชุมหารือเรื่องโรงเรียนวิถีพุทธเป็นครั้งแรก มีพระภิกษุ ฆราวาสและผู้ทรงคุณวุฒิ มาร่วมประชุมประมาณ 30 รูป/คน ได้ข้อสรุปเบื้องต้นถึงหลักสำคัญของการจัดโรงเรียนวิถีพุทธ วันที่ 1-4 เมษายน 2546 เป็นการประชุมหารือ ครั้งที่ 2 มีพระภิกษุและฆราวาส รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ มาร่วมกำหนดแนวการดำเนินการต่อจาก

หลักการที่ได้ข้อสรุปไว้แล้วประมาณ 50 รูป/คน จากการประชุมใหญ่ 2 ครั้ง ทำให้ได้ข้อสรุป
โรงเรียนวิถิปุทธในเรื่องสำคัญ คือ 1) ภาพสรุปโรงเรียนวิถิปุทธ 2) กรอบความคิดรูปแบบโรงเรียน
วิถิปุทธ 3) แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธ 4) แนวการบริหาร โครงการโรงเรียนวิถิปุทธ

พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) (2547 : 26-31) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของโรงเรียน
วิถิปุทธ ดังนี้ สืบเนื่องจากมหาเถรสมาคม ได้มีมติเมื่อ วันที่ 19 กรกฎาคม 2544 มอบหมายให้พระ
ธรรมวรเมธี เลขาธิการแม่กองธรรมสนามหลวงและพระเทพโสภณ อธิการบดีมหาวิทยาลัยจุฬาลง
กรณ์ราชวิทยาลัย เป็นผู้แทนไปพิจารณาสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้น
พื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งกำลังจะประกาศใช้ในขณะนั้น ผลการเจรจากับกรมวิชาการ
ปรากฏว่ากระทรวงศึกษาธิการ พร้อมทั้งจะประกาศให้ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเรียบร้อยแล้ว
แล้ว ในที่สุดกระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เมื่อ วันที่ 2
พฤศจิกายน 2544 ในหลักสูตรนี้มีเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐานวิชาพระพุทธศาสนาเพียงไม่กี่บรรทัด
ดังต่อไปนี้

“มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่
ตนนับถือและสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส 1.2 ชีวินัยในศีลธรรม การกระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงามและศรัทธาใน
พระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส 1.3 ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรมและศาสนพิธีของพระพุทธศาสนา
หรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงามและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญ
ประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข”

เพื่อช่วยให้โรงเรียนทั่วประเทศมีรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเป็นแบบ
เดียวกัน โดยไม่บิดเบือนหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา พระเทพโสภณ อธิการบดีมหาวิทาลัย
มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยจึงเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำรายละเอียด
สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อจัดทำรายละเอียด
สาระการเรียนรู้แกนกลางพระพุทธศาสนาสำหรับ โรงเรียนทั่วประเทศ กระทรวงศึกษาธิการจึงมี
คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดังกล่าวมี พระเทพโสภณ เป็นประธาน มีกรรมการ 63 รูป/คน เมื่อวันที่
23 มกราคม 2545 คณะกรรมการชุดนี้จัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลางพระพุทธศาสนา
และจัดพิมพ์เป็นหนังสือ เรื่อง “การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้
สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544” สำเร็จ
เรียบร้อยทันเสนอในที่ประชุมเรื่อง “หลักสูตรใหม่เด็กไทยพัฒนา : หัวใจปฏิรูปการศึกษา” ซึ่งมี
พ.ด.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีเป็นประธาน จัดขึ้นที่สถาบันราชภัฏสวนดุสิต เมื่อวันที่

25 ธันวาคม 2545 พระเทพโสภณในฐานะประธานกรรมการจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเสนอต่อนายกรัฐมนตรี ซึ่งเปิดโอกาสให้ที่ประชุมพิจารณาเรื่องนี้นานพอสมควร ผลจากการประชุมชี้แจงครั้งนี้พอสรุปได้เป็น 3 ประการ ดังนี้

1. นายกรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบต่อรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา และชื่นชมผังมโนทัศน์ของสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา พร้อมกับเสนอแนะให้สาระการเรียนรู้อื่นทำผังมโนทัศน์เช่นเดียวกับสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

2. นายกรัฐมนตรีเห็นชอบให้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนามี 1 หน่วยกิต (ในระดับมัธยมศึกษาค่าว่า 1 หน่วยกิต มีค่าเท่ากับ 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์)

3. ให้มีโรงเรียนวิถีพุทธนำร่องจังหวัดละ 2 โรงเรียนในปี 2546

เหตุที่ทำให้มีการพูดถึงโรงเรียนวิถีพุทธก็เพราะว่านายกรัฐมนตรีได้ถามความเห็นของที่ประชุมว่า รายละเอียดของสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร ผู้เข้าประชุมได้อภิปรายสนับสนุนรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามที่เสนอนั้น ศาสตราจารย์ ดร. ชัยอนันต์ สมุทรวณิช ผู้บังคับการวชิราวุธวิทยาลัยเสนอแนะว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ได้ผลจะต้องนำเข้าไปบูรณาการเข้ากับชีวิตจริงเพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็ก ที่สำคัญคือต้องนิมนต์พระสงฆ์มาช่วยสอนในโรงเรียนเหมือนกับโรงเรียนที่จัดโดยบางศาสนา ก็ไม่สอนเฉพาะวิชาการแต่เน้นเรื่องกริยามารยาทและอบรมคุณธรรมจริยธรรมด้วย โรงเรียนเหล่านั้นประสบความสำเร็จในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมเพราะมีบาทหลวงและแม่ชีทั้งหลายมาเป็นแบบอย่างอบรมดูแลอย่างใกล้ชิด ดังนั้นจึงควรมีโรงเรียนที่สอนเน้นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยนิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียนเพื่อให้เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนด้วยการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น โดยนายกรัฐมนตรีเห็นด้วยกับที่ประชุมซึ่งเรียกโรงเรียนประเภทนี้ว่า โรงเรียนสอนเน้นพระพุทธศาสนา เช่นเดียวกับโรงเรียนที่สอนเน้นภาษาอังกฤษ โรงเรียนเหล่านี้ก็เหมือนกับโรงเรียนทั่วๆ ไปแต่สอนเน้นวิชาพระพุทธศาสนาเป็นพิเศษเพื่อให้เด็กสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ปฏิบัติในชีวิตจริง นายกรัฐมนตรีให้นโยบายว่า ในปีการศึกษา 2546 ให้มีโรงเรียนที่สอนเน้นพระพุทธศาสนาเป็นการนำร่องจังหวัดละ 2 โรงเรียนและรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รับนโยบายของนายกรัฐมนตรีไปดำเนินการทันที กระทรวงศึกษาธิการเรียกโรงเรียนที่สอนเน้นศาสนาว่า “โรงเรียนวิถีพุทธ” มีการระดมผู้ทรงคุณวุฒิจัดทำเอกสารแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ เปิดรับสมัคร โรงเรียนนำร่องเข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ในเบื้องต้นมีโรงเรียนสมัครเข้าร่วมโครงการรุ่นที่ 1 ปี 2546 จำนวน 89 โรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการจัดประชุมปฐมฤกษ์โรงเรียนวิถีพุทธรุ่นที่ 1

ณ พุทธมณฑล เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2546 โดยสมเด็จพระพุทธาจารย์ วัดสระเกศเป็นประธานเปิดการประชุม พระเทพโสภณเป็นวิทยากรบรรยาย จากนั้นกระทรวงศึกษาธิการได้เปิดรับสมัครโรงเรียนเข้าร่วมโครงการเรื่อยมาจนถึงวันนี้ (5 ธันวาคม 2547) มีโรงเรียนวิถีพุทธทั่วประเทศกว่า 15,000 โรงเรียน ต่อมาเมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2546 มีการประชุมเจ้าคณะภาคและรองเจ้าคณะภาค และรองเจ้าคณะภาคทั้งฝ่ายธรรมยุตและมหานิกายพร้อมผู้บริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งที่ห้องประชุมกระทรวงศึกษาธิการ มีสมเด็จพระพุทธาจารย์ เป็นประธาน ที่ประชุมได้กำหนดแนวทางในการอบรมพระสงฆ์และคฤหัสถ์ผู้สอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน โดยมีเจ้าคณะภาคทุกภาคเป็นเจ้าภาพหลัก มีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นผู้ประสานงาน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามมติมหาเถรสมาคมเรื่องการจัดอบรมครูสอนพระพุทธศาสนา ซึ่งมหาเถรสมาคมได้มีมติไปก่อนหน้านั้นแล้ว เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2546

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยร่วมกับเจ้าคณะภาคทุกภาคและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยดำเนินการจัดอบรมพระสงฆ์ที่สอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนจำนวน 4,297 รูปและคฤหัสถ์ที่สอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนอีกจำนวน 2,050 คน ในช่วงระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึง เดือนกันยายน 2546 หลักสูตรนี้ใช้เวลาอบรม 5 วัน

โครงการโรงเรียนวิถีพุทธทำให้คณะสงฆ์มีโอกาสดีมากเพราะทางฝ่ายบ้านเมืองได้เปิดโอกาสให้เข้าไปสอนและอุปถัมภ์โรงเรียนวิถีพุทธเพราะถ้าโรงเรียนวิถีพุทธประสบความสำเร็จโดยมีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการมากขึ้นและไม่ได้ทำตามกันชั่วคราวแบบไฟไหม้ฟาง เด็กและเยาวชนไทยก็จะเข้าถึงพระพุทธศาสนาเป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ดี เมื่อมองในมุมนี้กิจการของโรงเรียนวิถีพุทธก็จะเป็นช่องทางที่สำคัญประการหนึ่งในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา สมเด็จพระพุทธาจารย์ ได้เตือนคณะสงฆ์ในที่ประชุมหลายครั้งว่า โรงเรียนวิถีพุทธเปิดโอกาสอย่างดียิ่งให้พระสงฆ์ได้พิสูจน์ฝีมือในอบรมสั่งสอนศิษย์ธรรมแก่เด็กและเยาวชน สมัยก่อนพระสงฆ์ต้องไปขอสอนเด็กและเยาวชนตามโรงเรียนต่าง ๆ แต่เมื่อถึงวันนี้ โรงเรียนมานับจนถึงวัดเพื่อให้พระสงฆ์ไปช่วยสอน โรงเรียนวิถีพุทธ พระสงฆ์ต้องตื่นตัวและเตรียมพร้อมเพื่อช่วยให้โรงเรียนวิถีพุทธประสบความสำเร็จ ถ้าพระสงฆ์ไม่แสดงฝีมือในครั้งนี้ก็เท่ากับศรธไฟชบวนสำคัญเลยทีเดียว

ดังนั้นในวันที่ 10 พฤษภาคม 2547 สมเด็จพระพุทธาจารย์ ในฐานะประธานกรรมการมหาเถรสมาคมได้เสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณาให้การสนับสนุนโรงเรียนวิถีพุทธ มหาเถรสมาคมพิจารณาแล้วมีมติให้เจ้าคณะ พระสังฆาธิการทุกระดับ ส่งเสริมและสนับสนุนโรงเรียนวิถีพุทธ มติมหาเถรสมาคมนี้อธิบายลักษณะโรงเรียนวิถีพุทธไว้ชัดเจนน่าสนใจ ดังนี้

“สมเด็จพระพุทธาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ประธานกรรมการมหาเถรสมาคม ประราชว่า “กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธซึ่งหมายถึง โรงเรียนในระบบปกติทั่วไปแต่เน้นการนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลัก ไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียน ได้เรียนรู้พัฒนาชีวิต โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม แสวงหาปัญญาและมีเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต โรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็น โรงเรียนที่นำวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่แต่เดิมมา ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิตแท้จริงและสามารถดำเนินชีวิต ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยอาศัยระบบการศึกษาตามหลักพุทธธรรม 3 ประการ คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้ในการฝึกอบรมให้ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านสู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ได้ หากเจ้าคณะ พระสังฆาธิการให้การสนับสนุน โรงเรียนวิถีพุทธในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านวิชาการด้านการศึกษาสงเคราะห์และให้ความร่วมมือจัดกิจกรรมของโรงเรียน เป็นต้น ก็จะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติบ้านเมือง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงชีวิต โดยส่วนรวมของประชาชน ที่ประชุมพิจารณาถกเถียงแล้ว เห็นชอบให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกระดับส่งเสริมและสนับสนุน โรงเรียนวิถีพุทธและให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติแจ้งเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาคและรองเจ้าคณะภาคเพื่อทราบแจ้งเจ้าคณะจังหวัดเพื่อแจ้งวัด ในเขตปกครองให้การส่งเสริมและสนับสนุน โรงเรียนวิถีพุทธ ดังกล่าวตามความเหมาะสม”

จากความเป็นมาของ โรงเรียนวิถีพุทธที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธเป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษาที่นำพระพุทธศาสนาให้ย้อนกลับมามีบทบาทในการจัดการศึกษาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งถือว่าพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ล้ำค่าของสังคมมนุษยชาติ มีรายละเอียดเป็นระบบการศึกษาระบบการดำเนินชีวิตที่ชัดเจนดีงาม ละเอียดลึกซึ่งในทุก ๆ ด้าน ดังนั้น โรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นจุดสำคัญจุดหนึ่งของการนำคุณค่านิเวศของพระพุทธธรรม มาสู่สังคมไทยโดยผ่านการจัดสภาพและการเรียนรู้ของ โรงเรียนที่มีความชัดเจน

รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธมีจุดเน้นที่ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษาหรือการจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียน ซึ่งมีผู้กล่าวถึงรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนี้

พระมหาพวงศันรินทร์ ชิวดีโส (2546 : 13) กล่าวถึงเอกลักษณ์ของโรงเรียนวิถีพุทธไว้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธหรือการศึกษาแนวพุทธมีเอกลักษณ์ที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. เป็นการศึกษาที่มีทัศนคติ มีความรู้ ความเข้าใจ จากฐานของความเป็นจริงตามธรรมชาติ

2. ทุกคนต่างก็อยู่ในฐานะการเรียนรู้
3. ทุกคนอยู่ในฐานะที่เป็นกัลยาณมิตร
4. นำเอกลักษณ์ทั้ง 3 ข้อข้างต้น ให้มาปรากฏอยู่ในชีวิตจริง

เต็มใจ ศรีนวล (2547 : 14) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะสำคัญของโรงเรียนวิถีพุทธว่า

โรงเรียนวิถีพุทธเน้นการจัดสภาพทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาดามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามหลักแห่งปัญญาคุณธรรม 4 ประการ คือ

1. สติปฐิสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้มีครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
2. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษา โดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี
3. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี
4. ธัมมานุวัตรปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิต ได้ถูกต้องเหมาะสม

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา (2546 : 11-18) กำหนดกรอบแนวคิดรูปแบบ

โรงเรียนวิถีพุทธ โดยเป็นสถานศึกษาในระบบปกติที่นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษาหรือการจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ คู่ ฟัง เป็น คือ ใช้ ปัญญาและเกิดประ โยชน์แท้จริงต่อชีวิตและการจัดดำเนินการของสถานศึกษาจะแสดงถึงการ จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปร โด โฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบใดรศึกษาที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้งศีลหรือพฤติกรรมหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดีงามสำหรับคน และสังคม สมานธิ หรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุขและปัญญาที่มีความรู้ที่ถูกต้องมีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่แบบคาช (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครู และมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตรสำคัญที่รักและปรารถนาดีที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายาม ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขานี้แสดงได้ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยโครศึกษาโดยพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)

ที่มา สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา (2546 : 18)

อดิศร จันทรสข (2548 : 22-25) ได้กล่าวถึงสภาพของสถานศึกษาที่จะสนับสนุนให้
 ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการและส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่
 ดู ฟังเป็น มีวัฒนธรรมแสวงปัญญา ทั้งนี้การจัดสภาพจะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาวิธรรม
 4 ประการ คือ

1. สัปปริสสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครูอาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
2. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี

3. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี
4. ธรรมานุธรรมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องตาม

ธรรม

ปัญญาวุฒิธรรม 4 ประการนี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักไตรสิกขาได้อย่างชัดเจน สำหรับแนวคิดเบื้องต้นของการจัดสภาพในสถานศึกษาที่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ด้านกายภาพ สถานศึกษาจะจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิและปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปเด่นเหมาะสมที่จะชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนาเหมาะสมหรือมากพอที่จะบริการผู้เรียนหรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้ชิดธรรมชาติ ชวนให้มีใจสงบและส่งเสริมปัญญา เช่น ร่มรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม คู่มือเสียงต่าง ๆ มีให้อีกทีก็ ถ้าเปิดเพลงกระจายเสียงก็พิถีพิถันเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา เป็นต้น

2. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษา ที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง ศีล สมาธิและปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะเพื่อเป็นไปตามคุณค่าแห่งการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมตัวอย่างดังนี้

- 2.1 มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน (เพื่อใกล้ชิดศาสนา)

- 2.2 มีกิจกรรมรับศีลหรือทบทวนศีลทุกวัน อาจเป็นบทกลอนหรือเพลง เช่นเดียวกับกิจกรรมแผ่เมตตา (เพื่อให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข)

- 2.3 มีกิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่าง ๆ เช่น นั่งสมาธิ ท่องอาขยานเพื่อสมาธิ สวดมนต์

- 2.4 สร้างสมาธิหรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่น ๆ เป็นประจำวันหรือก่อนเรียน (เพื่อพัฒนาสมาธิ)

- 2.5 มีกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน (เพื่อให้กินเป็น กินอย่างมีสติ มีปัญญารู้เข้าใจ)

- 2.6 มีกิจกรรมอาสาตาศาวิเศษปฏิบัติวินัยหรือศีล (เพื่อให้อยู่เป็นอยู่อย่างสงบสุข)

- 2.7 มีกิจกรรมประเมินผลการปฏิบัติธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประจำวัน (เพื่อให้อยู่เป็น)

- 2.8 มีการสวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์ หรือในวันพระ (เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา)

2.9 มีกิจกรรมบันทึกและยกย่องการปฏิบัติธรรม (เน้นย้ำและเสริมแรงการทำความคิด)

2.10 ทุกห้องเรียนมีการกำหนดข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน โดยเข้าใจเหตุผลและประโยชน์ที่มีต่อการอยู่ร่วมกัน (พัฒนาสติ/วินัย ด้วยปัญญา)

3. ด้านการเรียนการสอน สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษาหรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจนเพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เช่น

3.1 หลักสูตรสถานศึกษามีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่สะท้อนการพัฒนาไตรสิกขาไปพร้อม ๆ กัน

3.2 การจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกชั้นให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการเรียนรู้และปฏิบัติ

3.3 การจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งนำพุทธธรรมมาเป็นฐานในการคิดหรือเป็นเกณฑ์ตรวจสอบการเรียนรู้การปฏิบัติหรือเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่หลักธรรมในการพัฒนาตนเองและผู้อื่น

3.4 ประสานร่วมมือกับวัด/คณะสงฆ์ในการจัดการเรียนรู้ทั้งสาระพระพุทธศาสนาและกลุ่มสาระหรือกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาในบริบทต่าง ๆ

ทั้งนี้กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” โดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใดและเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา เช่น “การกิน อยู่ เป็น” เพื่อยังประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสม เป็นไปตามคุณค่าแท้หรือ “การดู ฟัง เป็น” เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา

4. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการไม่เรียนรู้และพัฒนาไตรสิกขาหรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสงปัญญาและมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกันมีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส การมีความเมตตา กรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียนและครูต่อครูด้วยกันและสถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น

5. ด้านการบริหารจัดการ สถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษาร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนสร้างความตระหนักและศรัทธารวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูและผู้บริหารเพียรพยายามสนับสนุนโดยลักษณะต่าง ๆ และการปฏิบัติตนเองที่จะสนับสนุนและเป็นตัวอย่างในการพัฒนา

ผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ สถานศึกษาวิเคราะห์จัดจุดเน้นหรือรูปแบบรายละเอียด โรงเรียนวิถีพุทธตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ซึ่งแต่ละสถานศึกษาก็จะมีจุดเน้นและรายละเอียดรูปแบบที่แตกต่างกันได้ เช่น บางสถานศึกษาจะมีจุดเน้น ประยุกต์ไตรสิกขาในระดับชั้นเรียน (การจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชา) บางสถานศึกษาเน้นประยุกต์ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน บางสถานศึกษา อาจทำทั้งระบบทุกส่วนของการจัดการศึกษา ก็เป็นไปได้

ลักษณะรูปแบบ โรงเรียนวิถีพุทธสรุปประเด็นสำคัญเป็นภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 สรุปลักษณะรูปแบบ โรงเรียนวิถีพุทธ
ที่มา สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา (2546 : 28)

จากรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธที่กล่าวมา สรุปได้ว่าเป็นการพัฒนาปัญญา มีกรอบหลักในการพัฒนาเป็นระบบการศึกษา 3 ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา ประกอบด้วย สติ สมาธิ ปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย อีกทั้งมีความง่ายยาก ตั้งแต่เรื่องเบื้องต้นทั้งของเด็กและผู้ใหญ่จนถึงเรื่องศิลปะเชิงซับซ้อน ด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรมและระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการให้การศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุกวัย จึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษานำระบบของพุทธธรรมมาประยุกต์จัดกับระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบันเพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยผ่านการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ

แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธมุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิตแท้จริงและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งในการดำเนินงานได้มีผู้ให้แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธไว้ ดังนี้

พระมหาพวงศันรินทร์ จิตฺวิโส (2548 : 1-4) กล่าวถึงระบบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้าหรือปัจจัยกระบวนการ 8 คือ

1. ปรัชญา วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ รากฐานของความคิด สัมมาทิฐิ คือ ความเข้าใจถูกต้อง เห็นแจ่มแจ้งตรงกันหลายภาพลวงตาหรือมีจักษุทิฐิทางการศึกษาเสียก่อน มีศรัทธา จันทะมดี ค่านิยม เป้าหมายร่วมกัน (ทิวีสามัญญาคา)
2. บุคลากร (กัลยาณมิตรต้น) ผู้บริหาร ครู พ่อแม่ เป็นกัลยาณมิตรต้น คือ มีศีลธรรมนำด้วยเมตตา ประกอบด้วย ทศพิชราชธรรม 10 (ทาน สติ เสียสละ ซื่อตรง อ่อนโยน เพียรฝึก ไม่โกรธ ไม่กดขี่ข่มเหง อดทน ไม่หวั่นไหว ตั้งมั่นในหลักธรรม) สัปปริสธรรม 7 (รู้จักเหตุ ผล คน ประมาณ กาล ชุมชน บุคคล) กัลยาณมิตร 7 (เป็นที่รัก นำเคารพ นำเจริญใจให้พัฒนาตาม สอนสั่ง บอกแสดง อดทนต่อถ้อยคำ ทำยากให้เป็นง่าย ไม่ชักนำในทางเสื่อมเสีย) ปลอดอบายมุข (สุรายาเสพติด เทียวกลางคืน การพนัน คบคนชั่ว หมกมุ่นบันเทิง เกียจคร้านการงาน) พรหมวิหารธรรม 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) โภสกล 3 (ฉลาดในความเจริญ ความเสื่อม อุบายวิธี) หลักการสอน 3 ปี คือ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ (สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น) และ 4 ส สันตสนะ สมาทปนา สมุคเตชนา สัมปหังสนา (แจ่มแจ้ง ชูใจ แกล้วกล้า ร่าเริง)
3. ผู้เรียน นักเรียน สร้างผู้เรียนให้มีลักษณะ ใฝ่ดี ใฝ่รู้ ใฝ่ทำ ใฝ่สร้างสรรค์ ใฝ่แสวงปัญญา สร้างองค์ธรรมแห่งความรู้ของผู้เรียนให้มีและงอกงามในจิตใจคนอย่างต่อเนื่อง

4. กิจกรรมวิถีชีวิต นำปัญญากับจิตใจ มาช่วยกันเรียนรู้และรักษาศีล

4.1 กิจกรรมพื้นฐานชีวิต : กิน อยู่ ฟัง เป็น (ปาริสุทธิศีล 4) เป็นฐานที่มั่นที่อาศัยให้ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา เจริญงอกงาม เช่น กิจกรรมค่ายพุทธบุตร-พุทธธรรมและสานต่อจาก ค่ายสู่วิถีชีวิตปกติในโรงเรียน

4.2 กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศาสนพิธีสูวินัย วินัยสู่ธรรม โดยใช้กระบวนการ เรียนรู้ 5 ชั้น (พูดได้ ทำได้ จำได้ แปลได้ เข้าใจความหมาย เห็นคุณค่าแท้จริงในชีวิต ประเมินตนเอง ได้ว่าอยู่ในขั้นไหน) และวิถีชาวพุทธ โดยเรียนรู้แบบบูรณาการผ่านวิถีชีวิตวันพระ วันสำคัญ ช่วง เข้าพรรษา

5. หลักสูตร สาระการเรียนรู้ จัดหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ทุกวิชาเป็นอุบายพัฒนา ผู้เรียนตามหลักไตรสิกขาเอา “ปัญญา” กับ “จิตใจ” มาศึกษาหาความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อสืบทอด (พัฒนาพฤติกรรมสัมพันธ์ต่อโลกสังคม-ความจริงแห่งสรรพชีวิต) ภายภาวนา (พัฒนาพฤติกรรมสัมพันธ์ต่อโลก ความจริงทางกายภาพสิ่งแวดล้อม) บูรณาการหลักธรรมในทุก กลุ่มสาระการเรียนรู้และแทรกการบริหารจัดการก่อนเรียน การจัดการรายงานให้สอดคล้องต่อเนื่อง เชื่อมโยงสัมพันธ์อย่างกลมกลืนอยู่ใน “วิถีชีวิต”

6. สื่อ เทคโนโลยีการศึกษา สื่อทุกประเภททั้งหนังสือ-ห้องสมุด กระดานข่าว จดหมายข่าว เสียงตามสาย โทรทัศน์ นิตยสาร การจัดอภิปราย ฯลฯ โดยแสดงโทษของอบายมุขและ อกุศลทั้งหลาย ไม่ชั่วยู ชั่วช้อม มอมเมา ส่งเสริมค่านิยม-ความรู้สึกละอายชั่วกลัวบาปยำเกรงใน กฎแห่งกรรม ให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ ปลูกเร้าคุณธรรม สร้างค่านิยมใฝ่ดี ยกย่องคนดีรู้ โลกกว้าง ระลึกถึงภูมิหลัง รู้ที่มาที่ไป ทนสมัย ทนการเปลี่ยนแปลง เห็นคุณค่าแท้ เทียม ตัวอย่าง การคิดวิเคราะห์ วิจาร์ณ สังเคราะห์ โดยสะท้อนคุณธรรม อย่างสร้างสรรค์ สร้าง กระบวนการเรียนรู้ เป็น อุบายพัฒนา ผู้เรียน ให้ยกระดับจาก ผู้เสพสื่อเป็นผู้ผลิตสื่อ ผู้รับเป็นผู้ให้และชี้นำชุมชน สังคม

7. สถานที่ สภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ ดินไม้ อาณาบริเวณภายในโดยรอบ ประกอบด้วยลักษณะ 4 ส สวยงาม (ศีล) ร่มรื่น ร่มเย็น เป็นระเบียบ น่าอยู่ เจริญตาเจริญใจ สะอาด (ศีล) ถูกสุขลักษณะปลอดอบายมุขสิ่งมอมเมา ปลอดค้ายันตราย สงบ (สมาธิ) ไม่มีเสียงดังรบกวน ลดความเร่งร้อน ให้ความสงบ เย็นใจ ไม่ขุนมัว สว่าง (ปัญญา) แวดล้อมด้วยสิ่งระลึกเตือนให้ ละชั่ว ทำดี มีปัญญา ใฝ่หาความรู้

8. ระบบการบริหารจัดการยึดถือหลักธรรมาธิปไตย ถือธรรมเป็นหลักใหญ่กว่าอัตราหรือ ตัวตน มีความสามัคคีสามัคคีด้วย สังคหวัตถุ 4 และสาราณียธรรม 6 สืบต่อองค์กรมิให้เสื่อม

ทรมด้วย อปารหานิชธรรม 7 (หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ พร้อมทำกิจไม่เกี่ยง ก่อน-หลัง ตั้งมั่นใน หลักการไม่หาญหัก เคารพรัก พระ ปราชญ์ ผู้เฒ่าผู้ใหญ่ คຸ້มกันภักยมวลหมู่ มิให้หวั่นหวาด รักใน ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ศูนย์รวมใจ สังสม ส่งเสริมให้ พระดี คนดี มีกำลังนำสังคม) ใช้หลักพิจารณา เปิดโอกาสให้กัลยาณมิตรตักเตือนกันได้ ชี้อุทิศทรัพย์ให้แก่กัน แฝงขยายความเจริญงอกงามด้วยจักร 4 (ทำเลที่ตั้งภูมิประเทศเหมาะสม จุดยุทธศาสตร์ดี สังสม สมาคมคนดีมีฝีมือ ตั้งคนไว้ในทางที่ถูกตรง ไม่หวั่นไหวเรววน มีทุนทางความรู้ความสามารถและศักยภาพ ทำบุญและเหตุปัจจัยมาดี) และก้าว ไปอย่างมีพลังด้วยหลักพละ 4

ทั้งนี้ พระมหาพวงศันรินทร์ ฐิตวโร (2548 : 5) ยังได้กล่าวถึงแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิปุทธด้านกระบวนการและด้านผลผลิต ผลต่อเนื่องและการวัดผล ไว้ดังนี้

1. กระบวนการ (Process) ประกอบด้วย การเตรียมการ การดำเนินการ การพัฒนา ทุกคน ทุกฝ่ายทั้งผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองนักเรียน บุคลากรอื่น ๆ ต่างก็อยู่ในระบบที่ต่างก็ต้องเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนาตนเองและเป็นกัลยาณมิตรต่อกันผ่านการดำเนินชีวิตที่ห้อมล้อมด้วย

1.1 วัฒนธรรมแสวงปัญญา เพื่อให้เกิดปัญญากวณา รุ่งอรุณแห่งการศึกษา (บุพนิมิต แห่งมรรค 7) สู่วัฒนธรรมการเรียนรู้แบบมรรค 8 ปัญญาวิมุติธรรม 4 (ใกล้บัณฑิต ฟังคำท่านหมั่น พิจารณา ปฏิบัติต่อเนื่องไปตามลำดับ) ฟัง คิด ถาม เขียน เพียรปฏิบัติ (สุ จิ ปุ ลิ)

1.2 วัฒนธรรมเมตตา เพื่อให้เกิดจิตกาวณา ไม่เบียดเบียน ไม่สร้างภัย ไม่เป็นมลพิษแก่กัน (กุศลกรรมบถ 10) มีพรหมวิหาร 4 เป็นเรื่อนใจ เกื้อกูลอาศัยกันด้วยสังคหวัตถุ 4 บุญกิริยาวัตถุ 10 ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ โดยเป็นกัลยาณมิตรหรือ ปร โท โฆสะ ที่ดีต่อกัน

2. ผลผลิต ผลต่อเนื่องและการวัดผล (Output/Outcome)

2.1 ผลผลิต คือ มนุษย์ที่สมบูรณ์ ฟังตนเองได้ เก่ง ดี มีสุข กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น โดยได้รับการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน (กาวณา 4 คือ กาย ศิล จิต ปัญญา) เป็นที่พึ่งของตนเองและผู้อื่นได้ คือ ประกอบด้วย นาถกรรมธรรม 10 (ประพฤติกิมีวินัย ใฝ่หาความรู้ หมุ่มมิตร์ดีงาม วานอนสอนง่าย ขวนขวายมีน้ำใจ ใคร่รู้หลักธรรม หมั่นทำความเพียร เพียงพอสันโดษ มีสติ มีปัญญา) อารยวัชฉิ 5 (ศรัทธา ศิล สุตะ จาคะ ปัญญา) อริยทรัพย์ 7 (ศรัทธา ศิล หิริ โอตคปปะ พาหุสังจะ จาคะ ปัญญา) ปัญญา 3 (สุตมยปัญญา จินตามยปัญญา กาวนามยปัญญา) อินทรีย์ 5 งอกงาม

2.2 ผลต่อเนื่อง ได้แก่ ครอบครัวยอบถุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมเจริญอย่างยั่งยืน นำพา โลกสู่สันติสุข

2.3 การวัดผล คือ วัดผลและการวิจัยอย่างต่อเนื่อง

2.3.1 ตนเอง เรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตนเองตลอดชีวิต

2.3.2 ภายในองค์กร บริหารจัดการ เก็บเกี่ยวความรู้จากการแก้ปัญหา

2.3.3 ภายนอกองค์กร บริหารจัดการเชื่อมโยงเครือข่าย วางยุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์ ส่งเสริมองค์ความรู้ต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ พัฒนาเป็นศาสตร์และอารยธรรมแก่โลก

มีการปฏิบัติ วัตถุประสงค์ วิจัย เรียนรู้ พัฒนาไม่หยุดยั้ง ไม่ประมาทขาดสติ หลงคนจนนำไปสู่ความเสื่อม (หลงคนจนขัดแย้งหมั่นไส้กันเอง) ประกอบไปด้วยธรรม คือ อัปมาทธรรม (สติสัมปชัญญะ 4 (เพียร 4 : ลดละ ป้องกันสิ่งไม่ดี รักษา สร้าง สิ่งดี)) อุปีฏญาคธรรม 2 (ไม่สันโดษในกุศลธรรม ไม่ระย่อทอดถอนใจจากความเพียร)

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา (2546 : 29-75) กำหนดแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธเป็นลำดับดังนี้

1. ภาพงดงามของโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นภาพที่สะท้อนถึงการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักไตรสิกขา มาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนและแสดงถึงความพยายามนำหลักพุทธธรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างชัดเจน โดยให้มีรูปแบบที่หลากหลายตามความเหมาะสมของสถานศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียน ได้อย่างดีที่สุด พร้อมกับสร้างสรรค์สภาพการดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนมีความสุข และได้พัฒนาสู่ชีวิตและสังคมที่คิงามควบคู่กันไป

2. สู้คุณค่า เมื่อโรงเรียนพัฒนาสู่วิถีพุทธและได้พัฒนาจนเป็น โรงเรียนวิถีพุทธชัดเจน จะสังเกตได้ถึงเปลี่ยนแปลงและประโยชน์อันมากมายที่เกิดตามมา ที่เปี่ยมไปด้วยความงดงามและคุณค่า อาทิ

2.1 นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่าง ๆ อย่างชัดเจนพร้อมกับการพัฒนาปัญญาและด้านอื่น ๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคน ดี เก่งและมีมีความสุขพร้อม ๆ กัน ที่ยากจะ ไม่ยากสำหรับ โรงเรียนวิถีพุทธ

2.2 การพัฒนาผู้เรียนที่เกิดขึ้นชัดเจนจะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชมของทั้งผู้ปกครอง ครู อาจารย์และชุมชนที่ได้รับทราบอีก การยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือจะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณ

2.3 สภาพแวดล้อมและบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของ โรงเรียนจะดีขึ้นมากในลักษณะที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งศีล สมาธิและปัญญา ผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกัลยาณมิตรแก่กันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือนักเรียน

2.4 บุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองทั้งวิถีการทำงานและวิถีชีวิตทำให้สภาพการทำงานมีความสุขมีคุณค่าเพิ่มชีวิตส่วนตัวพัฒนาสู่ความสะอาด สว่าง สงบชัดเจน เพราะความเป็นวิถีพุทธช่วยกล่อมเกลตา

2.5 โรงเรียนโดย ครู ผู้บริหาร บุคลากรและนักเรียน เป็นแบบอย่างต่อสังคม อีกเป็นพลังการพัฒนาสังคมวงกว้างให้คิงามยิ่ง ๆ ขึ้นได้

3. วิถีปฏิบัติ เป็นแนวการดำเนินการและจังหวะก้าวการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกันได้ ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม ก้าวอย่างทีละขั้นจะมีความเหมาะสมได้ จากความพยายามในการพัฒนาผู้เรียน ทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ควบคู่กันไปอย่างบูรณาการ บนวิถีการดำเนินชีวิตธรรมดาที่ส่งเสริมการพัฒนา “การกิน อยู่ คู่ ฟัง ให้เป็น” คือ ดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันและจัดการได้ในลักษณะที่ก่อประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะแนวดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธ ในภาพเบื้องต้นที่เสนอเป็นแนวคิดแนวทาง ซึ่งโรงเรียนสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมต่อไป ประกอบด้วยประเด็นดังนี้

การบริหารจัดการ

จังหวะก้าวการพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบและลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบต่อไปนี้ เป็นข้อเสนอเชิงตัวอย่างหนึ่งที่สถานศึกษาสามารถนำไปพิจารณาปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ ที่จะให้การจัด โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการไปโดยสะดวกด้วยศรัทธาและฉันทะ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้ โดยสะดวกซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ เช่น

1.1 การหาที่ปรึกษาแหล่งศึกษาและเอกสารข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตร ในการพัฒนาวิถีพุทธนี้ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ที่ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้าเป็นคฤหัสถ์ควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา

1.2 การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ให้ความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นให้เกิดศรัทธาและฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญา รู้เข้าใจทิศทางจากศรัทธาและฉันทะการพัฒนา ร่วมกันความสำเร็จในการพัฒนา คาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลายตั้งแต่วิธีทั่วไป เช่น การประชุมชี้แจงการสัมมนาจนถึงการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย การร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น

1.3 การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์และแผนงานที่ชัดเจนทั้งระยะยาวในธรรมนูญสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการรายปีก็ตามที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกันจะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนา โรงเรียนวิถีพุทธ ได้อย่างดี เป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการ

2. **ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ** ที่จะ**เป็นปัจจัย เป็นกิจกรรมเป็นเครื่องมือ**สู่การพัฒนาผู้เรียน ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะแห่งปัญญาคุณธรรม เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่าง ๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะนำสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาคุณธรรม 4 ประการ คือ การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (สัปปุริสสังเสวะ) การศึกษาเล่าเรียนโดยมีฐานของหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี (สัทธัมมัสสวนะ) การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธีโดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม (โยนิโสมนสิการ) ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมหรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม (ธัมมานุชฌมปฏิบัติ) สภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้เกิดวิถีพุทธมีตัวอย่างเช่น

2.1 **หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้** ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิถีพุทธควรคำนึงถึงอย่างยิ่งแนวคิดหนึ่งของการจัดก็คือ การบูรณาการหลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ (K) ศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม (A) และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม (P) ในการเรียนการสอน โดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษาหรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้หรือแผนการจัดการเรียนรู้ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป

2.2 **การเตรียมกิจกรรมนักเรียนที่โรงเรียน**ต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตนมากที่สุดซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลายทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือประจำโอกาสต่าง ๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนดและเตรียมการไว้ล่วงหน้าจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอีกสะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกิน อยู่ คู่ ฟังเป็น”

2.3 **การจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา** ที่หมายครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษาซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสมและมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุดทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ คู่ ฟังเป็น” ในชีวิตประจำวัน

2.4 **การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์** โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมายงาน รับผิดชอบของบุคลากร ในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ ที่ดีเป็นกัลยาณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นทุกคนให้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

3. ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบ ไคร่สิกขา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เป็นหัวใจของการดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษาโดยเป็นการพัฒนาตามระบบ ไคร่สิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรและกิจกรรมวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ คู่ พึ่งให้เป็น” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต ที่จะนำไปสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด นอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้ว สถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นยังบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบ ไคร่สิกขามากเท่าไร จะยิ่งส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้น การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบ ไคร่สิกขานี้จะดำเนินการ ได้ดีหากในขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบและขั้นดูแลสนับสนุน โกลัซิดดำเนินการได้อย่างดีเพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน

4. ขั้นดูแลสนับสนุน โกลัซิด ที่จะช่วยให้การดำเนินทุกส่วนเป็น ไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยทำให้ความเป็นกัลยาณมิตร เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็น ไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่องาน กิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้ คือ การนิเทศติดตามที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ฯลฯ การสนับสนุนทั้งทรัพยากร ข้อมูลและเครื่องมือต่าง ๆ ในการช่วยดำเนินการ ให้เป็น ไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุน ได้อย่างเหมาะสม

5. ขั้นปรับปรุง พัฒนาต่อเนื่อง ที่จะเน้นย้ำการพัฒนาว่าต้องมีมากขึ้น ๆ ด้วยหลักอิทธิบาท 4 และอุปัฏฐาธรรม เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้น ๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์กรที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนางานให้เป็น ไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะวิมังสา) และอุปัฏฐาธรรม 2 (ความไม่สันโดษในกุศลธรรมและความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น

6. ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ ที่จะนำข้อมูลผลการดำเนินงานสู่การเตรียมการที่จะดำเนินการในรอบต่อ ๆ ไป เช่น ในปีต่อ ๆ ไปหรือใช้กับโครงการต่อเนื่องอื่น และนำผลสรุปจัดทำรายงานผลการดำเนินงานแจ้งแก่ผู้เกี่ยวข้องให้ทราบ เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อน

ให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ อาจเป็น 1 ปี หรือ 3 ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์เชื่อถือได้ให้ข้อมูลที่ชัดเจนที่สามารถนำสู่ การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้น ๆ และนำมาเป็นข้อมูลใน การวางแผนดำเนินการอื่น ๆ ต่อไป

ลำดับขั้นตอนของการบริหารจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธ ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 การบริหารจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธ
 ที่มา สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา (2546 : 36)

การจัดวิธีพุทธสู่วิธีการเรียนรู้

1. หลักการ

- 1.1. บูรณาการพุทธธรรม สู่อการจัดการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อนำสู่การเรียนรู้ เข้าใจ ความจริง
- 1.2. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม
- 1.3. ประสานความร่วมมือวัด/คณะสงฆ์และชุมชนในการจัดการเรียนรู้

2. หลักคิด

หลักธรรมสำคัญสู่การจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ

- 2.1. ปรีติโมหะ (ตามหลักกัลยาณมิตรดา)
- 2.2. โยนิโสมนสิการ
- 2.3. ไตรสิกขา
- 2.4. ปัญญาวิมุติธรรม

3. หลักทำ

แนวการจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วย

3.1. หลักสูตรสถานศึกษา

- 3.1.1 สอดแทรก เพิ่มเติม พุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน
- 3.1.2 เพิ่มเติม คุณธรรม จริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง
- 3.1.3 ให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้แทรกกลุ่มสาระ
- 3.1.4 สอดแทรก ความรู้และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและสถานการณ์อื่น ๆ นอกห้องเรียน ได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการในวิถีชีวิตและบูรณาการ ไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน

3.2 ผู้สอน

- 3.2.1 เป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ให้ทำดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอ
- 3.2.2 เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อดทน อดกลั้น และสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

3.3. กระบวนการเรียนรู้

- 3.3.1 พัฒนาผู้เรียน รอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา)

3.3.2 จัดโอกาสส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับ
วิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง)

3.3.3 สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสวงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา

3.3.4 เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบ โยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแห่งของ
สรรพสิ่ง

กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา

1. หลักการ

กระบวนการพัฒนาผู้เรียน คือ การจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิต
เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอ ๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และ
ปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ไปพร้อม ๆ กัน

2. หลักคิด

การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาของ โรงเรียนวิถิพุทธ คือ กระบวนการพัฒนา
การเรียนรู้ทั้งในด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญออก
งามในทุกชั้นตอนของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะ
คอยกำกับ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนจนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เจริญ
สืบต่อไปและเนื่องจากพุทธศาสนามีหลักการพัฒนามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะฝึกฝนและพัฒนา
ได้ ประกอบกับวิเคราะห์ผู้เรียนว่ามีสติปัญญา อุบิสัย ความพร้อมและภูมิหลังที่แตกต่างกัน
การพัฒนาจึงเน้นที่ตัวผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญ

3. หลักทำ

ในการจัดกิจกรรมของ โรงเรียนวิถิพุทธนั้น ครูและผู้บริหารสามารถจัดพัฒนาได้ตาม
หลักการ หลักคิดข้างต้น โดยให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ในที่นี้ขอเสนอแนะ
การจัดกิจกรรมไว้เป็นแนวทาง 4 ลักษณะ คือ กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร กิจกรรม
ประจำวัน/ประจำสัปดาห์ กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพุทธศาสนา กิจกรรมพิเศษอื่น ๆ

3.1 กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น

3.1.1 พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

3.1.2 ประภาคมรรยาทชาวพุทธ

3.1.3 กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา)

3.1.4 กิจกรรมบริหารจัดการ เจริญปัญญา

3.1.5 วัฒนธรรมศึกษา/สอบธรรมศึกษา

3.1.6 บรรพชาสามเณรฤดูร้อน

3.2 กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ เช่น

3.2.1 กิจกรรมหน้าเสาธง

3.2.1.1 กิจกรรมที่กระทำเพื่อรำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (ก่อนเคารพธงชาติ)

3.2.1.2 กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตาและสงบนิ่ง (สมาธิ) กิจกรรมพุทธศาสนาสุภายัตวันละบทกิจกรรมน้อมไหว้พี่ (ในแถวหน้าเสาธง)

3.2.1.3 กิจกรรมเดินแถวเข้าห้องเรียนอย่างมีสติ เช่น เดินพร้อมท่องคติธรรมขณะเข้าห้องเรียน

3.2.2 กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน

3.2.2.1 กิจกรรมเดินอย่างมีสติก่อนเข้าโรงอาหาร

3.2.2.2 กิจกรรมกล่าวคำพิจารณาอาหารก่อนการรับประทานอาหาร

3.2.2.3 กิจกรรมรับประทานอาหารเช้าอย่างมีสติ เช่น มีคิดว่าไม่ดั่ง ไม่หก ไม่เหลือ

3.2.2.4 กิจกรรมขอบคุณหลังรับประทานอาหารเช้า

3.2.2.5 กิจกรรมนั่งสมาธิ 1 นาที ก่อนเรียน (อาจให้นักเรียนทำพร้อมกันหน้าห้องเรียน)

3.2.3 กิจกรรมก่อนเลิกเรียน

3.2.3.1 กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์

3.2.3.2 กิจกรรมรำลึกพระคุณของผู้มีพระคุณ

3.2.3.3 กิจกรรมท่องอาขยานสร้างสมาธิ

3.2.4 กิจกรรมประจำสัปดาห์

3.2.4.1 กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์

3.2.4.2 กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์ (อาจทำในวันพระหรือวันที่สถานศึกษากำหนด)

3.3 กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โรงเรียนวิถียุทธควรจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันอัฐมีบูชา ดังนี้

3.3.1 กิจกรรมวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชาและวันเข้าพรรษา สถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนร่วมกิจกรรม เช่น

- 3.3.1.1 ทำบุญ ตักบาตร บริเวณสนามของสถานศึกษา
- 3.3.1.2 ฟังพระเทศน์ (โดยนักเรียนเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรม)
- 3.3.1.3 เวียนเทียนที่วัดหรือในสถานศึกษา
- 3.3.2 หล่อเทียนพรรษาและร่วมกับชุมชนในการหล่อเทียนและแห่เทียนพรรษา
- 3.3.3 สถานศึกษาจัดบรรยากาศวันสำคัญทางศาสนาโดยประดับธงทิวสีเหลือง
เชิญธงธรรมจักร ธงฉัพพรรณรังสีและเปิดเพลงธรรมะทางวิทยุของสถานศึกษา (เสียงตามสาย)
เป็นต้น

3.4. กิจกรรมพิเศษอื่น ๆ เช่น

- 3.4.1 กิจกรรมไขปัญหาธรรม
- 3.4.2 กิจกรรมวันสำคัญของชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์
- 3.4.3 กิจกรรมการประเมินผลการทำความดี
- 3.4.4 กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทำความดี
- 3.4.5 กิจกรรมอาสาพิเศษ (มีผู้สังเกตพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรม)
- 3.4.6 กิจกรรมบันทึกความดีของผู้ปฏิบัติธรรม
- 3.4.7 กิจกรรมต้นไม้พูดได้ (เน้นคติธรรม)
- 3.4.8 กิจกรรมจัดนิทรรศการผลงานทางพระพุทธศาสนา
- 3.4.9 กิจกรรมการกำหนดทักษะและความรู้ทางพระพุทธศาสนา
- 3.4.10 กิจกรรมสมาทานศีลในวันพระ
- 3.4.11 กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม เช่น ทำความสะอาดห้องน้ำ
- 3.4.12 กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ เช่น ครูต้อนรับทักทายนักเรียนด้วยกิริยา วาจา
อ่อนหวานและสัมผัสที่ประกอบด้วยเมตตา
- 3.4.13 กิจกรรมต้นไม้อธิษฐาน
- 3.4.14 กิจกรรมอธิษฐานจิตก่อนเรียน
- 3.4.15 กิจกรรมอบรมธรรมะ 5 นาที (อาจจัดสัปดาห์ละ 1 ครั้ง)
- 3.4.16 กิจกรรมถือศีล นอนวัด ปฏิบัติธรรมช่วงเข้าพรรษา

4. การจัดลักษณะทางกายภาพโรงเรียนวิถีพุทธ

4.1 หลักการในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ

จากความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา และแนวทางในการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการ กำหนด สามารถสรุปเป็นหลักการในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ ได้ดังนี้

- 4.1.1 บรรยากาศสงบเงียบ เรียบง่าย
- 4.1.2 ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ร่มรื่น
- 4.1.3 ใกล้ชิดกับชุมชน
- 4.1.4 สะอาด มีระเบียบ
- 4.1.5 ทันสมัย มีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ
- 4.1.6 เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพและคุณธรรม

4.2 ความสำคัญของสถานที่และบรรยากาศ โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อการเรียนรู้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้อย่างมาก เหตุการณ์ในพระพุทธศาสนาหลายตอน เน้นถึงความสำคัญของสถานที่และบรรยากาศเช่น 1) ทรงเจริญอานาปานสติกรรมฐานเมื่อมีพระชนมายุ 7 พรรษา ณ ได้ค้นคว้าในบรรยากาศที่เงียบสงบ 2) ทรงเลือกสถานที่ที่ใกล้ชิดธรรมชาติและชุมชนสำหรับบำเพ็ญเพียร 3) เมื่อตรัสรู้แล้วทรงเปลี่ยนสถานที่จากที่ตรัสรู้ไปประทับได้ค้น ไทรและต้นอื่น ๆ 4) ทรงกำหนดเรื่องความสะอาด ความมีระเบียบไว้ในพระวินัยปิฎกว่าด้วย เสนาสนวัตรและเสนาสนขันธกะ 5) ทรงแสดงภาวะที่เอื้อ เกื้อกูลเหมาะสม สะดวกสบายของสภาพแวดล้อมซึ่งประมวลกันไว้ 7 ประการ คือ สัปปายะ 7

แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2539-2550 นั้น โรงเรียนในอุดมคติได้กำหนดให้มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข คือมุ่งเน้นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ปฏิักฝึกรเรื่องความสะอาด ความมีวินัยรวมทั้งการจัดการศึกษาให้มีความร่วมรื่น มีต้นไม้ มีแหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร่ฝุ่น ไร่ผัก ไร่ผลไม้ ปลูกกล้วยและไม้มีมุขอับ

3. ลักษณะทางกายภาพโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ มีลักษณะทางกายภาพที่เป็นธรรมชาติ ร่มรื่น สวยงาม สะอาด เป็นระเบียบ ปลอดภัย ให้ความรู้สึกที่ผ่อนคลาย สบายกาย สบายใจ มีศูนย์รวมศรัทธาของครู นักเรียน และบุคคลในชุมชน คือมีพระพุทธรูปที่เด่นชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย มีสวนพุทธธรรม ประกอบด้วยต้นไม้สำคัญในพระพุทธศาสนา มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม มีอาคารสถานที่ที่สะอาด เป็นระเบียบและเพียงพอต่อการใช้สอย มีแปลงเกษตร โรงฝึกงานที่เหมาะสมต่อการฝึกฝนคุณธรรม เพื่อประกอบสัมมาอาชีพะ มีห้องจริยธรรม ห้องสมุดพระพุทธศาสนา ทุกห้องเรียนมีพระพุทธรูป เพื่อให้นักเรียน ได้เห็นและระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ

บรรยากาศในห้องเรียนมีความสงบ สะอาด ครูและนักเรียนมีความสำรวมตนอยู่เสมอ สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนทันสมัยและครบครัน ทั้งสื่อที่เกิดจากภูมิปัญญาของครู นักเรียนและชุมชน ตลอดจนสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ปฏิักฝึกรคุณลักษณะใฝ่รู้ ใฝ่เรียนและความรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก สถานศึกษาต้องมีความใกล้ชิดธรรมชาติ

ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสะอาด มีระเบียบเรียบร้อยของโรงเรียนวิถีพุทธจะต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของนักเรียนทุกคน โดยครูสร้างบรรยากาศของความรัก ความสามัคคีและความรับผิดชอบ

การพัฒนาบุคลากร

1. หลักการ

ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนในระบบไตรสิกขา ทั้งในฐานะเป็นผู้อบรมสั่งสอน ผู้จัดการเรียนรู้และการเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน บุคลากรทุกคนพัฒนาตามหลักไตรสิกขา มีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้พุทธธรรมเป็นอย่างดี ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สามารถจัดการเรียนรู้ตามวิถีพุทธและเป็นกัลยาณมิตร มีลักษณะของการเป็นผู้ที่ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” พร้อมจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาได้เป็นอย่างดี

2. หลักคิด

การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องมีรูปแบบวิธีการหลากหลายเหมาะสมกับลักษณะและเงื่อนไขของตนเอง แนวทางสำคัญหนึ่งในการพัฒนาบุคลากรคือ การปฏิบัติธรรมในวิถีชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเองและการปฏิบัติเป็นตัวอย่าง

3. หลักทำ

ประกอบด้วยแนวทางการจัดพัฒนาบุคลากร เช่น

3.1 วิเคราะห์สภาวะธรรมหรือภูมิธรรม ธรรมวุฒิและลักษณะของบุคลากร

3.2 ค้นหาบุคลากรแนวร่วมหรือแกนนำ

3.3 วางแผนพัฒนาบุคลากร โดยการสร้างศรัทธา สร้างความเข้าใจด้วยวิธีที่เหมาะสมกับลักษณะของบุคลากร

3.4 จัดกิจกรรมที่เป็นตัวอย่างสะท้อนให้เห็นความสำเร็จทั้งกิจกรรมรูปธรรมและกิจกรรมพัฒนาจิต

3.5 ให้การยกย่อง ชมเชย แก่บุคลากรที่พัฒนาจนเป็นแบบอย่างได้

4. ลักษณะแนวกิจกรรมพัฒนาบุคลากร

4.1 การจัดอบรมใหญ่ประจำปี

4.2 จัดการพัฒนาจิต เจริญปัญญาช่วยรายสัปดาห์หรือรายเดือน

4.3 จัดกลุ่มสนทนาธรรม

4.4 จัดฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมในโอกาสวันสำคัญ

4.5 จัดศึกษาดูงานหรือปฏิบัติธรรมในสำนักต่าง ๆ

4.6 ส่งเสริมการศึกษา ปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง โดยจัดห้องสมุดและสื่อต่าง ๆ ให้ยืม หรือใช้ศึกษา จัดห้องวิปัสสนา ฯลฯ

4.7 ส่งเสริมการถือศีล 5 เป็นวิถีชีวิต

4.8 ส่งเสริมการประเมินผลปฏิบัติธรรมและสอบอารมณ์ (วิปัสสนา)

5. คุณลักษณะสำคัญของบุคลากร โรงเรียนวิถิปุทธ

5.1 ผู้บริหารสถานศึกษา

5.1.1 ศรัทธาในพระพุทธศาสนา

5.1.2 ละเลิกจากอบายมุข

5.1.3 ถือศีล 5 เป็นนิจ

5.1.4 มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดียิ่ง

5.1.5 เป็นผู้นำและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำความดี

5.2 ครู อาจารย์และบุคลากร

5.2.1 ศรัทธาในพระพุทธศาสนา

5.2.2 ละเลิกจากอบายมุข

5.2.3 ถือศีล 5 เป็นนิจ

5.2.4 มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดียิ่ง

5.2.5 มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์

การเกื้อกูลสัมพันธ์กับชุมชน

1. หลักการ

โรงเรียนวิถิปุทธกับชุมชนซึ่งประกอบด้วยบ้าน วัดและสถาบันอื่น ๆ ในชุมชน มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เกื้อกูลร่วมมือกันและกันในการพัฒนานักเรียนและพัฒนาชุมชนสังคมในวิถีแห่งพุทธธรรมเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

2. หลักคิด

โรงเรียนวิถิปุทธเพียรพัฒนาตน มีผลการพัฒนานักเรียนเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา จัดระดมสรรพกำลังลักษณะต่าง ๆ อย่างหลากหลายในการพัฒนางานทุกด้านของสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนานักเรียน โรงเรียนวิถิปุทธ บริการวิชาการ อาคารสถานที่ ร่วมมือสนับสนุนกับชุมชนในการพัฒนาภูมิธรรม ภูมิปัญญา คุณธรรมจริยธรรมและกิจกรรมสัมมาอาชีพะต่าง ๆ เป็นต้น แก่ชุมชนของสังคม ด้วยเมตตาธรรมและด้วยความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามและสันติสุข

3. หลักทำ

สถานศึกษาอาจพิจารณากำหนดและดำเนินงานตามวิสัยทัศน์และแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา ซึ่งบ่งชี้ถึงความเป็นวิถีพุทธอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง จนบังเกิดผลที่ชัดเจนทั้งในด้านการบริหารจัดการ ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านบุคลิกภาพและคุณธรรมของครู อาจารย์ นักเรียนและบุคลากรของโรงเรียน จนเป็นภาพที่เห็น ได้ชัดเจน เช่น ผู้บริหารมีคุณธรรม มีการบริหารจัดการ โดยใช้หลักเมตตาธรรม ครูมีความเป็นกัลยาณมิตร นักเรียนมีกิริยาวาจาสุภาพ มีน้ำใจ มีคุณธรรม เป็นลักษณะเด่นที่บุคคลทั่วไปเห็น ได้ชัดเจน พร้อมกันนั้น โรงเรียนวิถีพุทธมีลักษณะเปิดกว้าง สู่ชุมชนและสังคม พร้อมทั้งจะรับฟังความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงพัฒนา อยู่เสมอและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนสังคม ด้วยความเกื้อกูลกันและกันอย่าง ต่อเนื่อง

กิจกรรมเสนอแนะเกื้อกูลสัมพันธ์

1. สถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา และ วันสำคัญตามประเพณี เช่น กิจกรรมหล่อเทียนพรรษา การทอดกฐินทอดผ้าป่า กิจกรรมวันพ่อ วันแม่ ฯลฯ
2. สถานศึกษานำสถานศึกษาร่วมกิจกรรมของวัดและชุมชน เช่น กิจกรรมทำความสะอาดวัดซึ่งอาจจัดในชั่วโมงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือกิจกรรมช่วยเหลือสังคมอื่น ๆ เช่น นำอาหาร ไปเลี้ยงคนชราที่บ้านพักคนชราหรือบ้านเด็กกำพร้า ฯลฯ
3. สถานศึกษาดึงเป็นของชุมชน โดยเปิดต้อนรับผู้ปกครองและชุมชนตลอดเวลา (Open House) เพื่อให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสเสนอข้อคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการกิจต่าง ๆ เช่น ดูแลความสะอาดของโรงอาหาร ดำเนินการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น
4. เปิดห้องสมุดเพื่อให้ชุมชนใช้บริการได้ในวันหยุดรวมทั้งสนามกีฬา หอประชุม
5. เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านวิชาการ วิชาชีพ เช่น จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในเรื่องอาชีพพิเศษต่าง ๆ จัดร้านค้าของสถานศึกษาเพื่อให้ผู้ปกครองนำผลผลิตทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มาขาย โดยนักเรียนเป็นผู้ดูแลกิจการ
6. ร่วมกับวัดในชุมชนจัดการเรียนธรรมศึกษา กิจกรรมทางด้านศาสนาต่าง ๆ เช่น นิมนต์พระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนา เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่เยาวชนในเรื่องต่าง ๆ ในวันหยุด จัดทัศนศึกษาทางธรรม เป็นต้น
7. จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน เช่น

จัดการแข่งขันกีฬา จัดกิจกรรมปัจฉิมนิเทศโดยเชิญผู้ปกครองมาร่วมนำอาหารมารับประทานร่วมกัน จัดค่ายครอบครัว

8. เสริมความเข้มแข็งของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น การเยี่ยมบ้านนักเรียน ช่วยเหลือนักเรียนแก้ไขปัญหาค่ายครอบครัว ฯลฯ

9. ประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น จัดทำหนังสือพิมพ์หรือวารสารของสถานศึกษา เผยแพร่แก่ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ชุมชน ฯลฯ

10. ชกย่องเชิดชูเกียรติของผู้กระทำความดีทั้ง ครู อาจารย์ นักเรียน บุคลากรของสถานศึกษาและบุคคลในชุมชนเพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไปเพื่อให้วิถีพุทธเป็นวิถีชีวิตของคนทั้งชุมชน

จากแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธที่กล่าวมานั้นสรุปได้ว่า เป็นแนวคิด แนวทางข้อเสนอแนะ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ควบคู่กันไปอย่างบูรณาการ บนวิถีชีวิตที่ส่งเสริมการพัฒนา “การกิน อยู่ คู่ ฟัง ให้เป็น” ดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันและจัดการ ได้ในลักษณะที่จะก่อประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา ด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านการเชื่อมสัมพันธภาพกับชุมชน โดยสถานศึกษาสามารถข้อเสนอแนะดังกล่าวมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษา

การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ

การบริหารโรงเรียนวิถีพุทธเป็นการดำเนินงานที่สอดคล้องและส่งเสริมแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนวิถีพุทธ โดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผ่านการพัฒนา “กิน อยู่ คู่ ฟัง เป็น” โดยมีผู้กล่าวถึงการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนี้

วิบูลย์ แมนสถิตย์ (2551 : 1-11) กล่าวว่า โรงเรียนวิถีพุทธเป็นแนวทางการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา คือ หลักศีล สมาธิและปัญญานั้นไม่ใช่ของใหม่แต่อย่างใดหากแต่เป็นมรดกทางสังคมไทยที่มีอยู่แต่เดิม สถานศึกษาจึงเป็นฐานการผลิตที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจะบริหาร โรงเรียนวิถีพุทธไปสู่คุณภาพและประสิทธิภาพได้นั้นควรทบทวนทำความเข้าใจวิถีพุทธอย่างต้องแท้ชัดเจน ก่อนนำไปบริหารจัดการในโรงเรียนจากประเด็นหลักต่าง ๆ เช่น วิถีพุทธคืออะไร มีกระบวนการอย่างไร มุ่งให้เกิดขึ้นกับใคร ใครได้ ได้ไปอย่างไร ได้ไปทำอะไร กรอบที่จัดไว้ เป็นแนวทางว่า เด็กกิน อยู่ คู่ และฟังเป็นอย่างเป็นผู้มีศีล มีสมาธิและมีปัญญานั้น ได้รับการปลูกฝังให้เกิดขึ้นได้ชัดเจนและมีระบบปรากฏผลออกมาอย่างมีคุณภาพแล้วหรือยังและจะทำอย่างไร เป็นต้น บ่อยครั้งที่อาจจะได้ยิน

ผู้บริหารแสดงแนวคิดในการบริหาร โรงเรียนวิถิปุทธว่า เป็นเรื่องของครูสอนวิชาพระพุทธศาสนา บ้าง เป็นเรื่องของกลุ่มสาระสังคมศึกษาบ้างและแม้กระทั่งเน้นให้เฉพาะรายวิชาพระพุทธศาสนา เท่านั้น ที่ถือว่าเป็นวิถิปุทธ ซึ่งเป็นการสร้างความหนักใจแก่ครูผู้ได้บังคับบัญชาที่จำเป็นต้องรับไป และบางครั้งก็ดำเนินไปอย่างเดียวดายหากัลยาณมิตรที่จะอาสาช่วยแบ่งเบาบ้าง เท่ากับผู้บริหาร ไม่มีความชัดเจนในแนวคิดแล้วและเท่ากับการเสียโอกาสของนักเรียน ในการได้รับประสบการณ์ที่ ผิดพลาดไปด้วย สถานศึกษาที่ผู้บริหารสถานศึกษามีความเอาใจใส่ดีก็จะเป็นผู้นำ ผักคั้นและ ส่งเสริมด้วยวิธีการที่หลากหลายก็ถือว่านักเรียนใน โรงเรียนแห่งนั้นก็ ได้พบกับ โอกาสที่ดีและ เป็นที่น่าสังเกตว่าส่วนมากก็จะเป็นการนำเอากิจกรรมทางศาสนาต่าง ๆ มาดำเนินการ ไม่ว่าจะ เป็น ขนบประเพณีของชาวพุทธ การฝึกสมาธิการอบรมจริยธรรมคุณธรรม การเข้าวัดฟังธรรม ลานธรรม ลานพุทธ ฯลฯ ซึ่งก็ถือว่าเป็นเรื่องที่ดี ที่ได้จัดประสบการณ์ปลูกฝังแก่เด็ก แต่สิ่งดังกล่าวถือว่าเป็น กิจกรรมเสริมหลักสูตร หากจะมองไปที่กระบวนการผลิตนักเรียน คือ การจัดประสบการณ์ตาม กลุ่มสาระหลักสูตรที่บูรณาการหลัก ไตรสิกขามาใช้หรือการศึกษา ด้วยการมีสติมีสมาธิและมีปัญญา นั้น ได้ดำเนินการอย่างไร อาจจะยัง ไม่มีคำตอบที่ชัดเจนและ ได้สาระพอสิ่งนี้เองที่ถือเป็นหัวใจของ ไตรสิกขา เพราะเป็นการบูรณาการอย่างครบวงจร ดังนั้นการดำเนินงานวิถิปุทธในสถานศึกษาสู่ คุณภาพและประสิทธิภาพควรศึกษาทำความเข้าใจใน เรื่องต่อไปนี้คือ

ด้านมิติวิถิปุทธในสถานศึกษา

มิติ (Dimension) ซึ่งเป็นมุมมองที่มองวิถิปุทธตามหลักเหตุและผลเฉพาะ โดยแต่ละมิติจะมีกรอบแนวคิดที่แตกต่างกันออกไป การจำแนกภาพของวิถิปุทธออกมาเป็นมิติ เป็นการกำหนด มุมมองของการจัดกระบวนการบริการจัดการในสถานศึกษาดามมุมมองนั้นเปรียบเทียบกับมิติ ด้านภารกิจของการบริหาร โรงเรียนที่มีการจัด โครงสร้างการบริหารออกเป็น 4 ฝ่าย ได้แก่ 1) ฝ่ายวิชาการ 2) ฝ่ายบริหารบุคคล 3) ฝ่ายการเงินและบัญชีและ 4) ฝ่ายบริหารทั่วไปบางแห่งอาจ จัดเป็นมิติที่ 5 คือ ฝ่ายกิจการนักเรียนก็ได้ขึ้นอยู่กับภารกิจและศักยภาพของสถานศึกษาแต่ละฝ่าย ก็คือเจ้าภาพงานของโรงเรียน การกำหนดมุมมองในวิถิปุทธมีจุดประสงค์สำคัญ คือ การหาเจ้าภาพ เมื่อเจ้าภาพหลัก คือ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องหาเจ้าภาพงานของวิถิปุทธตามมุมมองที่พบในที่นี้ หากวิเคราะห์ จะพบมิติวิถิปุทธอยู่อย่างน้อย 2 มิติ คือ (วิบูลย์ แมนสถิตย์ 2551 : 1-11)

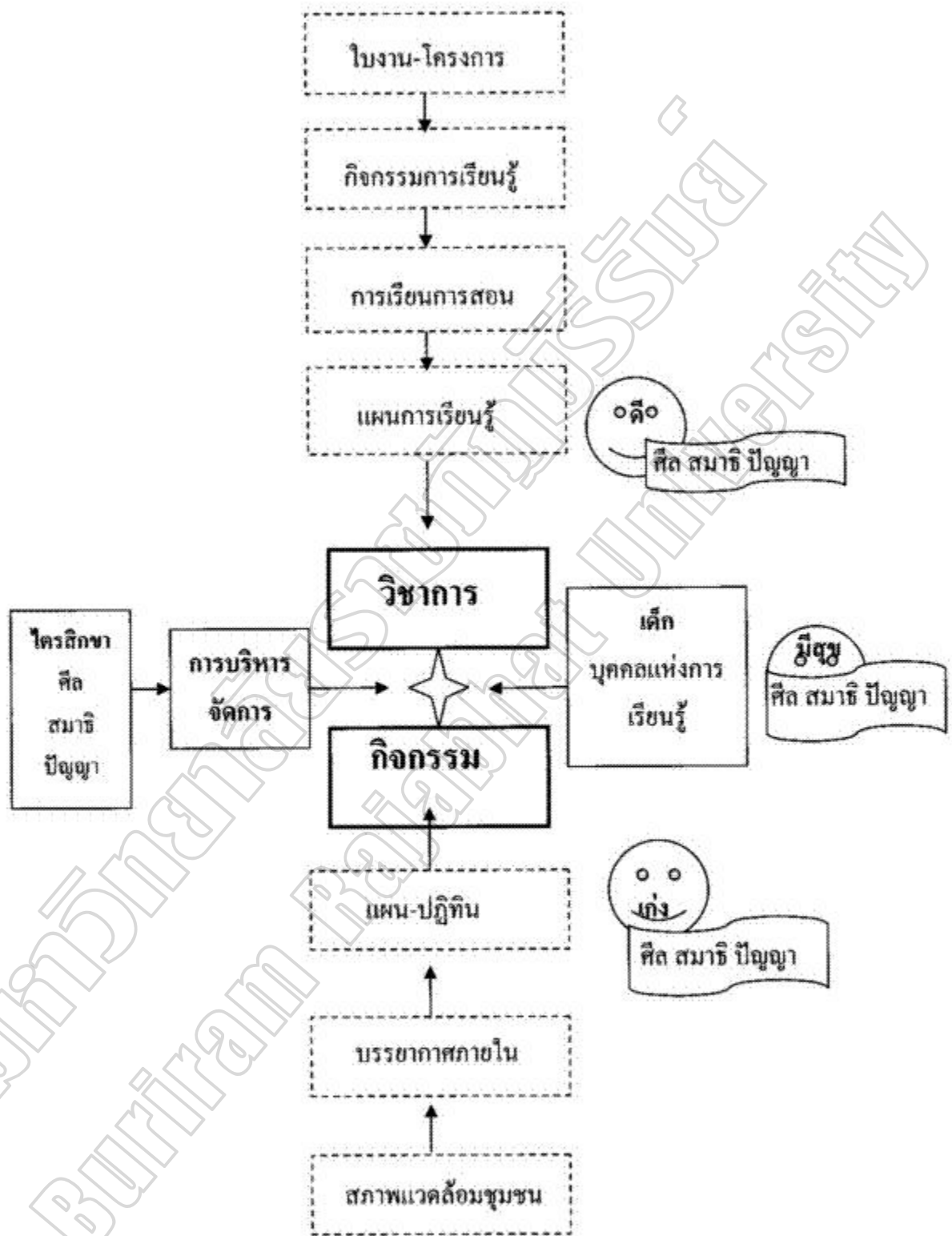
1. มิติด้านการวิชาการ คือ การจัดศึกษาเล่าเรียนจากการเรียนการสอนตามเนื้อหาสาระ ของหลักสูตรสถานศึกษา เป็นการนำเอาหลัก ไตรสิกขาเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ของครูและนักเรียน ทุกกลุ่มสาระ ทั้ง 8 กลุ่มสาระและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามที่กำหนดเน้นการแสวงหาความรู้ ให้ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้มีการแสวงหาความรู้อย่างไม่หยุดนิ่งภายใต้หลักของสติ สมาธิและปัญญา

เข้าภาพตามมิตินี้ คือ ฝ่ายวิชาการที่จะนำไปกำหนดแนวทาง วางแผนการสนับสนุนส่งเสริมและ พัฒนาระบบการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา พัฒนาครู พัฒนาผู้เรียนและ การพัฒนาคุณภาพมาตรฐานทางด้านวิชาการต่อไป

2. มิติด้านกิจกรรม หมายถึง กิจกรรมในชีวิต ชนบธรรมเนียมและประเพณีที่ปฏิบัติในชีวิตประจำวันของชาวพุทธที่นำมาจัดและบูรณาการ ในสถานศึกษา ได้แก่ กิจกรรมการทำบุญ กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมตามประเพณี 12 เดือน กิจกรรมตามประเพณีต่าง ๆ ได้แก่ งานบวช งานผ้าป่า งานกฐิน งานวันสงกรานต์ การรักษาศีลและจนถึงการทำนุบำรุง ศาสนาสถาน ปุชนิยสถานและวัตถุและอื่น ๆ มิติด้านกิจกรรมก็จะพบเข้าภาพ ได้ชัดเจนขึ้น ซึ่ง เข้าภาพควรเป็นหน้าที่ฝ่ายบริหารทั่วไปหรือฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมและกิจการนักเรียนและ หมวควิชาสังคมศึกษา ที่จะรับ ไปดำเนินการ เช่น การวางแผนและกำหนดปฏิทินการทำงานประจำปี และแสวงหาแนวทางสู่ความสำเร็จต่าง ๆ ต่อไป ได้แก่ การระดมทรัพยากร การตั้งคณะทำงาน ตลอดจนหาวิธีการจัดกิจกรรมที่เป็นระบบในสถานศึกษา เพื่อให้กิจกรรมวิถีพุทธที่มีความสัมพันธ์ กับชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพตลอดทั้งปีอย่างต่อเนื่อง เน้นกิจกรรมการดำรงชีวิตจากรากฐาน วิถีพุทธเป็นสิ่งนำทาง คือ การกิน อยู่ ดู ฟังเป็นหรืออย่างมี ศีล สมาธิ และปัญญา ข้อดีของ การจำแนกมิตिवิถีพุทธ ในการดำเนินงานจะส่งผลที่เป็นประโยชน์ในการบริหารงาน คือ ง่ายต่อการกำหนดเข้าภาพงานเพื่อจะรับผิดชอบกำหนดภารกิจพรณางาน ไม่เกิดความขัดแย้งใน การทำงานเพราะต่างคนมีมิตีในการทำงานของตน ไม่ซ้ำซ้อนกันและสามารถประสานประโยชน์ใน การพัฒนาการศึกษาของ โรงเรียนที่จะส่งผลแก่ผู้เรียน ได้อย่างบูรณาการและต่อเนื่อง

การกำหนดภารกิจงานที่จะนำหลักไตรสิกขาตามแนววิถีพุทธ เป็นหลักในการบริหาร โรงเรียน โดยกรมอง 2 มิตี คือ ด้านวิชาการและด้านกิจกรรมในการพัฒนารูปแบบใน การดำเนินงานอย่างมีอิสระและเกิดบูรณาการ ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 กระบวนการบริหารมิติวิถีพุทธในสถานศึกษา
 ที่มา วิบูลย์ แมนสถิต (2551 : 4)

กระบวนการบริหารจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ

วิบูลย์ แมนสถิต. (2551 : 1-11) ได้กล่าวถึงกระบวนการบริหารจัดการของโรงเรียนและเจ้าภาพแต่ละด้าน โดยอาจใช้วงจรการพัฒนาสู่คุณภาพ คือ PIER ได้แก่ การวางแผน (Planning) การนำไปปฏิบัติตามแผน (Implementation) การวัดและประเมินผล (Evaluation) และการทบทวน (Revision) รูปแบบ PIER จะมีจุดเด่น คือ มีขั้นตอนที่กะทัดรัดและครบถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนสุดท้าย คือ การทบทวนที่มักถูกละเลยและไม่ให้ความสำคัญ ทั้งที่การดำเนินงานแต่ละกิจกรรม มักจะมีจุดเด่นจุดด้อยปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะที่มีคุณค่าในการวางแผนเพื่อการพัฒนาสู่คุณภาพและมาตรฐานในอนาคต ดังนั้น ระดับสถานศึกษาควรจัดรูปแบบการบริหารที่จะสร้างคุณภาพได้เป็นลักษณะเฉพาะตนเองได้ ต่อไปนี้ขอเสนอตัวอย่าง ขั้นตอนหลักของ P-E-I-R การกิจของเจ้าภาพและส่วนของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้กำกับนโยบายหลักของสถานศึกษาให้เห็นรายละเอียด ประกอบด้วย

1. กระบวนการดำเนินงานในมิติด้านวิชาการ เป็นมิติด้านการบริหารงานวิชาการ การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรครบถ้วนตามสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปกระบวนการดำเนินงานในมิติด้านวิชาการ ดังตาราง 1

ตาราง 1 กระบวนการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธในมิติด้านวิชาการ

P-I-E-R	ฝ่ายวิชาการ เจ้าภาพมิติด้านวิชาการ	หมายเหตุ
1. การวางแผน (P-Plan)	1. ศึกษาปัจจัยการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เช่น - ศึกษาหลักปรัชญาแนวพุทธ - ลักษณะคำสอนตามแนวพุทธ (ไตรลักษณ์-ทุกขัง อนิจจัง อนัตตา) - ลักษณะของสังคมพุทธ วิถีพุทธและวิถีธรรม (หลักสังฆธรรมแนวพุทธ) - หลักการศึกษาตามแนวพุทธ (ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา) - หลักสูตรกลางและหลักสูตรสถานศึกษา	ผู้อำนวยการสถานศึกษา เตรียมแผนรองรับไว้ เช่น - วิสัยทัศน์โรงเรียน - ยุทธศาสตร์โรงเรียน - แผน/ปฏิทินโรงเรียน ที่กำหนดไว้ เป็นระยะยาว หลายปี รายปี รายเดือน - กรอบงบประมาณ (รายรับทุกประเภท)

ตาราง 1 (ต่อ)

P-I-E-R	ฝ่ายวิชาการ เจ้าภาพมิติด้านวิชาการ	หมายเหตุ
	<ul style="list-style-type: none"> - วิเคราะห์ศักยภาพปัจจัยระบบการบริหารงานวิชาการพัฒนาหลักสูตรและแหล่งเรียนรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> - สักส่วนการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนา
2. การปฏิบัติการ (I-Implementation)	<p>มีการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้อย่างเป็นระบบ เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - การจัดทำกำหนดการสอนหรือโครงการสอน (Course Syllabus) - การจัดทำแผนการเรียนรู้ (Lesson Plan) - การจัดการเรียนการสอน - นวัตกรรมการสอน - ใบงาน แบบฝึกหัด ใบความรู้ ชุดการเรียนรู้ - ป้ายนิเทศ นิตยสาร โครงการรายวิชา - โครงการงานแนววิทยาศาสตร์ (กำหนดปัญหา/กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดวิธีการและเครื่องมือ การลงมือเก็บข้อมูล การสรุปและการนำเสนอผลการศึกษา) - โครงการงานแนวพุทธ (กำหนดปัญหา-ทุกข์/กำหนดสาเหตุของปัญหา-สมุทัย/กำหนดแนวทางแก้ปัญหา-นิโรธ/นำวิธีแก้ปัญหาไปใช้-มรรค) - ศูนย์การเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ - กิจกรรมเสริมหลักสูตร - กิจกรรม/มหกรรมวิชาการ - คณะนิเทศภายใน 	

ตาราง 1 (ต่อ)

P-I-E-R	ฝ่ายวิชาการ เจ้าภาพมิติด้านวิชาการ	หมายเหตุ
	<ul style="list-style-type: none"> - จัดระบบข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา - ระบบดูแลควบคุมสวัสดิภาพ สวัสดิการนักเรียน <p>2. กำหนดประเด็นเพื่อเป็นกรอบในการวางแผน เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - กำหนดกรอบแนวคิด หลักปรัชญาสถานศึกษา - กำหนดวิสัยทัศน์สถานศึกษา - กำหนดกรอบปัจจัยชี้วัดสู่ความสำเร็จการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา - การกำหนดข้อตกลงร่วม ด้านเป้าหมายและวัฒนธรรมองค์กร <p>3. กำหนดแผน ปฏิทินการบริหารงานวิชาการ ประจำปี เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - กำหนดสาระการเรียนรู้ตามช่วงชั้นและระดับชั้น - การกำหนดและมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบบุคลากรหลักสูตร - การจัดทำแผนการเรียนรู้ แผนการสอน - ระบบการพัฒนาบุคลากรตามสาระหลักสูตร - ระบบการนิเทศภายใน - ระบบการประเมินมาตรฐานการศึกษา - นิทรรศการ มหกรรมวิชาการ 	

ตาราง 1 (ต่อ)

P-I-E-R	ฝ่ายวิชาการ เจ้าภาพมิติด้านวิชาการ	หมายเหตุ
3. การประเมินผล (E-Evolution)	1. การประเมินผลการจัดการเรียนรู้รายวิชา ได้จาก <ul style="list-style-type: none"> - การชี้คเป้าหมาย/จุดมุ่งหมายหลักสูตร - จุดประสงค์รายสาระวิชาและวัตถุประสงค์การเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ (แผนการสอน) 2. การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามกลุ่มสาระและระดับชั้น 3. การจัดมหกรรมทางวิชาการ การแข่งขันทักษะทางวิชาการ นิทรรศการ แสดงผลผลิตและผลงานทางวิชาการประจำปี	
4. การทบทวน (R-Revision)	มีการทบทวนผลการดำเนินงานในด้านวิชาการ นำผลการประเมินมาพัฒนา <ol style="list-style-type: none"> 1. การประชุมสัมมนาเพื่อสรุปผลงานประจำปี 2. การเสนอผลงานต่อสาธารณชน <ul style="list-style-type: none"> - จัดระบบข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษาครบทุกกลุ่มสาระ - การจัดทำเอกสารรายงานประจำปี - การจัดทำเอกสารแผ่นปลิว - การจัดทำสื่อ ประชาสัมพันธ์ต่อผู้เกี่ยวข้อง สื่อสารมวลชนและท้องถิ่น 3. การจัดทำแผนพัฒนา 4. การนำเสนอข้อมูลเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษาต่อไป 	

2. กระบวนการดำเนินงานในมิติด้านกิจกรรม เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทั้งหมด นอกเหนือจากการเรียนการสอนตามหลักสูตรของฝ่ายวิชาการ จะเป็นปัจจัยแวดล้อมทั้งในและนอก โรงเรียน ที่มีสถาบันครอบครัว ชุมชน ศาสนา ภาคเอกชนและภาครัฐ เป็นส่วนประกอบที่จะ ส่งเสริมวิถีพุทธใน โรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปกระบวนการดำเนินงานในมิติด้านกิจกรรม ดังตาราง 2

ตาราง 2 กระบวนการดำเนินงานตามแนวทาง โรงเรียนวิถีพุทธในมิติด้านกิจกรรม

P-I-E-R	ฝ่ายบริหารงานทั่วไป เข้าภาพมิติด้านกิจกรรม	หมายเหตุ
1. การวางแผน (P-Plan)	1. ศึกษาสภาพ - ศึกษาหลักปรัชญาแนวพุทธ (ไตรลักษณ์) - ลักษณะของสังคมพุทธ วิถีพุทธและ วิถีธรรม (หลักสังฆกรรมแนวพุทธ) - หลักไตรสิกขา 2. สํารวจข้อมูล - สักยภาพชุมชน - สภาพวิถีชุมชน - ภูมิปัญญา (บุคคล/แหล่งเรียนรู้)ชุมชน - ถิ่นนิยม ธรรมเนียม - วัฒนธรรมประเพณีชุมชน (ประเพณี 12 เดือน) - วิเคราะห์สภาพการจัดการศึกษาภายใต้ หลักไตรสิกขา	ผู้อำนวยการสถานศึกษาวรร เตรียมแผนรองรับไว้เช่น - ยุทธศาสตร์สถานศึกษา - แผน/ปฏิทิน โรงเรียน ที่ กำหนดไว้เป็น ระยะยาว หลายปี รายปีและรายเดือน - กรอบงบประมาณ (รายรับทุกประเภท) - สัดส่วนการจัดสรร งบประมาณเพื่อการพัฒนา

ตาราง 2 (ต่อ)

P-I-E-R	ฝ่ายบริหารงานทั่วไป เจ้าภาพมิติด้านกิจกรรม	หมายเหตุ
	3. กำหนดกรอบแนวทางในการส่งเสริมและแก้ปัญหาปัจจัยชี้วัดความสำเร็จ ภายใต้หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) 4. กำหนดแผน/งาน/โครงการและกิจกรรมตลอดปี กำหนดปฏิทินการทำงาน เช่น <ul style="list-style-type: none"> - ประเพณีทางศาสนา 12 เดือน - เทศกาลวันสำคัญทางศาสนา - การจัดบรรยายภาคและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา - กิจกรรมส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน ได้แก่ ชมรมต่างๆ ในด้านการสืบสานศิลปะ การแสดง การละเล่น วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา - กิจกรรมสถานศึกษาประจำเดือน/สัปดาห์ เช่น การแต่งกาย การอบรมจริยธรรม คุณธรรม การเข้าค่ายพุทธธรรม การอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น กิจกรรมวันเชิดชูเกียรติ/วันเกียรติยศ (ประจำปี) ฯลฯ 	
2. การปฏิบัติ (I-Implementation)	การดำเนินการตามแผนที่มีระบบ 1. การตั้งคณะทำงานเพื่อมอบหมายอำนาจและความรับผิดชอบ เช่น การกำหนดวิธีและกระบวนการทำงาน การสร้างเครื่องมือในการทำงาน การประสานงาน ประชาสัมพันธ์งาน การกำกับ การติดตามผลและการประเมินผล	- ใช้หลักการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการทำงาน ได้แก่ หลักธรรมาภิบาล การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (ธรรมรัฐ) การบริหารงานแนวใหม่

ตาราง 2 (ต่อ)

P-I-E-R	ฝ่ายบริหารงานทั่วไป เข้าภาพมิติด้านกิจกรรม	หมายเหตุ
	2. การลงมือดำเนินการเป็นกระบวนการที่จะบอกความสำเร็จของงาน จำเป็นต้องมี <ul style="list-style-type: none"> - การเตรียม การตรวจสอบและการระดมทรัพยากร - การประสานงานและประชาสัมพันธ์ - การกำกับ ติดตามและตรวจสอบงาน - การประเมินผล (วัตถุประสงค์) และรายงานผลเป็นไปตามลักษณะงาน เวลาและความรับผิดชอบของแต่ละส่วน โดยมีหัวหน้ากลุ่มหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายนิเทศ กำกับ ติดตาม ernenนำช่วยเหลือ 	- มีระบบการกำกับติดตาม ประเมินผลและตรวจสอบ มีคณะทำงานและมอบอำนาจได้
3. การประเมินผล (E-Evaluation)	ในภาพรวมของโรงเรียนจะมีแผน/โครงการ/งานและกิจกรรมรวม ประเด็นในการตรวจสอบและประเมินผล เช่น <ol style="list-style-type: none"> 1. การวิเคราะห์ผลการประเมินแต่ละแผนโครงการ/งาน/กิจกรรม/ ได้ผลตามวัตถุประสงค์แต่ละอย่างเพียงใด เท่าใด มีข้อเด่น ข้อด้อย อุปสรรคและแนวทางแก้ไขอย่างไร 2. การวิเคราะห์ทุกแผนงาน/โครงการ ความสำเร็จตามเป้าหมายของแผนหลัก (แผนปฏิบัติการด้านกิจกรรมของโรงเรียน) เพียงใด มีข้อเด่น ข้อด้อย อุปสรรคและแนวทางแก้ไขอย่างไร เป็นภาพรวม 	สถานศึกษา <ul style="list-style-type: none"> - ควรกำหนดรูปแบบสรุปผลการประเมิน - ควรเป็นไปในทิศทางเดียวกันใช้ได้กับการจัดกิจกรรมอื่น ๆ ได้ รูปแบบเอกสาร นำรูปแบบการนำเสนอจากวิธีวิจัยเป็นแนวทาง แต่เน้นที่ร่องรอยความสำเร็จตามวัตถุประสงค์เชิงบูรณาการ เช่น ปก คำนำ สารบัญ โครงการ

ตาราง 2 (ต่อ)

P-I-E-R	ฝ่ายบริหารงานทั่วไป เจ้าภาพมิติด้านกิจกรรม	หมายเหตุ
	<p>(การประเมินควรใช้หลักวิชาสถิติ ประกอบการประเมินวัตถุประสงค์ เช่น ร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ควรเลี่ยงการนำเสนอคำตอบเป็นจำนวน นอกจากใช้เพื่อการอ้างอิง)</p> <p>3. การสรุป เสนอผลงานประจำปีต่อ สาธารณและผู้เกี่ยวข้อง เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - คณะบุคลากร นักเรียน ผู้ร่วมงาน - กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน - ชุมชนผู้ปกครอง องค์กรอื่นๆ ทั่วไป <p>วิธีการ ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> - การทำเอกสาร (รูปแบบควรกำหนดให้ชัดเจน) 	<p>- ผลการดำเนินงาน ได้แก่</p> <p>1. ร่องรอยความสำเร็จ จำแนกตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในโครงการ ได้แก่ ค่าสถิติต่างๆ เช่น ร้อยละ ค่าเบี่ยงเบน ค่าความสัมพันธ์</p> <p>2. ภาพความสำเร็จที่เป็นความสำเร็จ ได้แก่ ภาพถ่าย เอกสารที่เกี่ยวข้อง กำหมเชย เกียรติบัตร โล่ยกย่อง</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - การทำแผ่นปลิว แผ่นพับ - จดหมายข่าว ลงเสนอข่าวในสื่อสารมวลชน - การนำเสนอระบบมัลติมีเดีย 	<ul style="list-style-type: none"> - ภาคผนวก <p>เป็นที่รวมเอกสารที่เป็นต้นเรื่อง ได้แก่ คำสั่ง หนังสือเชิญ บันทึก ภาพถ่ายกิจกรรม ใบประกาศเกียรติคุณ ทะเบียนต่าง ๆ ทั้งเงิน คน วัสดุที่ใช้ในกิจกรรม</p>

ตาราง 2 (ต่อ)

P-I-E-R	ฝ่ายบริหารงานทั่วไป เจ้าภาพมิติด้านกิจกรรม	หมายเหตุ
4. การทบทวนงาน (R-Revision)	มีการนำผลการประเมินแผนงาน/โครงการ มาปรับปรุงพัฒนา ควรมีการทบทวนด้าน บวกและด้านลบ เช่น 1. การสรุปความสำเร็จของผลงาน เพื่อเป็นฐานสำหรับการดำเนินงานในปีต่อไป 2. การวิเคราะห์ข้อเด่นข้อด้อย ปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไข เพื่อการวางแผน ปฏิบัติการ 3. การนำเสนอสถิติ ข้อมูลที่ได้จากการประเมิน มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำแผนปฏิบัติการ ในปีต่อไป	ผู้อำนวยการควรสนับสนุน ส่งเสริม - การประชุมสัมมนาสรุป และรับรองรายงานผลงาน ประจำปีระดับสถานศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษา - การประชาสัมพันธ์ ผลงาน - การยกย่องเชิดชูเกียรติ บุคลากรและผลงาน

ที่มา วิบูลย์ แมนสถิต (2551 : 8-11)

การบริหารจัดการ โรงเรียนวิถืพุทธ ด้วยการนำเสนอ 2 มิติ ให้เห็นนั้น เพื่อที่จะมอง การบริหาร ให้มีความละเอียดถี่ถ้วนมากกว่าการมองเพียงด้านเดียวและที่สำคัญก็คือ การ ได้เข้าภาพที่จะ รับ ไปปฏิบัติชัดเจน ก็ยังเป็นหลักประกันขั้นต้นว่า การบริหารจัดการ ได้เดินมาถูกทางและเป็นระบบ แล้ว การดำเนินงานของแต่ละฝ่ายก็จะเป็น ไปอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เกิดความขัดแย้งในวิธีปฏิบัติ ตลอดจนดีเหตุในการทำงาน ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งการควบคุมกำกับของผู้บริหารก็จะเป็นระบบ สู่การ ได้รับ โอกาสที่ดีของนักเรียนอื่นจะส่งผลถึงการ ได้รับประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ โรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชนต่อไปด้วย

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา (2546 : 74-76) กล่าวถึง การบริหาร โครงการ โรงเรียนวิถืพุทธ ไว้ว่า เป็นการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน โดยใช้หลักไตรสิกขา คือ สิล สมาธิ ปัญญา

อย่างบูรณาการผ่านการพัฒนา “กิน อยู่ คู่ ฟัง เป็น” ดังนั้นการบริหารโครงการทั้งในระดับชาติและระดับโรงเรียนจะยึดหลักการพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวข้างต้นทุกขั้นตอน

1. การบริหาร โครงการระดับชาติ

- 1.1. สร้างความเข้าใจแก่ผู้บริหาร โรงเรียนและผู้รับผิดชอบโครงการ
- 1.2. ผลิตสื่อ เอกสาร วิดีทัศน์เพื่อเผยแพร่แนวคิดและตัวอย่างการดำเนินงาน

โรงเรียนวิถิพุทธ

- 1.3. สร้างความเข้าใจแก่ครูทั้งในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการวิถิพุทธและการจัดกิจกรรมเสริมลักษณะต่าง ๆ
- 1.4. นิเทศ เยี่ยมบ้าน ประเมินผลการดำเนินงาน
- 1.5. สัมมนาเพื่อสะท้อนประสบการณ์ผลการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการปรับปรุงการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น

2. การบริหาร โครงการระดับ โรงเรียน

- 2.1. ประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ครูและบุคลากรทุกคน ผู้ปกครอง นักเรียน องค์กรสงฆ์ที่สถานศึกษาจะขอความอนุเคราะห์ ฯลฯ
- 2.2. ปรับสภาพบรรยากาศของสถานศึกษาตามแนวทาง โรงเรียนวิถิพุทธ
- 2.3. ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้โดยสอดคล้องกับหลักสูตรในการเรียนรู้ทุกสาระการเรียนรู้

- 2.4. ปรับปรุงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการ โรงเรียนวิถิพุทธ

- 2.5. นิเทศ เยี่ยมเยียน ชื่นชมให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานและปรับปรุงการดำเนินงานให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น

- 2.6. ร่วมสัมมนาเพื่อรับฟังประสบการณ์ การดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธของสถานศึกษาอื่น ๆ เพื่อนำมาปรับกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษาตนเองต่อไป

กล่าวโดยสรุปการบริหาร โครงการ โรงเรียนวิถิพุทธเป็นการดำเนินการพัฒนาผู้เรียนทั้งในระดับชาติและระดับ โรงเรียน ประกอบด้วยการบริหารด้านวิชาการและการบริหารด้านกิจกรรมโดยยึดหลักไตรสิกขา คือ สีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ทุกขั้นตอน

องค์ประกอบการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

เพื่อให้การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธในเชิงเป้าหมายภาพรวมมีความชัดเจน และสามารถเป็น เครื่องมือแก่สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ ในการนิเทศติดตาม ตลอดจนการทบทวนและ ประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้ เป็นในแนวทางหลักเดียวกัน สำนักพัฒนา นวัตกรรมจัดการศึกษา (2548 : 2-6) ได้กำหนดองค์ประกอบและตัวชี้วัดการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อเป็นแนวทางให้โรงเรียนใช้ในในการบริหารจัดการ ดังนี้

องค์ประกอบด้านปัจจัยนำเข้า

1. บุคลากรมีคุณลักษณะที่ดี

1.1 ตัวชี้วัดคุณภาพผู้บริหาร

1.1.1 มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ถือศีล 5 และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง

ที่ดี

1.2 มีพรหมวิหารธรรมประจำใจ

1.3 มีความซื่อสัตย์ จริงใจในการทำงาน

1.4 มีความเข้าใจถูกต้องในพระรัตนตรัย นับถือศรัทธาในพระพุทธศาสนา

1.2 ตัวชี้วัดคุณภาพครู

1.2.1 มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม มีศีลธรรมและปฏิบัติตนเป็น

แบบอย่างที่ดี

1.2.2 มีพรหมวิหารธรรม มีความเป็นกัลยาณมิตร มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความ

เจริญ งอกงามตามหลัก ไตรสิกขา

1.2.3 รู้เข้าใจหลักการพัฒนาผู้เรียนตามหลัก ไตรสิกขา

2. การบริหารจัดการดำเนินการอย่างมีระบบ

2.1 ตัวชี้วัดคุณภาพระบบบริหาร

2.1.1 มีวิสัยทัศน์หรือปรัชญา พันธกิจ เป้าหมาย ธรรมเนียมหรือแผนกลยุทธ์ที่มี จุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ

2.1.2 แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการดำเนินงานโรงเรียน วิถีพุทธและบริหารการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

2.1.3 ปลุกฝังศรัทธาเสริมสร้างปัญญาในพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับบุคลากร และผู้เกี่ยวข้อง

2.1.4 ร่วมมือกับผู้ปกครอง วัดและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชน

2.1.5 มีการนิเทศ ติดตามการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง

2.1.6 มีระบบการตรวจสอบประเมินผลและเปิดโอกาสให้มีการเสนอแนะอย่างเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2.2 ตัวชี้วัดคุณภาพระบบหลักสูตรสถานศึกษา

2.2.1 มีหลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ ที่บูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

3. สภาพภาพและสิ่งแวดล้อมจัดอย่างรอบคอบ

3.1 ตัวชี้วัดคุณภาพสภาพแวดล้อม

3.1.1 จัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำ โรงเรียนและประจำห้องเรียนเหมาะสม

3.1.2 มีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญ คุณธรรม จริยธรรม โดยทั่วไปในบริเวณ

โรงเรียน

3.1.3 สภาพโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้เคียงธรรมชาติ

3.1.4 บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด

องค์ประกอบด้านกระบวนการ

1. การเรียนการสอนที่บูรณาการ ไตรสิกขา

1.1 กระบวนการจัดการเรียนรู้

1.1.1 จัดการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมหรือหลัก ไตรสิกขา ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน

1.1.2 ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการวิเคราะห์และแก้ปัญหา

1.1.3 จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการ ใฝ่รู้ ทั้งผู้เรียนและผู้จัดการเรียนรู้

1.1.4 จัดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ทั้งผู้เรียนและผู้จัดการเรียนรู้

1.1.5 จัดกิจกรรมบริหารจัดการ เจริญปัญญาทั้งในการเรียนการสอนและในกิจกรรม

ดำรงชีวิตประจำวัน

1.2 การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้

2.1.1 ใช้สื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการ ใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ

2.1.2 นิมนต์พระสงฆ์หรือเชียววิทยากรภูมิปัญญาทางพุทธศาสนา สอนนักเรียน

สมาธิเสมอ

2.1.3 จัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถาน ที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำ

ของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

1.3 การวัดและประเมินผล

1.3.1 มีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลายครอบคลุมตามหลักภาวนา 4 (กาย สีล จิต ปัญญา) โดยมุ่งเน้นพัฒนานักเรียนอย่างต่อเนื่อง

2. บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร

2.1 บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริม “การสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เป็น”

2.2 ส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ชี้มเข้มมีเมตตาต่อกันทั้งครูต่อนักเรียน ครูต่อครูและนักเรียนต่อนักเรียนและครูกับผู้ปกครอง

2.3 ส่งเสริมบรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์

2.4 ส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้อื่น

2.5 ส่งเสริม ยกย่อง เชิดชู ผู้ทำดีเป็นประจำ

3. กิจกรรมพื้นฐานชีวิต

3.1 กิจกรรมพื้นฐานชีวิตประจำวัน

3.1.1 ส่งเสริมอบรมให้เกิดการกิน อยู่ คู่ฟังเป็น (รู้เข้าใจเหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้จริง ตามหลักไตรสิกขา)

3.1.2 ส่งเสริมกิจกรรมการรับผิชอบ ดูแลรักษา พัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม อย่างสม่ำเสมอตามหลัก ไตรสิกขา

3.2 กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

3.2.1. ส่งเสริมปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนาอย่างเห็นคุณค่ารู้เข้าใจเหตุผล

3.2.2 จัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นประจำในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต

3.3.3 ส่งให้ทุกคนมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา

องค์ประกอบด้านผลผลิต

พัฒนาศีล จิตและปัญญาอย่างบูรณาการ (ภาวนา 4)

1. กาย (กายภาพ)

1.1 บริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมได้คุณค่าแท้จริง

1.2 การดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาดเรียบร้อย

1.3 ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม

2. คีล (สังคม)

2.1 มีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

- 2.2 มีวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา
- 2.3 สามารถพึ่งตนเองได้หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต
3. จิต (จิตใจ/อารมณ์)
  - 3.1 มีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ
  - 3.2 มีจิตใจเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันต่อกัน
  - 3.3 ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ อดทนขยันหมั่นเพียร
  - 3.4 มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบาน
4. ปัญญา
  - 4.1. มีศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย
  - 4.2 รู้บาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์
  - 4.3 ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา แสวงหาความจริงและใฝ่สร้างสรรค์พัฒนางานอยู่เสมอ
  - 4.4 รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานได้ด้วยสติปัญญา

องค์ประกอบด้านผลกระทบ

บ้าน วัด โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ

1. บ้าน
  - 1.1 บ้านและชุมชนมีสมาชิกที่ดีเป็นคนดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขเพิ่มขึ้น
  - 1.2 ชุมชนมีผู้ช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น
2. วัด ได้ศาสนทายาทและกำลังช่วยงานพระพุทธศาสนามากขึ้น
3. โรงเรียน ได้รับความไว้วางใจ เชื่อมั่น ศรัทธาและได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (บ้าน วัด ราชการ)

จากองค์ประกอบการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธที่กล่าวมานั้น สรุปได้ว่าองค์ประกอบและตัวชี้วัดการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วย 4 ด้านใหญ่ คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงาน และการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ ในทุกระดับเป็นไปตามหลักการที่เหมาะสม และเป็นไปในแนวทางหลักเดียวกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

สมพิศ โพล้งน้อย (2530 : บทคัดย่อ) ได้ทำการสำรวจแนวคิดและการปฏิบัติตามสารัตถคุณปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารและอาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและอาจารย์ มีแนวคิดเกี่ยวกับหลักการสำคัญใน

พุทธปรัชญาการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในด้านความมุ่งหมายของการศึกษาและด้านนักเรียน นอกนั้นไม่แตกต่างกัน ในส่วนการปฏิบัติ ผู้บริหารและอาจารย์ มีการปฏิบัติตามหลักการสำคัญในพุทธปรัชญาการศึกษาในทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน อาจารย์เพศชายและเพศหญิง มีแนวคิดเกี่ยวกับหลักการสำคัญในพุทธปรัชญาการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ด้านนักเรียนและด้านการวัดผลและประเมินผล ผู้บริหารและอาจารย์ที่มีอายุน้อยกว่า หรือเท่ากับ 40 ปี กับผู้บริหารและอาจารย์ที่มีอายุมากกว่า 40 ปี มีแนวคิดการปฏิบัติตามหลักการสำคัญในพุทธปรัชญาการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผู้บริหารและอาจารย์ ที่มีพื้นความรู้ทางพุทธศาสนาแตกต่างกัน มีแนวคิดการปฏิบัติตามหลักการสำคัญในพุทธปรัชญาการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านวิธีสอน นอกนั้นพบว่าไม่แตกต่างกัน

โกศล ธรรมบุญทัศน์ (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาเขตการศึกษา 6 ผลการวิจัยสรุปดังนี้ 1) จุดประสงค์ของหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีปัญหาต่อการเรียนการสอนให้บรรลุจุดประสงค์ คือ การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการศรัทธา ซาบซึ้งและสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนาและพระรัตนตรัย การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจสามารถคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและหลักธรรมอย่างถูกต้อง 2) เนื้อหาวิชาของหลักสูตรพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นนามธรรม ครูผู้สอนไม่สามารถสอนให้นักเรียนเกิดความคิดรวบยอดได้ เนื้อหาวิชามีศัพท์ทางพระพุทธศาสนา มาก อ่านแล้วเข้าใจยากทำให้นักเรียนขาดความสนใจ โดยเฉพาะเรื่องพระไตรปิฎก พุทธศาสนสุภาษิต ภาษาบาลีและศัพท์ทางพระพุทธศาสนา 3) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิชาพระพุทธศาสนาที่เป็นปัญหาสำหรับครูผู้สอน คือนักเรียน ไม่เห็นความสำคัญของการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ครูขาดประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนและไม่สามารถจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอนให้บรรลุจุดประสงค์ของบทเรียนที่กำหนดไว้ ตลอดจนมีปัญหาและอุปสรรค ในการใช้แหล่งชุมชนประกอบการสอนวิชาพระพุทธศาสนา 4) การใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิชาการ ที่มีปัญหาสำหรับครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา คือ โรงเรียนขาดอุปกรณ์การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา สื่อการเรียนการสอนในด้าน โสตทัศนศึกษา เช่น แผ่นภาพสไลด์และวีดิทัศน์ ฯลฯ มีไม่เพียงพอ ขาดความรู้และทักษะในการสร้างสื่อการเรียนการสอนและ โรงเรียนขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา 5) การวัดและประเมินผล สิ่งที่เป็นปัญหาการคัด

การวัดและประเมินผลของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา คือ การวัดและประเมินผลการเรียนให้บรรลุจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมของแต่ละบทเรียน การประเมินความสามารถในการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการติดตามประเมินผลพฤติกรรมของนักเรียนอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

ดวงเดือน พันธุมนาวินและคนอื่น ๆ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยมหภาค ประกอบด้วย การวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของนักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครอง ครู-อาจารย์และประชาชนทั่วไป 9 เรื่อง ผลการวิจัยพบว่า บ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน ทั้งตามลำพังและร่วมกัน มีอิทธิพลต่อความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนตั้งแต่ระดับ ประถมศึกษาถึงนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ในมหาวิทยาลัยปริมาณความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่อำนาจมากจะทำให้เป็นผู้มีการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาในด้านทางศีลและภาวนา สมารถมากตามไปด้วย ปริมาณความเชื่อทางพระพุทธศาสนาถ้ามีมากจะทำให้เป็นผู้มีวิถีชีวิตแบบ พุทธมากด้วย โดยในผู้ใหญ่ หมายถึง การเลือกอาชีพการ ทำกิจกรรมที่ไม่ผิดศีลห้า การให้ทานและการพักผ่อนหย่อนใจที่ใกล้ชิดวัดและพระพุทธศาสนา ในนักเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ผู้มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนามากจะเป็นผู้ที่มีการคบเพื่อนอย่างเหมาะสม มีทัศนคติไม่ติดต่อกิจกรรมก้าวร้าวและมีพฤติกรรมก้าวร้าวน้อย ผู้มีวิถีชีวิตแบบพุทธมากจะได้รับการยอมรับสนับสนุนจากคนรอบข้างมาก ทำให้บุคคลมีสุขภาพจิตดี มีความวิตกกังวลน้อยและมีความสุขในชีวิต รายละเอียดผลการวิจัยมหภาค ในส่วนของนักเรียนมัธยมศึกษาและครูมีดังนี้ 1) นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบพุทธมากจะมีการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนามาก 2) ในช่วงวัยรุ่นตอนปลายและผู้ใหญ่ตอนต้น ประสบการณ์ในสถานศึกษาจะมีความสำคัญต่อการนับถือศาสนาของบุคคลมากขึ้น โดยจะมีอิทธิพลเท่าเทียมหรือมากกว่าอิทธิพลจากครอบครัว ผลการวิจัยในโครงการวิจัยมหภาค พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาที่ได้รับการประสบการณ์ทางพระพุทธศาสนาจากโรงเรียนมากและเป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อประสบการณ์เหล่านี้มากด้วย จะเป็นผู้ที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มาก เห็น ได้ชัดเจนจากในนักเรียนที่บิดามารดามีความใกล้ชิดศาสนาน้อย มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำหรือบิดามารดามีการศึกษาน้อย 3) ครูที่เป็นแบบอย่างที่ดีทางพระพุทธศาสนา โดยแสดงความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและมีการปฏิบัติทางด้านทาน ศีล ภาวนา ให้นักเรียนรับรู้มาก นักเรียนของครูเหล่านี้จะเป็นผู้ที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มาก และเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา มากด้วย โดยเฉพาะนักเรียนที่มารดามีการศึกษาค่ำกว่า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนที่บิดามารดามีการศึกษาค่ำ มักยอมรับครูอาจารย์ เป็นแบบอย่างแทนที่บิดามารดา สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ ดวงเดือน พันธุมนาวินและบุญยิ่ง เจริญยิ่ง (2518) ได้เคยศึกษาไว้ในเรื่อง “อิทธิพลของสังคมต่อทัศนคติของวัยรุ่น”

4) นักเรียนที่มาจากครอบครัวเสี่ยง ครอบครัวที่บิดามารดาไม่มีการศึกษาไม่เกินประถมศึกษาปีที่ 7 หรือจากครอบครัวแตกแยกแต่เรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์นานกว่า 12 เดือน จะมีการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนักเรียนหญิง 5) การปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของครูเกี่ยวข้องกับกรอบธรรมสั่งสอนนักเรียนที่ยากจนและอบรมยากด้วยความขยันและมีเมตตา 6) ครูที่มีวิถีชีวิตแบบพุทธมากจะมีทัศนคติที่ดีมากต่องานของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูในกรุงเทพมหานคร ขณะที่ครูต่างจังหวัดมีวิถีชีวิตแบบพุทธมากจะรู้สึกว่าได้ รับการสนับสนุนทางสังคมจากคนรอบข้างมาก

กุลชาติ กุลกลางคอน (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา ของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองเพื่อสำรวจปรัชญาการศึกษาที่เป็นพื้นฐานในการบริหารจัดการของผู้บริหาร โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการบริหารแนวโน้มนำไปทางพุทธปรัชญาการศึกษาสูงสุด

เพ็ญศรี นวลมาก (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาผลของการฝึกอบรมโดยใช้หลักไตรสิกขา ที่มีต่อความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การใช้เหตุผลและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2542 โรงเรียนมัธยมสุโหงโหงปาดิ จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 76 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เฉพาะที่นับถือศาสนาพุทธ ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง มีเหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 5 และมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีวินัยในตนเอง และความขยันหมั่นเพียรอยู่ในระดับมาก 2) นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลังการฝึกอบรมทันที สูงกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีเหตุผลเชิงจริยธรรมหลังจกการฝึกอบรมทันที สูงกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4) นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีวินัยในตนเองและความขยันหมั่นเพียรหลังการฝึกอบรม 1 สัปดาห์ สูงกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 5) นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลังจกการฝึกอบรมทันที สูงกว่าหลังการฝึกอบรม 1 เดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 6) นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีเหตุผลเชิงจริยธรรมหลังจกการฝึกอบรมทันที สูงกว่าหลังการฝึกอบรม 1 เดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 7) นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีพฤติกรรมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบ

ความซื่อสัตย์ ความมีวินัยในตนเองและความขยันหมั่นเพียรหลังจากการฝึกอบรม 1 สัปดาห์ สูงกว่า หลังการฝึกอบรม 1 เดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จากผลการวิจัยดังกล่าวโรงเรียน และผู้ปกครองนักเรียนควรร่วมกันจัดให้มีการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องกับนักเรียนทั้งโรงเรียน เพื่อให้คุณธรรมจริยธรรมที่ได้รับจากการฝึกอบรมนั้นมีความคงทนเป็นจริยนิสัยที่ยั่งยืนและเป็นวิถีชีวิต

โสธรารักษ์ ชูรักญาติ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการดำเนินงานและปัญหา การดำเนินงานการจัดหลักสูตรของโรงเรียนวิถืพุทธ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สถานศึกษาที่ จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เป็นผู้ริเริ่มดำเนินการในการจัดการศึกษาแนวพุทธที่ได้ดำเนินการและมี ผลงานอย่างต่อเนื่อง ตามรายงานผลการปฏิบัติงานจากคณะทำงาน โรงเรียนวิถืพุทธ กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 6 แห่ง ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านการเตรียมการจัดหลักสูตร โรงเรียน วิถืพุทธมีการจัดหาที่ปรึกษา จัดหาแหล่งศึกษา จัดหาเอกสารข้อมูล การจัดเตรียมบุคลากร การเตรียมคณะกรรมการสถานศึกษา การเตรียมนักเรียน การเตรียมผู้ปกครองและชุมชน การกำหนดธรรมนูญสถานศึกษาและการจัดแผนปฏิบัติการ ไม่พบปัญหาในการเตรียมการจัด หลักสูตร 2) ด้านการดำเนินงานการจัดหลักสูตร โรงเรียนวิถืพุทธมีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา โดย การเพิ่มเติมพุทธธรรมเป็นจุดเน้นของสถานศึกษา ที่สะท้อนการพัฒนาตามหลัก ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) แบบบูรณาการ การจัดการเรียนรู้และในชีวิตประจำวัน มีการจัดหน่วยการเรียนรู้ โดยการบูรณาการพุทธธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ การจัดแผนการจัดการเรียนรู้ เน้นการนำ พุทธธรรมมาเป็นเกณฑ์ตรวจสอบการเรียนรู้ การปฏิบัติหรือการเชื่อมโยงการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ มี การกำหนดกิจกรรมนักเรียน โดยเน้นส่งเสริมการ “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” การจัดสภาพกายภาพของ สถานศึกษา มีการจัดสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาที่ชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย การจัดบรรยากาศ ปฏิสัมพันธ์ เน้นการจัดกิจกรรมส่งเสริมการ “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร เน้นการประสานความร่วมมือกับวัด/คณะสงฆ์และชุมชนในการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาผู้เรียน รอบด้านทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตภาวนา)และปัญญา (ปัญญา ภาวนา) มีการพัฒนาบุคลากรและผู้เกี่ยวข้องโดยส่งเสริมการศึกษาและการปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง มีการนิเทศติดตามอย่างสม่ำเสมอและมีการสนับสนุนทรัพยากร โดยการจัดหาข้อมูลทางวิชาการ เพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ ไม่พบปัญหาในการดำเนินงานการจัดหลักสูตร 3) ด้านการติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตร โรงเรียนวิถืพุทธมีการดำเนินการติดตามประเมินผล การจัดหลักสูตร โดยการสอบถามจากรองผู้บริหารสถานศึกษา ฝ่ายวิชาการและครูหัวหน้ากลุ่ม สาระการเรียนรู้ศึกษา จากแผนปฏิบัติการของสถานศึกษาและสังเกตจากการปฏิบัติงานของ ครูผู้สอน มีการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน การจัดหลักสูตรตลอดทั้งปีการศึกษาและ

มีการเผยแพร่ผลการดำเนินงานการจัดหลักสูตร โดยการจัดนิทรรศการเผยแพร่ผลการดำเนินงาน และจัดตั้งองค์การความร่วมมือทางการเป็นผู้นำการจัดการศึกษาแนวพุทธ ไม่พบปัญหาในการติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตร

วีระศักดิ์ สมานชาติ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์ เขต 2 ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์ เขต 2 ให้ความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน เช่น การแข่งขันกีฬา กิจกรรมคำลึงถึงผู้มีพระคุณและกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ขวากาชาด มากกว่าการดำเนินงานด้านอื่น ๆ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้บริหารและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียนแตกต่างกัน คือ ผู้บริหารให้ความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนมากกว่าด้านอื่น ส่วนครูผู้สอนเน้นการสอนคุณธรรม จริยธรรมสอดแทรกกิจกรรมการเรียนรู้ มากกว่าด้านอื่น ผู้บริหารและครูผู้สอน ที่มีเพศอายุและวุฒิการศึกษาแตกต่างกันจะมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ไม่แตกต่างกัน ผู้วิจัยเสนอแนะผู้บริหารและครูผู้สอนควรร่วมมือกันปรับปรุงหลักสูตร โดยสอดแทรกเนื้อหาทางด้านคุณธรรม จริยธรรมในทุกสาระวิชา

พระสมุห์วิชา สิริวิชโยและคนอื่น ๆ (2547: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงสภาพและปัญหาการดำเนินงานตามโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ความความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2 ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า 1) สภาพและปัญหาการดำเนินการตาม โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธมีสภาพการปฏิบัติอยู่ในระดับมากและมีปัญหาน้อย ทำให้การจัดสภาพทุก ๆ ด้านของโรงเรียนวิถีพุทธสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ 2) เปรียบเทียบสภาพการดำเนินการตามโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธจำแนกตามตำแหน่งและขนาด โรงเรียน ประสพการณ์ พบว่า โดยภาพรวมทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน 3) เปรียบเทียบปัญหาการดำเนินการตามโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ จำแนกตามตำแหน่ง ขนาด โรงเรียน พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันและเมื่อเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินการตามโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ จำแนกตามประสพการณ์ในการทำงาน พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า แตกต่างกันใน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์และด้านการบริหารจัดการ

อมรรัตน์ ภักดีและคนอื่น ๆ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ประเมินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 ผลการประเมิน ด้านปัจจัยเบื้องต้น พบว่า ผู้บริหารมีความเห็นว่าปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรและสถานที่มีความเหมาะสม งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ไม่มีความเหมาะสม สำหรับครูผู้รับผิดชอบโครงการและครูผู้สอนมีความเห็นว่าปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และสถานที่ ไม่มีความเหมาะสม ส่วนนักเรียนมีความคิดเห็นว่าสถานที่และบุคลากรมีความเหมาะสม ส่วนงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ไม่มีความเหมาะสม ด้านการดำเนินงาน พบว่า ผู้บริหารมีความเห็นว่า การดำเนินงาน โครงการโรงเรียนวิถีพุทธมีความไม่เหมาะสม สำหรับครูผู้รับผิดชอบโครงการและครูผู้สอน มีความเห็นว่า การดำเนินงาน โครงการโรงเรียนวิถีพุทธมีความไม่เหมาะสมและนักเรียนมีความเห็นว่า การดำเนินงาน โครงการโรงเรียนวิถีพุทธมีความเหมาะสม ด้านผลสัมฤทธิ์ พบว่า ครูผู้รับผิดชอบโครงการและครูผู้สอนพร้อมทั้งนักเรียน มีความเห็นว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมของโรงเรียนวิถีพุทธ กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการมีความพึงพอใจในระดับปานกลางและความพึงพอใจเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ มีความพึงพอใจในระดับมาก

จาดรุจก์ พุดเกิดพันธุ์และคนอื่น ๆ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาผลของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธที่มีต่อพฤติกรรมนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า พฤติกรรมนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำแนกตามเพศ พบว่า ครูผู้สอนเพศชายกับครูผู้สอนเพศหญิง ไม่แตกต่างกัน พฤติกรรมนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดเล็ก ไม่แตกต่างกัน ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3 ของโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ กับโรงเรียนที่ไม่ได้เข้าโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จรัส เพชรดี (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชุมพร เขต 2 ผลการศึกษา พบว่า การดำเนินงาน โครงการ

โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชุมพร เขต 2 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากเปรียบเทียบระดับการดำเนินงานตามตำแหน่งหน้าที่ปฏิบัติงานระหว่างผู้อำนวยการ โรงเรียน และครูผู้สอน ไม่แตกต่างกัน แต่ระดับการดำเนินงานด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิตและด้านการเรียน การสอนแตกต่างกัน

นางเยาว์ อุทุมพร (2550:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ ใน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 3 มีการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ คือ การเตรียมการ ดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ดำเนินการพัฒนาระบบ โครงสร้างดูแล สนับสนุน โภชนาการ ปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ประเมินผลและเผยแพร่ 2) ปัจจัยที่ส่งเสริม การดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ครูมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ บรรยากาศและสภาพแวดล้อม ในโรงเรียนเหมาะสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีบุคลากร รับผิดชอบโดยตรง มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนบริหารเจริญจิตปัญญาในชีวิตประจำวัน บุคลากรมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาผู้เรียน ผู้บริหารให้การสนับสนุนและเป็นแบบอย่างที่ดี ปัจจัยภายนอก ได้แก่ มีกฎหมายกำหนดให้โรงเรียนต้องพัฒนาผู้เรียน ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกมีอุปสรรคต่อ การดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธในระดับปานกลางถึงระดับน้อย 3) ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีตำแหน่ง งานต่างกันมีปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ โดย ภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามที่มี ระยะเวลาทำงาน โครงการ โรงเรียนวิถิพุทธต่างกัน มีปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อ การดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน แต่มีบางด้านที่แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พระมหาดำรงก์ วรเสโน (2552 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหาร จัดการศึกษา กับประสิทธิผลของ โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า 1) การบริหารจัดการศึกษา กับประสิทธิผลของ โรงเรียนวิถิพุทธ โดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) การบริหารจัดการศึกษา กับประสิทธิผลของ โรงเรียนวิถิพุทธ ตาม ความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวม ไม่แตกต่างกัน 3) การบริหารจัดการศึกษา กับประสิทธิผลของ โรงเรียนวิถิพุทธตามความคิดเห็นของ ผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่อยู่ใน โรงเรียนที่มีลักษณะ การเปิดสอนต่างกัน โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับ

4) การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลโรงเรียนวิถีพุทธ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยต่างประเทศ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษางานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ดังนี้

รอสโคและคนอื่น ๆ (Roscoe and Others. 1968 : 334-335) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ ค่านิยมของนักศึกษาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย 17 แห่ง ในสหรัฐอเมริกา ได้ใช้กลุ่มตัวอย่าง 4,311 คน เป็นชาย 1,971 คน หญิง 2,340 คน อายุเฉลี่ย 20.8 ปี ผลการศึกษาพบว่า ชายมีค่านิยมเสรีมากกว่าหญิงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักศึกษาชายมีเสรีมากกว่าในด้านคุณธรรม เช่น การโกง การดื่มสุรา ความเชื่อเรื่องพระเจ้า ความรับผิดชอบ ความเสมอภาคและความสัมพันธ์ทางเพศ

แวร์ซอร์ (Warshaw. 1978 : 1450-A) ได้ทำการวิจัยเรื่องเหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กเกรด 4 และ 6 ในโรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายและนักเรียนหญิง 96 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก ผลการวิจัยพบว่า เพศและระดับชั้น ไม่มีอิทธิพลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กอย่างมีนัยสำคัญแต่องค์ประกอบที่น่าสนใจ คือ กลุ่มเพื่อนและอิทธิพลของโรงเรียนอาจส่งเสริมให้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นได้

แบร์ (Bear, 1979 : 4961-A) ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีผลต่อปัญหาด้านความประพฤติและสติปัญญา กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 6 จำนวน 60 คน ในเมืองไอ โอวา เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์กและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ของสแตนฟอร์ด ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาความประพฤติลดลงและวุฒิภาวะทางจริยธรรมเพิ่มขึ้นกับเด็กที่มีเขาวนปัญญาสูงจะมีความก้าวหน้าทางจริยธรรม

โศโคพานาไฮ ฮาซคาริและชาฮิดิ (Khodapanahi, Heidari & Shahidi. 2001 : Abstracts) ได้ศึกษาการประเมินบทบาทของพุทธปัญญาและกลยุทธ์แรงจูงใจในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการลดปัญหาทางด้านจิตใจ โดยศึกษานักศึกษาอิหร่าน จำนวน 272 คน ในมหาวิทยาลัย Shahid Beheshti แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม ที่ได้รับการอบรมและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับเทคนิคพุทธปัญญาและแรงจูงใจในการกำกับตนเอง (Cognitive and Motivational Self-Regulation Techniques) และกลุ่มควบคุม 2 กลุ่มที่ไม่ได้รับการอบรมใช้แบบสอบถามกลยุทธ์แรงจูงใจสำหรับการเรียน (Motivated Strategies for Learning Questionnaire : MSLQ) โดย 2 กลุ่ม (1 กลุ่มทดลองและ 1 กลุ่มควบคุม) คอบแบบสอบถามครั้งเดียวภายหลังที่อบรมเสร็จ ผลการวิจัย พบว่า

นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการอบรมและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับเทคนิคพุทธปัญญาและแรงจูงใจในการกำกับตนเอง จะมีปัญหาน้อยกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในด้าน

การกำกับตนเอง (Self-regulation) การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) และการเห็นคุณค่า (Intrinsic Value) ถึงแม้ว่าจะไม่มีความแตกต่างกันในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

จากการศึกษาผลวิจัยภายในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่า โรงเรียนมีอิทธิพลต่อความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาของนักเรียนใน 2 ทาง คือ การจัดประสบการณ์ทางศาสนาให้นักเรียนและการเป็นแบบอย่างที่ดีทางศาสนาของครูคือนักเรียน แต่ในขณะที่เดียวกันผลการวิจัยชี้ว่าการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเป็นปัญหาของครูและนักเรียนตลอดมา ทั้งในด้านเนื้อหาวิชาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนรวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการนำแนวทางในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิปุทธ ซึ่งเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่สำคัญอย่างหนึ่งและเป็นแนวทางสำคัญที่จะส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ในการดำเนินงานมีรูปแบบการดำเนินงาน สภาพการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน โดยจำเป็นต้องอาศัยบุคลากรทั้งผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายในการที่จะกำหนดหลักสูตรสถานศึกษา วางแนวทางการดำเนินงานและสร้างลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ทั้งนี้ในการดำเนินการดังกล่าวอาจประสบกับสภาพและปัญหาที่แตกต่างกันในการดำเนินงานจึงเป็นแรงจูงใจที่จะศึกษาสภาพการดำเนินงาน โครงการโรงเรียนวิถิปุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารั้วมัธยม เขต 4

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนใน โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จำนวน 163 โรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 163 คนและครูผู้สอนจำนวน 2,013 คน รวมประชากร 2,176 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) (ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์, 2542 : 148-149) เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การสุ่มตามระดับชั้น (Stratified Random Sampling) และใช้การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 118 โรงเรียน เป็นผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนละ 1 คน รวม 118 คนและครูผู้สอนตามสัดส่วนของครูผู้สอนในแต่ละโรงเรียน รวม 324 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 442 คน

ตาราง 3 ประชากร โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4
จำแนกตามขนาดโรงเรียน

ขนาดโรงเรียน	จำนวนโรงเรียน	ประชากร		
		ผู้บริหาร สถานศึกษา	ครูผู้สอน	รวม
ขนาดเล็ก	29	29	180	209
ขนาดกลาง	83	83	771	854
ขนาดใหญ่	51	51	1,062	1,113
รวม	163	163	2,013	2,176

ตาราง 4 กลุ่มตัวอย่าง โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4
จำแนกตามขนาดโรงเรียน

ขนาดโรงเรียน	จำนวนโรงเรียน	กลุ่มตัวอย่าง		
		ผู้บริหาร สถานศึกษา	ครูผู้สอน	รวม
ขนาดเล็ก	21	21	29	50
ขนาดกลาง	60	60	124	184
ขนาดใหญ่	37	37	171	208
รวม	118	118	324	442

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเองแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพและขนาดโรงเรียน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) มี 5 ระดับ คือ

- 5 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด
- 4 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติมาก
- 3 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติปานกลาง
- 2 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติน้อย
- 1 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

1. การสร้างแบบสอบถามเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งได้ดำเนินการ คือ ศึกษา ตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ
2. ศึกษาแนวทางการสร้างเครื่องมือ กำหนดกรอบแนวคิดและสร้างเครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ครอบคลุมเนื้อหาตามแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา ด้านการพัฒนาบุคลากรและด้านการเชื่อมสัมพันธกับชุมชน มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ มีการปฏิบัติมากที่สุด มีการปฏิบัติมาก มีการปฏิบัติปานกลาง มีการปฏิบัติน้อย มีการปฏิบัติน้อยที่สุด
3. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เพื่อพิจารณา และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ
4. นำแบบสอบถาม ไปให้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์ (Face Validity) ของแบบสอบถามเพื่อพิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหา จำนวน 5 ท่าน ได้แก่
  - 4.1 นายชวลิต ชูทรัพย์ ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านจุมแสง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 วิทยาลัยการศึกษา ศษ.ม. การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง

4.2 นายอุทธาน ปิตามาตา ตำแหน่ง ศึกษานิเทศก์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 วุฒิการศึกษา กศ.ม. การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

4.3 นายสังจา ประเสริฐกุล ตำแหน่ง ครู โรงเรียนบ้านหนองจาน สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษานครราชสีมา เขต 7 วุฒิการศึกษา กศ.ม. การวิจัยและสถิติทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

4.4 นางสาวจารุวรรณ ทวันเวช ตำแหน่ง ครู โรงเรียนบ้านตาแก สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 วุฒิการศึกษา กศ.ม. การวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

4.5 นายสุนทร ธิโรสง ตำแหน่ง ครู โรงเรียนบ้านชุมแสง สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 วุฒิการศึกษา กศ.ม. การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

5. นำข้อมูลมาปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับ โรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ซึ่งไม่ใช่ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา จำนวน 40 คน จำแนกเป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 10 คนและครูผู้สอนจำนวน 30 คน เพื่อหาค่า อำนาจจำแนก (Discrimination) ของแบบสอบถามเป็นรายข้อ โดยใช้ค่าคะแนนที่ (t-test) ทดสอบ ความเชื่อมั่นที่ระดับนัยสำคัญ .05 หากค่า t มีค่า 1.75 ขึ้น ไปถือว่ามีความจำแนกสูงตามเกณฑ์ ผลปรากฏว่า ผ่านเกณฑ์ทุกข้อ โดยมีอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 2.626 - 8.497

6. หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ทั้งฉบับ โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .9851

7. จัดพิมพ์แบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองตามวิธีและขั้นตอนดังนี้

1. นำหนังสือขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เพื่อส่งถึงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4
2. ขออนุญาตและนำตัวผู้วิจัยจากผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 พร้อมทั้ง ส่งแบบสอบถามไปถึงผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
3. ประสานขอความอนุเคราะห์จากผู้อำนวยการโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการเก็บ รวบรวมแบบสอบถามโดยผู้วิจัยไปรับแบบสอบถามด้วยตนเอง แบบสอบถามที่ส่งไปจำนวน 442 ฉบับ ได้รับคืน 442 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาแล้วผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพและขนาดโรงเรียน จากแบบสอบถามตอนที่ 1 โดยการแจกแจงหาค่าความถี่ ร้อยละ (Percentage) แล้วเสนอข้อมูลเป็นตารางจำนวนร้อยละประกอบความเรียง

2. วิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โรงเรียนวิถียุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 โดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โรงเรียนวิถียุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จำแนกตามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้ค่าคะแนนที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent Sample t-test)

4. วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการโรงเรียนวิถียุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำแนกตามขนาดโรงเรียน คือ โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance) เมื่อพบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในรายด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ตามวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe' Method) กำหนดค่าสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05

5. วิเคราะห์ข้อมูลระดับการปฏิบัติ โดยหาค่าเฉลี่ยเป็นรายข้อ รายด้านและโดยรวม โดยใช้เกณฑ์ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2535 : 100)

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพื้นฐาน

- 1.1 ร้อยละ (Percentage)
- 1.2 ค่าเฉลี่ย (Mean)
- 1.3 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

- 2.1 การหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ โดยใช้อัตราส่วนวิกฤติ t (ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์, 2542 : 260)

2542 : 260)

$$t = \frac{\overline{x}_H - \overline{x}_L}{\sqrt{\frac{S_H^2}{n} + \frac{S_L^2}{n}}}$$

- เมื่อ t แทน ค่าอำนาจจำแนก
- $\overline{x}_H$ แทน ค่าเฉลี่ยของกลุ่มได้คะแนนสูง
- $\overline{x}_L$ แทน ค่าเฉลี่ยของกลุ่มได้คะแนนต่ำ
- S_H^2 แทน ความแปรปรวนของกลุ่มได้คะแนนสูง
- S_L^2 แทน ความแปรปรวนของกลุ่มได้คะแนนต่ำ
- n แทน จำนวนคนในกลุ่มสูงหรือกลุ่มต่ำที่นำมาวิเคราะห์

- 2.2 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์, 2542 : 261)

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S^2} \right]$$

- เมื่อ α แทน ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น
- K แทน จำนวนข้อของแบบสอบถาม
- $\sum S_i^2$ แทน ผลรวมทั้งหมดของคะแนนความแปรปรวนเป็นรายข้อ
- S^2 แทน คะแนนความแปรปรวนของแบบสอบถามทั้งฉบับ

3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

3.1 การทดสอบสมมติฐานเพื่อเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน โดยใช้สูตร t-test ดังนี้ (ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์, 2542 : 322)

$$t = \frac{\bar{x}_1 - \bar{x}_2}{\sqrt{\frac{S_1^2}{n_1} + \frac{S_2^2}{n_2}}}$$

เมื่อ t	แทน ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณาในการแจกแจงแบบ t
$\bar{X}_1$	แทน ค่าเฉลี่ยกลุ่มที่ 1
$\bar{X}_2$	แทน ค่าเฉลี่ยกลุ่มที่ 2
S_1^2	แทน ความแปรปรวนกลุ่มที่ 1
S_2^2	แทน ความแปรปรวนกลุ่มที่ 2
n_1	แทน จำนวนตัวอย่างกลุ่มที่ 1
n_2	แทน จำนวนตัวอย่างกลุ่มที่ 2

3.2 การทดสอบสมมติฐานเพื่อเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance) ใช้สูตรดังนี้ (ถ้วน สายยศและอังคณา สายยศ, 2536 : 95)

$$F = \frac{MS_b}{MS_w}$$

เมื่อ F	แทน ค่าสถิติที่จะใช้เปรียบเทียบกับค่าวิกฤตจากการแจกแจง
MS_b	แทน ค่าความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม
MS_w	แทน ค่าความแปรปรวนในกลุ่ม

3.3 เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีการทดสอบของเชฟเฟ (Scheffe' Method) (ชุตี วังศรีตนะ. 2541 : 249)

$$Cv_d = \sqrt{(K-1)(F^*)(MS_{within})(2/n)}$$

เมื่อ K	แทน จำนวนกลุ่มในกลุ่มตัวอย่าง
F^*	แทน ค่า F ที่เปิดจากตาราง (Critical Value)
MS_{within}	แทน ค่า Mean Square within Group
n	แทน จำนวนตัวอย่างทั้งหมด

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ครั้งนี้ ปราบกฏผลการวิเคราะห์ข้อมูล ที่จะนำเสนอตามลำดับหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
2. การวิเคราะห์ข้อมูล
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ มีสัญลักษณ์ที่ใช้ในการแสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

$\bar{X}$	แทน ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
t	แทน ค่าสถิติที่คำนวณจาก t-test
F	แทน ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณาใน F-distribution
df	แทน ค่าระดับความเป็นอิสระ (Degrees of Freedom)
SS	แทน ค่าผลรวมกำลังสอง (Sum of Squares)
MS	แทน ค่าคะแนนเฉลี่ยของผลรวมกำลังสองของคะแนน (Mean Squares)
*	แทน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
**	แทน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์สภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติวิเคราะห์หาค่าสถิติของข้อมูล โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบความเรียง แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 วิเคราะห์สภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4

ตอนที่ 3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ
โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จำแนก
ตามสถานภาพ

ตอนที่ 4 วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ
โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จำแนก
ตามขนาดโรงเรียน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพและ
ขนาด โรงเรียนด้วยการแจกแจงความถี่และร้อยละ ปรากฏผลดังตาราง 5

ตาราง 5 ความถี่และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพและขนาด โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่าง	ความถี่	ร้อยละ
1. สถานภาพ		
1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา	118	26.70
1.2 ครูผู้สอน	324	73.30
รวม	442	100.00
2. ขนาดโรงเรียน		
2.1 ขนาดเล็ก	50	11.30
2.2 ขนาดกลาง	184	41.60
2.3 ขนาดใหญ่	208	47.10
รวม	442	100.00

จากตาราง 5 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม จำนวน 442 คน เมื่อจำแนกตามสถานภาพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 26.70 และครูผู้สอนจำนวน 324 คน คิดเป็นร้อยละ 73.30 เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มาจากโรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน 208 คน คิดเป็นร้อยละ 47.10 รองลงมา คือ โรงเรียนขนาดกลาง จำนวน 184 คน คิดเป็นร้อยละ 41.60 และ โรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 11.30 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 วิเคราะห์สภาพการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ทั้งโดยรวม รายด้านและรายชื่อปรากฏผลดังตาราง 6 -13

ตาราง 6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 โดยรวมและรายด้าน

การดำเนินงาน โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	อันดับที่
1. ด้านการบริหารจัดการ	3.67	0.745	มาก	5
2. ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้	3.72	0.648	มาก	4
3. ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา	3.74	0.699	มาก	2
4. ด้านการพัฒนาบุคลากร	3.73	0.718	มาก	3
5. ด้านการถือปฏิบัติสัมพันธ์กับชุมชน	3.94	0.678	มาก	1
รวมเฉลี่ย	3.74	0.638	มาก	

จากตาราง 6 พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 โดยรวมและรายด้านทุกด้านมีการปฏิบัติในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็น

รายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการถือฤกษ์สัมพันธ์กับชุมชน ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา ด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านการจัดวิทยุทศสู่วิถีการเรียนรู้และด้านการบริหารจัดการ ตามลำดับ

ตาราง 7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามสถานภาพ

การดำเนินงาน โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	ผู้บริหาร สถานศึกษา		ครูผู้สอน	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านการบริหารจัดการ	3.88	0.668	3.60	0.758
2. ด้านการจัดวิทยุทศสู่วิถีการเรียนรู้	3.85	0.586	3.67	0.663
3. ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา	3.77	0.702	3.73	0.698
4. ด้านการพัฒนาบุคลากร	3.88	0.723	3.67	0.708
5. ด้านการถือฤกษ์สัมพันธ์กับชุมชน	4.01	0.687	3.91	0.673
โดยรวม	3.87	0.614	3.69	0.640

จากตาราง 7 พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 โดยรวมและรายด้านมีการปฏิบัติในระดับมาก โดยผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 สูงกว่าครูผู้สอน ทั้งโดยรวมและรายด้าน

ตาราง 8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ
โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4
โดยรวมและรายด้าน จำแนกตามขนาด โรงเรียน

การดำเนินงาน โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	โรงเรียน ขนาดเล็ก		โรงเรียน ขนาดกลาง		โรงเรียน ขนาดใหญ่	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านการบริหารจัดการ	3.62	0.728	3.55	0.642	3.80	0.814
2. ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้	3.67	0.647	3.67	0.575	3.78	0.704
3. ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา	3.70	0.864	3.68	0.596	3.81	0.734
4. ด้านการพัฒนาบุคลากร	3.56	0.812	3.67	0.683	3.82	0.715
5. ด้านการถือปฏิบัติสัมพันธ์กับชุมชน	3.73	0.862	3.92	0.631	4.02	0.658
รวมเฉลี่ย	3.65	0.709	3.67	0.557	3.83	0.678

จากตาราง 8 พบว่าค่าเฉลี่ยสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 โดยรวม โรงเรียนขนาดใหญ่
ขนาดกลางและขนาดเล็ก มีการปฏิบัติในระดับมาก โดยโรงเรียนขนาดใหญ่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด
รองลงมา คือ โรงเรียนขนาดกลางและ โรงเรียนขนาดเล็ก ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า
โรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็กมีการปฏิบัติมากในทุกด้าน โดยโรงเรียนขนาดใหญ่มี
ค่าเฉลี่ยสูงสุดทุกด้าน โรงเรียนขนาดกลางมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าโรงเรียนขนาดเล็กในด้านการพัฒนา
บุคลากรและด้านการถือปฏิบัติสัมพันธ์กับชุมชน และโรงเรียนขนาดเล็กมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าโรงเรียน
ขนาดกลางในด้านการบริหารจัดการและด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา ส่วนด้านการจัดวิถีพุทธ
สู่วิถีการเรียนรู้โรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดเล็กมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน

ตาราง 9 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานโครงการ
โรงเรียนวิถิพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4
ด้านการบริหารจัดการ โดยรวมและรายชื่อ

การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	อันดับที่
ด้านการบริหารจัดการ				
1. ผู้บริหาร ครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีการสำรวจวิเคราะห์สภาพของโรงเรียนทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกโรงเรียนเพื่อกำหนดทิศทางการบริหารจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถิพุทธ	3.72	0.825	มาก	7
2. ทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าประสงค์ตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยนำมากำหนดเป็นแผนกลยุทธ์ในการบริหารงานตามแนวทางโรงเรียนวิถิพุทธ	3.80	0.843	มาก	5
3. แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาและคณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อกำหนดวิธีการปฏิบัติงานในโรงเรียนที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานภาพของโรงเรียน	3.88	0.896	มาก	3
4. จัดทำแผนปฏิบัติงาน โครงการ กิจกรรม เพื่อเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการศึกษาตามแนวทางในการบริหารจัดการ โรงเรียนวิถิพุทธ	3.86	0.965	มาก	4
5. กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบให้กับบุคลากรของโรงเรียน ปฏิบัติงานตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ	3.91	0.923	มาก	1
6. กำหนดแนวทางพัฒนาผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เต็มตามศักยภาพเพื่อให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามระบบไตรสิกขา	3.76	0.885	มาก	6

ตาราง 9 (ต่อ)

การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	อันดับที่
7. มีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีพุทธ	3.63	0.843	มาก	11
8. มีการบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนตาม หลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามระบบ ไตรสิกขา	3.65	0.884	มาก	9
9. มีการประชุมสัมมนาหรือประชาสัมพันธุ์สร้างความเข้าใจแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ครู ผู้ปกครอง นักเรียน กรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน ในการพัฒนาโรงเรียนตามแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ	3.68	0.948	มาก	8
10. มีการจัดเตรียมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีพุทธ เพื่อปลูกฝังศรัทธาและเสริมสร้างปัญญาใน พุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับนักเรียน บุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้อง	3.89	0.887	มาก	2
11. มีการจัดอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตาม หลักสูตร ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)	3.60	0.884	มาก	12
12. มีระบบการนิเทศ กำกับ ติดตามดูแลสนับสนุน การดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ	3.48	0.911	ปานกลาง	13
13. การนิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงานตาม แนวทางโรงเรียนวิถีพุทธเป็นไปตามแผนการดูแล สนับสนุนอย่างใกล้ชิด	3.46	0.916	ปานกลาง	14
14. มีระบบการตรวจสอบและประเมินผล การดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธอย่าง เป็นระบบและนำผลที่ได้เป็นข้อมูลในการปรับปรุง พัฒนาอย่างต่อเนื่อง	3.39	0.882	ปานกลาง	16

ตาราง 9 (ต่อ)

การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	อันดับที่
15. มีการเผยแพร่ผลการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธให้ผู้เกี่ยวข้องและสาธารณชนรับทราบ	3.44	0.895	ปานกลาง	15
16. มีนโยบายและวิธีปฏิบัติในการขอความร่วมมือกับสถาบันทางศาสนา ชุมชนและองค์กรอื่นๆ ให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา ระดมทุน ใช้ทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาบูรณาการตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ	3.64	0.875	มาก	10
รวม	3.67	0.745	มาก	

จากตาราง 9 พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ด้านการบริหารจัดการ โดยรวมและรายละเอียดมีการปฏิบัติในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด 3 ข้อตามลำดับคือ ข้อ 5 กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบให้กับบุคลากรของโรงเรียนปฏิบัติงานตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ($\bar{X}=3.91$) ข้อ 10 มีการจัดเตรียมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีพุทธเพื่อปลูกฝังศรัทธาและเสริมสร้างปัญญาในพุทธศาสนาให้แก่นักเรียน บุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้อง ($\bar{X}=3.89$) ข้อ 3 แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาและคณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อกำหนดวิธีการปฏิบัติงานในโรงเรียน ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานภาพของโรงเรียน ($\bar{X}=3.88$) ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติในระดับปานกลางมี 4 ข้อ คือ ข้อ 12 มีระบบการนิเทศ กำกับ ติดตามดูแลสนับสนุนการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ($\bar{X}=3.48$) ข้อ 13 การนิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธเป็นไปตามแผนการดูแลสนับสนุนอย่างใกล้ชิด ($\bar{X}=3.46$) ข้อ 14 มีระบบการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธอย่างเป็นระบบและนำผลที่ได้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X}=3.39$) ข้อ 15 มีการเผยแพร่ผลการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธให้ผู้เกี่ยวข้องและสาธารณชนรับทราบ ($\bar{X}=3.44$)

ตาราง 10 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียน
 วิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4
 ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ โดยรวมและรายชื่อ

การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	อันดับที่
ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้				
17. บูรณาการพุทธธรรมโดยเน้นหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ในหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและหลักสูตรแกนกลาง	3.70	0.781	มาก	10
18. กำหนดคุณธรรมจริยธรรม ในคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนและผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเพิ่มเติม	3.88	0.782	มาก	5
19. มีการพัฒนาครูผู้สอนให้เข้าใจหลักการและแนวทางการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ	3.70	0.800	มาก	10
20. กำหนดกระบวนการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน	3.66	0.831	มาก	13
21. ทรุจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการวิเคราะห์และแก้ปัญหา	3.57	0.822	มาก	15
22. จัดสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนให้เป็นธรรมชาติร่มรื่นสวยงามเอื้อต่อกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ	3.75	0.814	มาก	8
23. สร้างบรรยากาศของความรัก ความสามัคคีและความรับผิดชอบในการเรียนรู้	3.96	0.771	มาก	2
24. มีแนวปฏิบัติและจัดกิจกรรมประจำวันตามแนววิถีพุทธให้คุ้นเคยและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง	3.86	0.764	มาก	6
25. มีห้องปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธศาสนา	3.33	0.969	ปานกลาง	19

ตาราง 10 (ต่อ)

การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	อันดับที่
26. จัดบรรยากาศในห้องเรียนและห้องปฏิบัติ กิจกรรมทางพุทธศาสนาที่สงบ สะอาด	3.57	0.842	มาก	16
27. จัดกระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริม ทางพุทธศาสนาโดยนิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญผู้รู้ทาง พระพุทธศาสนาในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร	3.63	0.856	มาก	14
28. จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และ ปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตอย่าง หลากหลาย	3.67	0.843	มาก	12
29. จัดทำแผนงานและส่งเสริมสนับสนุนการใช้สื่อ และแหล่งการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้และแสวงหา ความรู้ด้วยตนเอง	3.55	0.827	มาก	17
30. มีสื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญา ของครู นักเรียนและชุมชน	3.45	0.918	ปานกลาง	18
31. จัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนและ ห้องเรียนอย่างเหมาะสม	3.85	0.980	มาก	7
32. มีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญ คุณธรรม จริยธรรม ในบริเวณ โรงเรียน	3.73	0.889	มาก	9
33. จัดบริเวณ โรงเรียนให้ปราศจากสิ่งเสียด อบายมุขและสิ่งมอมเมาทุกชนิด	3.98	0.826	มาก	1
34. จัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานใน ท้องถิ่นที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนให้ สอดคล้องกับแผนการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน	3.91	0.838	มาก	4
35. ประสานงานกับวัดและชุมชน ในการจัดการ เรียนรู้ หรือกิจกรรมอื่น เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนใกล้ชิด กับพระพุทธศาสนาในบริบทต่างๆ	3.93	0.820	มาก	3

ตาราง 10 (ต่อ)

การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	อันดับที่
36. ประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้ง สីล สมาธิและปัญญา สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่จัด โดยมีจุดเน้นเพื่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง	3.69	0.780	มาก	11
รวม	3.72	0.648	มาก	

จากตาราง 10 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้โดยรวมและรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด 3 ข้อตามลำดับคือ ข้อ 33 จัดบริเวณ โรงเรียนให้ปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุขและสิ่งมอมเมาทุกชนิด ($\bar{X}=3.98$) ข้อ 23 สร้างบรรยากาศของความรัก ความสามัคคีและความรับผิดชอบในการเรียนรู้ ($\bar{X}=3.96$) ข้อ 35 ประสานงานกับวัดและชุมชน ในการจัดการเรียนรู้ หรือกิจกรรมอื่น เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียน ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาในบริบทต่าง ๆ ($\bar{X}=3.93$) ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติในระดับปานกลางมี 2 ข้อ คือ ข้อ 25 มีห้องปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ($\bar{X}=3.33$) และข้อ 30 มีสื่อและอุปกรณ์การเรียนที่เกิดจากภูมิปัญญาของครู นักเรียน และชุมชน ($\bar{X}=3.45$)

ตาราง 11 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียน
 วิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4
 ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนาโดยรวมและรายชื่อ

การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	อันดับที่
ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา				
37. จัดกิจกรรมตามแนววิถีพุทธเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร	3.62	0.863	มาก	5
38. มีกิจกรรมสวดมนต์ การทำสมาธิและบริหารจัดการเจริญปัญญา	3.97	0.810	มาก	2
39. จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้พูด หรือเขียนบรรยายเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมจริยธรรม	3.63	0.854	มาก	4
40. มีการจัดกิจกรรมในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ทั้งในโรงเรียนและในชุมชน	4.10	0.890	มาก	7
41. มีการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรฤดูร้อน	3.08	1.127	ปานกลาง	8
42. มีการจัดกิจกรรมหน้าเสาธง เช่น ไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตา เดินแถวเข้าห้องอย่างมีสติเป็นต้น	4.24	0.856	มาก	1
43. มีการจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตร (สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา)	3.47	1.059	ปานกลาง	6
44. มีการจัดกิจกรรมก่อนเลิกเรียน เช่น ไหว้พระระลึกถึงผู้มีพระคุณ ท่องอาชยาน	3.83	0.918	มาก	3
รวม	3.74	0.699	มาก	

จากตาราง 11 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนาโดยรวมและรายชื่อมีการปฏิบัติในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด 3 ข้อตามลำดับคือ ข้อ 42 มีการจัดกิจกรรมหน้าเสาธง เช่น ไหว้พระ สวดมนต์ แผ่เมตตา เดินแถวเข้าห้องอย่างมีสติเป็นต้น ($\bar{X} = 4.24$) ข้อ 38 มีกิจกรรม

สวดมนต์ การทำสมาธิและบริหารจิตเจริญปัญญา ($\bar{X} = 3.97$) ข้อ 44 มีการจัดกิจกรรมก่อนเลิกเรียน เช่น ไหว้พระ ระลึกถึงผู้มีพระคุณ ท่องอาขยาน ($\bar{X} = 3.83$) ส่วนข้อที่มีการปฏิบัติในระดับปานกลางมี 2 ข้อ คือ ข้อ 41 มีการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรฤดูร้อน ($\bar{X} = 3.08$) และข้อ 43 มีการจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตร (สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา) ($\bar{X} = 3.47$)

ตาราง 12 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานูริรัมย์เขต 4 ด้านการพัฒนาบุคลากร โดยรวมและรายข้อ

การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	อันดับที่
ด้านการพัฒนาบุคลากร				
45. ผู้บริหาร ครูและบุคลากรของโรงเรียน ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี	4.17	0.809	มาก	1
46. มีการวางแผนพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนตามหลักไตรสิกขาและดำเนินการตามแผนอย่างค่องเนื่อง	3.71	0.816	มาก	3
47. บุคลากรของโรงเรียนเข้าร่วมฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ	3.75	0.892	มาก	2
48. มีกิจกรรมศึกษาดูงานในโรงเรียนอื่นหรือหน่วยงานที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ	3.50	0.969	มาก	6
49. บุคลากรของโรงเรียนผ่านการอบรมพัฒนาคุณลักษณะบุคลากร โรงเรียนวิถีพุทธและนำความรู้ไปพัฒนาตนเองและหน่วยงาน	3.59	0.956	มาก	5
50. มีการนำเทคนิคและวิธีการเสริมแรงที่เหมาะสมมาใช้ในการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้เกิดแก่บุคลากร	3.63	0.872	มาก	4

ตาราง 12 (ต่อ)

การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถืพุทธ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	อันดับที่
51. มีระบบการประเมินผลบุคลากรที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำความดีและมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์	3.71	0.870	มาก	3
52. มีการยกย่องชมเชย หรือประกาศเกียรติคุณบุคลากรในโรงเรียนที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำความดีและมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์	3.75	0.897	มาก	2
รวม	3.73	0.718	มาก	

จากตาราง 12 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถืพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ด้านการพัฒนาบุคลากร โดยรวมและรายชื่อทุกข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด 3 ข้อตามลำดับคือ ข้อ 45 ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรของโรงเรียน ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ($\bar{X} = 4.17$) ข้อ 47 บุคลากรของโรงเรียนเข้าร่วม ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 3.75$) ข้อ 46 มีการวางแผนพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนตามหลักไตรสิกขาและดำเนินการตามแผนอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 3.71$)

ตาราง 13 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียน
 วิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4
 ด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์กับชุมชน โดยรวมและรายข้อ

การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	อันดับที่
ด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์กับชุมชน				
53. โรงเรียน บ้าน วัดและชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมสำคัญทางพุทธศาสนาและวันสำคัญตามประเพณีอย่างสม่ำเสมอ	4.10	0.819	มาก	3
54. โรงเรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิทางพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยจัดการเรียนรู้	3.76	0.904	มาก	7
55. กำหนดแผนปฏิบัติงานให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางด้านวิชาการ วิชาชีพและกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้าน วัด ชุมชน	3.78	0.833	มาก	6
56. จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ โรงเรียน บ้าน วัด และชุมชน เช่น การแข่งขันกีฬา กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมวันแม่ เป็นต้น	4.17	0.785	มาก	1
57. เปิดโอกาสให้ชุมชน สถาบันทางศาสนา และองค์กรอื่นๆ มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาระดับชุมชน ใช้ทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาบูรณาการตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ	3.78	0.864	มาก	6
58. จัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น โครงการเยี่ยมบ้านนักเรียน ทุนการศึกษา ช่วยเหลือนักเรียนแก้ไขปัญหาครอบครัว ฯลฯ อย่างต่อเนื่อง	4.12	0.795	มาก	2
59. ประชาสัมพันธ์ผลงานของนักเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่แก่ผู้ปกครองศิษย์เก่า ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	3.87	0.829	มาก	5

ตาราง 13 (ต่อ)

การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	อันดับที่
60. ชกย่องเชิดชูเกียรติของผู้กระทำความดีทั้งครู นักเรียนและบุคลากรในชุมชน เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่ บุคคลทั่วไป	3.95	0.845	มาก	4
รวม	3.94	0.678	มาก	

จากตาราง 13 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 ด้านการถือปฏิบัติสัมพันธ์กับชุมชนรายด้านและรายข้อทุกข้อ มีการปฏิบัติในระดับมาก โดยข้อที่มีการปฏิบัติสูงสุด 3 ข้อตามลำดับคือ ข้อ 56 จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์โรงเรียน บ้าน วัดและชุมชน เช่น การแข่งขันกีฬา กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมวันแม่ เป็นต้น ($\bar{X} = 4.17$) ข้อ 58 จัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น โครงการเยี่ยมบ้านนักเรียน ทุนการศึกษา ช่วยเหลือนักเรียนแก้ไขปัญหาคอครบครัว ฯลฯ อย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 4.12$) ข้อ 53 โรงเรียน บ้าน วัดและชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมสำคัญทางพุทธศาสนาและวันสำคัญตามประเพณีอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 4.10$)

ตอนที่ 3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 จำแนกตามสถานภาพ ปรากฏผลดังตาราง 14

ตาราง 14 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จำแนกตาม
สถานภาพ โดยรวมและรายด้าน

การดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ	ผู้บริหาร สถานศึกษา		ครูผู้สอน		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านการบริหารจัดการ	3.88	0.668	3.60	0.758	3.57**	0.000
2. ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้	3.85	0.586	3.67	0.663	2.63**	0.009
3. ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา	3.77	0.702	3.73	0.698	0.52	0.605
4. ด้านการพัฒนาบุคลากร	3.88	0.723	3.67	0.708	2.70**	0.007
5. ด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์กับชุมชน	4.01	0.687	3.91	0.673	1.35	0.179
โดยรวม	3.87	0.614	3.69	0.640	2.67**	0.008

** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 14 พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อสภาพ
การดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณา
เป็นรายด้าน พบว่า ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้และด้านการพัฒนา
บุคลากร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา
และด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์ชุมชน ไม่แตกต่างกัน

ตอนที่ 4 วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ
โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4
จำแนกตามขนาด โรงเรียน ปรากฏผลดังตาราง 15 -17

ตาราง 15 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
 ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 โดยรวมและรายด้าน
 จำแนกตามขนาดโรงเรียน

การดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	Sig.
1. ด้านการบริหารจัดการ	ระหว่างกลุ่ม	6.30	2	3.15	5.80**	0.003
	ภายในกลุ่ม	238.56	439	0.54		
	รวม	244.86	441			
2. ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถี การเรียนรู้	ระหว่างกลุ่ม	1.41	2	0.71	1.69	0.187
	ภายในกลุ่ม	183.69	439	0.42		
	รวม	185.10	441			
3. ด้านกิจกรรมเสนอแนะ การพัฒนา	ระหว่างกลุ่ม	1.90	2	0.95	1.95	0.143
	ภายในกลุ่ม	213.30	439	0.49		
	รวม	215.20	441			
4. ด้านการพัฒนาบุคลากร	ระหว่างกลุ่ม	3.82	2	1.91	3.76*	0.024
	ภายในกลุ่ม	223.28	439	0.51		
	รวม	227.11	441			
5. ด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์ กับชุมชน	ระหว่างกลุ่ม	3.61	2	1.81	3.99*	0.019
	ภายในกลุ่ม	198.85	439	0.45		
	รวม	202.47	441			
รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม	2.82	2	1.41	3.50*	0.031
	ภายในกลุ่ม	176.70	439	0.40		
	รวม	179.51	441			

** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 15 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการบริหารจัดการ แยกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านการพัฒนาบุคลากรและด้านการเชื่อมสัมพันธกับชุมชน แยกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้และด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกันมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

เมื่อพบความแตกต่าง จึงเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จำแนกตามขนาดโรงเรียนเป็นรายคู่ โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe' Method) ผลการเปรียบเทียบปรากฏในตาราง 16 -17

ตาราง 16 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ด้านการบริหารจัดการเป็นรายคู่ โดยวิธีการของเชฟเฟ จำแนกตามขนาดโรงเรียน

ขนาดโรงเรียน	$\bar{X}$	ขนาดเล็ก	ขนาดกลาง	ขนาดใหญ่
		3.62	3.55	3.80
ขนาดเล็ก	3.62	-	0.07	0.18
ขนาดกลาง	3.55	-	-	0.25*
ขนาดใหญ่	3.80	-	-	-

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 16 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนจากโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดกลางมีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์ เขต 4 ด้านการบริหารจัดการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 17 เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์ เขต 4 ด้านการถือปฏิบัติสัมพันธ์กับชุมชนเป็นรายคู่ โดยวิธีการของเซฟเฟ่ จำแนกตามขนาด โรงเรียน

ขนาดโรงเรียน	$\bar{X}$	ขนาดเล็ก	ขนาดกลาง	ขนาดใหญ่
		3.73	3.92	4.02
ขนาดเล็ก	3.73	-	0.19	0.29*
ขนาดกลาง	3.92	-	-	0.10
ขนาดใหญ่	4.02	-	-	-

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 17 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนจากโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็กมีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์ เขต 4 ด้านการถือปฏิบัติสัมพันธ์กับชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ซึ่ง สรุปผล อภิปรายผลและ
ข้อเสนอแนะตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สมมติฐานการวิจัย
3. วิธีดำเนินการวิจัย
4. สรุปผลการวิจัย
5. อภิปรายผล
6. ข้อเสนอแนะ
  - 6.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้
  - 6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาตาม
ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนจำแนกตามสถานภาพและขนาด โรงเรียน

สมมติฐานของการวิจัย

1. ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนใน โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธแตกต่างกัน
2. ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนใน โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ที่ปฏิบัติงานในสถานศึกษาที่มีขนาดโรงเรียนแตกต่างกัน มีความคิดเห็น
เกี่ยวกับการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาค้างนี้คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานูริรัมย์ เขต 4 จำนวน 163 โรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 163 คนและครูผู้สอนจำนวน 2,013 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานูริรัมย์ เขต 4 ซึ่งกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางกำหนดขนาดตัวอย่างของเครงจีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan) (ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์, 2542 : 148-149) เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ การสุ่มตามระดับชั้น (Stratified Random Sampling) และใช้การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 118 โรงเรียน เป็นผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนละ 1 คน รวม 118 คนและครูผู้สอนตามสัดส่วนของครูผู้สอนในแต่ละ โรงเรียน รวม 324 คน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยค้างนี้ จำนวน 442 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยค้างนี้ คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพ การดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถิพุทธในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษานูริรัมย์ เขต 4 ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเองจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่ เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถิพุทธ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาและมีผู้เชี่ยวชาญให้ คำแนะนำในการพัฒนาเครื่องมือ แล้วนำเครื่องมือที่ได้ไปทดลองใช้ (Try Out) กับ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานูริรัมย์ เขต 1 ที่ดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถิพุทธ จำนวน 40 คน ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่ม ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Discrimination) ของแบบสอบถามเป็นราย ข้อ โดยใช้ค่าคะแนนที (t-test) กำหนดค่าสถิติที่นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หากค่า t มีค่า 1.75 ขึ้น ไปถือว่ามีความอำนาจจำแนกสูงตามเกณฑ์ ผลปรากฏว่า ผ่านเกณฑ์ทุกข้อ โดยมีอำนาจจำแนกอยู่ ระหว่าง 2.626 - 8.497 และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ผลปรากฏว่า ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ .9851

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำหนังสือขอความร่วมมือในการตอบ แบบสอบถามจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนูริรัมย์เพื่อส่งถึงสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานูริรัมย์ เขต 4

จัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถามจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 พร้อมด้วยแบบสอบถามการวิจัยเพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามไปยังโรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดขอรับแบบสอบถามด้วยตนเอง ภายในเวลา 15 วัน แบบสอบถามที่ส่งไป จำนวน 442 ฉบับ ได้รับคืน 442 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้ไปวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพและขนาดโรงเรียน จากแบบสอบถามตอนที่ 1 โดยการแจกแจงหาค่าความถี่ ร้อยละ (Percentage)

4.2 วิเคราะห์สภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 โดยวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยรวม รายด้านและรายข้อ

4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จำแนกตามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน โดยใช้ค่าคะแนนที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent Sample t-test)

4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จำแนกตามขนาดโรงเรียน คือ โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance) เมื่อพบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในรายด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ตามวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe' Method) กำหนดค่าสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน โดยรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จำแนกตามสถานภาพ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 โดยรวม ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ และด้านการพัฒนาบุคลากร สูงกว่าครูผู้สอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนาและด้านการเกี่ยวกลุ่มสัมพันธ์ชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ไม่แตกต่างกัน

3. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จำแนกตามขนาด โรงเรียน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ด้านการบริหารจัดการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านการพัฒนาบุคลากรและด้านการเกี่ยวกลุ่มสัมพันธ์กับชุมชน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้และด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกันมีความคิดเห็น ไม่แตกต่างกัน

การเปรียบเทียบเป็นรายคู่ พบว่าผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนที่มีขนาดโรงเรียนแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ด้านการบริหารจัดการ โรงเรียนขนาดใหญ่แตกต่างกับ โรงเรียนขนาดกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ด้านการเกี่ยวกลุ่มสัมพันธ์กับชุมชน โรงเรียนขนาดใหญ่แตกต่างกับขนาดเล็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

จากการศึกษาสภาพการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 มีประเด็นค้นพบและน่าสนใจอันจะเป็นข้อมูลนำไปสู่แนวทางการวางแผนพัฒนาค้นหาวิธีการและปรับปรุงการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งผู้วิจัยได้อภิปราย ดังนี้

1. สภาพการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 โดยรวมและรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก โรงเรียนที่สมัครเข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ได้รับทราบแนวทางการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธเป็นอย่างดี ทั้งในด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา ด้านการพัฒนาบุคลากร และด้านการเชื่อมสัมพันธกับชุมชน โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งครูผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจในแนวนโยบายการจัดการศึกษาดำเนินทางโรงเรียนวิถีพุทธมากยิ่งขึ้นและมีการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม มีความพยายามที่จะหล่อหลอมให้นักเรียนซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติในอนาคต ให้เจริญเติบโตไปในแนวทางที่ถูกต้องประพฤติปฏิบัติตนตามครรลองคลองธรรมและกรอบธรรมเนียมนิยมประเพณีที่ดีงาม คามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยมีการดำเนินการทั้งในระดับชาติ ระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับสถานศึกษา เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้ การประชุมผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนเพื่อนำนโยบายไปปฏิบัติ สอดคล้องกับสำนักงานพัฒนาวัดธรรมการจัดการศึกษา (2548: 12) ซึ่งได้ให้กรอบแนวคิดโรงเรียนวิถีพุทธว่าเป็นสถานศึกษาในระบบปกติที่นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษาหรือการจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ คู่ ฟังเป็น คือใช้ปัญญาและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมุห์วิชา สิริวิชโยและคนอื่น ๆ (2547: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานตามโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2 พบว่า มีสภาพการปฏิบัติอยู่ในระดับมากและมีปัญหาน้อย ทำให้การจัดสภาพ ทุก ๆ ด้านของโรงเรียนวิถีพุทธสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักธรรมอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับ

งานวิจัยของ จรัล เพชรดี (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุพร เขต 2 พบว่า การดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธทั้ง โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ดังนี้

1.1 ด้านการบริหารจัดการ โดยรวมมีการปฏิบัติในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก โรงเรียน วิถีพุทธสามารถดำเนินงานตามลำดับขั้นตอนได้อย่างเหมาะสม ทั้งในด้านการเตรียมการ การ จัด สภาพและองค์ประกอบดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบ ไตรสิกขา คูณแสนับสนุน โกล้ซิด ปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง มีการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงานแก่ผู้เกี่ยวข้องทราบ โดยนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ หลักสูตรแกนกลาง การจัดหลักสูตรสถานศึกษา ได้มีการกำหนด มาตรฐานวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำให้การจัดหลักสูตร สถานศึกษาได้รับการสอดคล้องเพิ่มเติม พุทธธรรม ในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของ นักเรียน เพิ่มเติมคุณธรรม จริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สถานศึกษาได้มีการกำหนดหน้าที่ รับผิดชอบให้กับบุคลากรใน โรงเรียน จัดเตรียมกิจกรรมและแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อ กำหนดวิธีการปฏิบัติอย่างชัดเจน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษาที่เข้าร่วม โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ มีความรู้ความสามารถด้านการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย ของ ไสธรรักษ์ ชูรักญาติ (2546 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาการดำเนินงานและปัญหาการดำเนินงาน การจัดหลักสูตรของ โรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งไม่พบปัญหาในการเตรียมการ ด้านการเตรียมการจัด หลักสูตร ด้านการดำเนินงานการจัดหลักสูตรและด้านการติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตร และ ผลการวิจัยยังพบรายชื่อที่มีระดับการปฏิบัติในระดับปานกลาง คือ มีระบบการนิเทศ กำกับ ติดตาม คูณแสนับสนุนการดำเนินงานตามแนวทาง โรงเรียนวิถีพุทธ การนิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงาน ตามแนวทาง โรงเรียนวิถีพุทธเป็นไปตามแผนการคูณแสนับสนุนอย่างใกล้ชิด มีการเผยแพร่ผล การดำเนินงานของ โรงเรียนวิถีพุทธให้ผู้เกี่ยวข้องและสาธารณชนรับทราบ มีระบบการตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานตามแนวทาง โรงเรียนวิถีพุทธอย่างเป็นระบบและนำผลที่ได้เป็น ข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในการดำเนินงานโครงการ โรงเรียน วิถีพุทธ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความรู้ ความเข้าใจในขั้นการเตรียมการ การจัดการและ องค์ประกอบและขั้นการดำเนินงานมากแต่มีความรู้ ความเข้าใจในขั้นการประเมินผลและเผยแพร่ ผลการดำเนินงานน้อย โดยขาดการรวบรวมข้อมูลและประเมินผลทำให้ขาดข้อมูลเพื่อใช้ ประกอบการพิจารณาจัดการดูแล การนิเทศติดตามและให้คำชี้แนะ รวมถึงไม่สามารถสรุปผลและ ประเมินผลเพื่อรายงานผลการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ โกศล ธรรมบุญทัศน์ (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ของครูผู้สอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย

พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาเขตการศึกษา พบว่า สิ่งที่เป็นปัญหามากต่อการวัดและประเมินผลของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา คือ การวัดและประเมินผลการเรียนให้บรรลุจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมของแต่ละบทเรียน การประเมินความสามารถในการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการติดตาม ประเมินผลพฤติกรรมของนักเรียนอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

1.2 ด้านการจัดวิธีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ โดยรวมมีการปฏิบัติในระดับมาก ทั้งนี้ เนื่องจาก โรงเรียนวิถีพุทธมีการปฏิบัติตามแนวทางการดำเนินงาน โดย บูรณาการพุทธธรรมสู่ การจัดการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อนำสู่การเรียนรู้ เข้าใจ ความจริง จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ทั้งโดยทางตรง และทางอ้อม ประสานความร่วมมือวัดและชุมชนในการจัดการเรียนรู้ ซึ่ง โรงเรียนทั่วไปจะมี นโยบายในการดำเนินงานและมีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบจัดบริเวณ โรงเรียนให้สะอาดร่มรื่น สวยงาม เป็นระเบียบ ปลอดภัย บรรยากาศในห้องเรียนมีความสงบ สะอาด การจัดหลักสูตรสถานศึกษา ได้รับการสอดคล้องเพิ่มเติมพุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน เพิ่มเติม คุณธรรม จริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง มีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ ทุกกลุ่มสาระ ผู้สอนเป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” เป็นกัลยาณมิตรของ ผู้เรียน ประกอบกับสภาพสังคมทั่วไปของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 เป็นสังคมที่ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา มีระบบการดำเนินชีวิตที่เป็นวิถีพุทธ โรงเรียน ส่วนใหญ่ได้ดำเนินการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนเป็นประจำอยู่แล้ว เช่น การปฏิบัติ กิจกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาในโอกาสที่เป็นศาสนกิจต่าง ๆ โดยโรงเรียนนำนักเรียนเข้าร่วม กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ สภาพสังคมโดยรวมมีความศรัทธาใน พระพุทธศาสนา โรงเรียนวิถีพุทธ มีจุดมุ่งหมายที่จะแก้ปัญหาคือคล้ายคลึงกัน คือ ปัญหาขาดศรัทธา สื่อลามกอนาจาร การพนัน การทะเลาะวิวาทและการส่งเสริมให้ทุกคนเป็นคนดี ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ ไสธรรักษ์ ชูรักญาติ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานและปัญหา การดำเนินงานการจัดหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า การจัดสภาพกายภาพของสถานศึกษา มีการจัดสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาที่ชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ เน้นการจัดกิจกรรมส่งเสริมการ “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรเน้น การประสานความร่วมมือกับวัด/คณะสงฆ์และชุมชนในการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาผู้เรียนรอบด้าน ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตภาวนา) และปัญญา (ปัญญาภาวนา) และสอดคล้องกับ อมรรัตน์ กักคิและคนอื่น ๆ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ประเมิน โครงการโรงเรียน วิถีพุทธของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 พบว่า

ผู้บริหารสถานศึกษามีความเห็นว่าปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรและสถานที่มีความเหมาะสม และผลการวิจัยยังพบรายชื่อที่มีระดับการปฏิบัติในระดับปานกลาง คือ มีห้องปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธศาสนา มีสื่อและอุปกรณ์การเรียนที่เกิดจากภูมิปัญญาของครู นักเรียนและชุมชน อาจเนื่องจากในแต่ละโรงเรียนมีอาคารเรียนและห้องเรียนค่อนข้างจำกัด ครูและนักเรียนขาดทักษะและการสนับสนุนงบประมาณในการผลิตสื่อและอุปกรณ์ เพื่อใช้ในการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ สอดคล้องกับ โกศล ชรรณบุญทัศน์ (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูผู้สอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาเขตการศึกษา 6 พบว่า การใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิชาการ ที่มีปัญหา มากสำหรับครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา คือ โรงเรียนขาดอุปกรณ์การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา สื่อการเรียนการสอนในด้าน โสตทัศนศึกษา เช่น แผ่นภาพสไลด์และวีดิทัศน์ ฯลฯ มิใช่เพียงพอ ครูขาดความรู้และทักษะในการสร้างสื่อการเรียนการสอนและ โรงเรียนขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

1.3 ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการพัฒนาผู้เรียนมีการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิต ผู้เรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอ ๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งโรงเรียนทั่วไปมีการปฏิบัติกิจกรรมการไหว้พระสวดมนต์เพื่อบูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เจริญสมาธิภาวนาอยู่เป็นประจำ เป็นวิถีปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับการเริ่มต้นในการปลูกฝังเรื่องพระพุทธศาสนาให้กับเยาวชน สามารถทำได้ง่าย ใช้เวลาน้อยและทำได้กับนักเรียนจำนวนมาก ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมได้อย่างหลากหลายและต่อเนื่องตามหลักสูตรและประสบการณ์ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง มีกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตา เดินแถวเข้าห้องอย่างมีสติ การทำสมาธิและบริหารจิตเจริญปัญญา กิจกรรมก่อนเลิกเรียน มีกิจกรรมไหว้พระ ท่องอาขยาน เป็นต้น ทั้งนี้ในรายชื่อที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำ และมีระดับการปฏิบัติในระดับปานกลาง คือ มีการจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตร (สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา) มีการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรดูร้อน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วีระศักดิ์ สมานชาติ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 ให้ความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม

จริยธรรมนักเรียน เช่น การแข่งขันกีฬา กิจกรรมรำลึกถึงผู้มีพระคุณและกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด มากกว่าการดำเนินงานด้านอื่น ๆ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้บริหารและครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมนักเรียนแตกต่างกัน คือ ผู้บริหารให้ความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนมากกว่าด้านอื่น ส่วนครูผู้สอนเน้นการสอน คุณธรรม จริยธรรมสอดแทรกกิจกรรมการเรียนรู้ มากกว่าด้านอื่น

1.4 ด้านการพัฒนาบุคลากร โดยรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและบุคลากรซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนในระบบ โครศึกษา ทั้งในฐานะเป็นผู้บรมสั่งสอน ผู้จัดการเรียนรู้และการเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติคน ได้รับพัฒนาตามหลัก โครศึกษาให้มีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้พุทธธรรมเป็นอย่างดี ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ สามารถจัดการเรียนรู้ตามวิถีพุทธและเป็นกัลยาณมิตร มีลักษณะของการเป็นผู้ที่ “สอนให้รู้ ทำให้รู้ อยู่ให้เห็น” พร้อมจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาได้เป็นอย่างดี ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนประพฤติปฏิบัติคนเป็นแบบอย่างที่ดี เช่น เข้าร่วมปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ มีการวางแผนพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนตามหลัก โครศึกษาและดำเนินการตามแผนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ ดวงเดือน พันธุมนาวินและคนอื่น ๆ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยมหาค ประกอบด้วยการวิจัยเกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของนักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครอง ครู-อาจารย์และประชาชนทั่วไป พบว่า ครูที่เป็นแบบอย่างที่ดีทางพระพุทธศาสนา โดยแสดงความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและมีการปฏิบัติทางด้านทาน ศีล ภาวนาให้นักเรียนรับรู้มาก นักเรียนของครูเหล่านี้จะเป็นผู้ที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนามากและเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาอีกด้วย

1.5 ด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์กับชุมชน โดยรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก การดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธนั้น มีแนวคิดของการดำเนินการที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายจึงจะสามารถประสบความสำเร็จได้ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมจากชุมชน บ้าน วัด และสถาบันอื่น ๆ ในชุมชน มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เกื้อกูลร่วมมือกันและกัน ในการพัฒนานักเรียนและพัฒนาชุมชนสังคมในวิถีแห่งพุทธธรรมเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีผลการพัฒนานักเรียนเป็นที่ยอมรับของชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา มีการวางแผนการดำเนินงานในลักษณะเปิดกว้างสู่ชุมชนและสังคมและมีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ มีการจัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ เช่น การแข่งขันกีฬา กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมวันแม่ จัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ร่วมกัน จัดกิจกรรมสำคัญทางพุทธศาสนาและวันสำคัญตามประเพณีอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ ดวงเดือน พันธุมนาวินและคนอื่น ๆ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ

ความเชื่อและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของนักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครอง ครู-อาจารย์และประชาชนทั่วไป พบว่า บ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน ทั้งตามลำพังและร่วมกันมักมีอิทธิพลต่อความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ปริมาณความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ถ้ามีมากจะทำให้เป็นผู้มีกรปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาในด้านทาง ศีลและภาวนาสมาธิและทำให้เป็นผู้มีวิถีชีวิตแบบพุทธมากไปด้วย

2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 พบว่า มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ อาจเนื่องจากผู้บริหารเป็นผู้ที่จะต้องได้รับนโยบายมาปฏิบัติ จึงมีโอกาสได้ศึกษา รับการอบรมและทำความเข้าใจต่อแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ รวมถึงการเป็นผู้นำในการปฏิบัติงานในทุกด้าน ประกอบกับสถานภาพด้านตำแหน่งหน้าที่ในการปฏิบัติงาน ภาระและความรับผิดชอบในหน้าที่ ตลอดจนจนประสบการณ์ในการทำงานหรือระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกัน โดยผู้บริหารอยู่ในฐานะเป็นผู้กำหนดคน นโยบายและแนวทางการดำเนินงานให้ครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้รับทราบและปฏิบัติเพื่อให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับผลวิจัยของ กุลชาติ กุลกลางดอน (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ผู้บริหารในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการบริหารแนวโน้มไปทางพุทธปรัชญาการศึกษาสูงสุดและสมพิศ โพลิ่งน้อย (2530 : บทคัดย่อ) ได้ทำการสำรวจแนวคิดและการปฏิบัติตามสารัตถพุทธปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารและอาจารย์ใน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารและอาจารย์ มีแนวคิดเกี่ยวกับหลักการสำคัญในพุทธปรัชญาการศึกษาแตกต่างกัน และสอดคล้องกับ นงเยาว์ อุทุมพร (2550:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทม. เขต 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีตำแหน่งงานต่างกันมีปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระยะเวลาทำงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธต่างกันมีปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน แต่มีบางด้านที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จำแนกตามขนาด โรงเรียน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อาจเนื่องจากการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธแม้จะมีความพยายามในการบริหารจัดการทั้งในระดับชาติและระดับ โรงเรียนแต่โรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกันย่อมมีบริบทของโรงเรียนที่แตกต่างกัน โรงเรียนที่มีความพร้อมจะมีการปฏิบัติตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างเคร่งครัด ในขณะที่บางโรงเรียนอาจมีการดำเนินงานตามแนวทางที่เหมาะสมหรือตามความสามารถ การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธให้กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนทุกขนาดที่เข้าร่วม โครงการอาจยังไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนจากโรงเรียนขนาดกลางมีระดับการปฏิบัติ ด้านการบริหารจัดการ แตกต่างกับ โรงเรียนขนาดใหญ่ อาจเนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กและ โรงเรียนขนาดใหญ่ มีปริมาณงานด้านการบริหารจัดการ เหมาะสมตามขนาดโรงเรียน แต่โรงเรียนขนาดกลางจะมีปริมาณงาน ด้านการบริหารจัดการใกล้เคียงกับโรงเรียนขนาดใหญ่ในขณะที่ยังขาดแคลนบุคลากรและทรัพยากรที่เพียงพอต่อการบริหารจัดการเมื่อเทียบกับโรงเรียนขนาดอื่น ๆ ด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์กับชุมชน โรงเรียนขนาดเล็กแตกต่างกับโรงเรียนขนาดใหญ่ อาจเนื่องมาจากมีความแตกต่างกันด้านชุมชนและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน จำนวนบุคลากรที่ปฏิบัติงานในโรงเรียน มีความแตกต่างกัน โรงเรียนขนาดเล็กย่อมมีบุคลากรน้อย สภาพชุมชนส่วนมากอยู่ในถิ่นทุรกันดาร สภาพเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสารคือยกว่า มีกิจกรรมภายในชุมชนน้อยกว่าทำให้โอกาสในการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์ชุมชนของโรงเรียนขนาดเล็ก แตกต่างกับ โรงเรียนขนาดใหญ่ สอดคล้องกับ พระมหาดำรงค์ วรเสโน (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 1 พบว่า การบริหารจัดการศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียนวิถีพุทธตามความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่อยู่ในโรงเรียนที่มีลักษณะการเปิดสอนต่างกัน โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 สามารถประมวลเป็นข้อเสนอแนะได้ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. เนื่องจากการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธยังต้องการการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จึงควรดำเนินการดังนี้
  - 1.1 ด้านการบริหารจัดการ ควรมีการนิเทศ กำกับ ติดตามดูแลสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง และรายงานผลการดำเนินงานเพื่อเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องรับทราบ
  - 1.2 ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ ควรมีการสนับสนุนการผลิตสื่อ การจัดหาสื่อ วางแผนการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาที่หลากหลาย เพื่อให้การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกสถานการณ์และสถานที่ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้ควรจัดให้มีห้องสำหรับปฏิบัติ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมภายในสถานศึกษา
  - 1.3 ด้านกิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา ได้มีการดำเนินงานส่งเสริมสนับสนุนในการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียนอย่างหลากหลาย ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องควรวางแผนในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา
  - 1.4 ด้านการพัฒนาบุคลากร ควรจัดหาวิธีการพัฒนาบุคลากรให้เหมาะสมกับลักษณะของ บุคลากร มีการศึกษาดูงานในสถานศึกษาที่ประสบผลสำเร็จและตระหนักถึงความสำคัญของ บุคลากรที่มีต่อการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทาง โรงเรียนวิถีพุทธ
  - 1.5 ด้านการถือฤกษ์สัมพันธ์ชุมชน ควรพิจารณากำหนดแนวทางในการประชาสัมพันธ์ ผลงานของสถานศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่แนวคิดการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียน วิถีพุทธ กำหนดแนวทางปฏิบัติในการปฏิบัติงานให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางด้านวิชาการ วิชาชีพ กิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
2. ผู้บริหารควรมีการนิเทศติดตามและประเมินผลบุคลากรของ โรงเรียนอย่างเป็นระบบ เนื่องจากบุคลากรยังขาดความเข้าใจในแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ
3. ควรให้ความสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินงานต่อสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เข้าร่วม โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ โดยเฉพาะ โรงเรียนขนาดเล็กและ โรงเรียนขนาดกลาง เนื่องจากโรงเรียน ที่เข้าร่วมโครงการมีการบริหารจัดการภายใต้สภาวะที่ขาดแคลน เช่น มีระบบการนิเทศ กำกับ ติดตามดูแลสนับสนุนการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ วางแผนการดูแลสนับสนุน อย่างใกล้ชิด ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธอย่างเป็นระบบ

และนำผลที่ได้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เผยแพร่ผลการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธให้ผู้เกี่ยวข้องและสาธารณชน มีห้องปฏิบัติการกิจกรรมทางพุทธ มีสื่อและอุปกรณ์การเรียนที่เกิดจากภูมิปัญญาของครู นักเรียนและชุมชน มีการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรฤดูร้อน หรือการจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตร เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ
2. ควรศึกษาวิจัยในลักษณะกรณีศึกษาในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่นำแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ ไปเป็นจุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียนประสบผลสำเร็จเป็นที่ยอมรับ
3. ควรศึกษาความต้องการของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในการมีส่วนร่วมจากชุมชนในการดำเนิน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กุลชาติ กุลกลางคอน. (2543). แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดกรมสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- โกศล ชรรมนนุชทัศน. ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของครูผู้สอน
วิชาพระพุทธศาสนา เขตการศึกษา 6. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศษ.ม. (การบริหาร
การศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จรัส เพชรดี. (2549). การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ชุมพร เขต 2. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา). สุราษฎร์ธานี : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. อัดสำเนา
- จาตุรงค์ พุดเกิดพันธุ์ และคนอื่นๆ. (2547). การศึกษาผลของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธที่มีต่อ
พฤติกรรมนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามะหารัฐ
เขต 3. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). พิษณุโลก : บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. อัดสำเนา.
- ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2541). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ :
เทพเนรมิตการพิมพ์
- ดวงเดือน พันธมนาวิน และคนอื่นๆ. (2540). ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของคนไทย :
การปลูกฝังอบรมและคุณภาพชีวิต. กรุงเทพฯ. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ดำรงค์ วรเสโน, พระมหา. (2552). ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการศึกษากับประสิทธิผล
ของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 1. วิทยานิพนธ์
ค.ม. (การบริหารการศึกษา). สกลนคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
อัดสำเนา.
- เต็มใจ ศรีนวล. (2547, 1 มกราคม). "โรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนแห่งความหวังของสังคมไทย."
วารสารข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. 24 (1) : 13-18.
- เทพโสภณ (ประยูร ธมมจิดุโค), พระ. (2547). "โรงเรียนวิถีพุทธเพื่อสังคมไทย" ใน
โรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- นางเยาว์ อุทุมพร. (2550). รายงานการวิจัย เรื่อง ปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทมมหานคร เขต 3. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2535). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- ประสิทธิ์ สุวรรณรักษ์. (2542). ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤกษศาสตร์และสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. นริรัมย์ : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.
- พงศ์นรินทร์ จิตวิโส, พระมหา. (2546, 29-5 ตุลาคม). "เด็กพันธุ์ใหม่ละอายทำดี วิกฤตการศึกษาไทยในยุคดิจิทัล." เนชั่นสุดสัปดาห์. 12(591): 13-19
- _____. (2548). การศึกษาแนวพุทธ-โรงเรียนวิถีพุทธ. ค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2550, จาก http://www.moralproject.net/downloads.php?cat_id=5&download_id=8.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542. (2542). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 116 ตอนที่ 74 ก.
- เพ็ญศรี นวลมาก. (2544). ผลของการฝึกอบรมโดยใช้หลักไตรสิกขาที่มีต่อความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา การใช้เหตุผลและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.
- ไพรัช คู่แสนสุข และบรรณจอตพร คู่แสนสุข. (2546, 6 พฤศจิกายน). ก้าวสู่การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ. ค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2550, จาก http://www.moe.go.th/5typeschool/activities_bud.html.
- "มจร.เร่งผลักดัน ร.ร.วิถีพุทธเน้นสอนธรรมะ," (2548, 31 ตุลาคม). ผู้จัดการ. ค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2550, จาก <http://www.manager.co.th/Dhamma/ViewNews.aspx?NewsID=9480000150228>
- มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. (2547). ความหมายโรงเรียนวิถีพุทธ. ค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2550, จาก <http://www.mcu.ac.th/sindec.php>.
- พุทธศักดิ์ สุขเจริญ. (2548, 9 กรกฎาคม). "โครงการครูพระสอนในโรงเรียน ดึงเยาวชนให้หันมาสนใจศาสนา," ข่าวสด. หน้า 30.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (2540, 11 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 116 ตอนที่ 74 ก.
- ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. (2536). หลักการวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ศึกษาพร.

- วิบูลย์ แมนสถิต. (2551). “มิติในการบริหารโรงเรียนวิถืพุทธ”. ค้นเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2552, จาก <http://www.area.obec.go.th/sakonnakhon2/budha/articles/budha's%20dimensions%20for%20admin.pdf>.
- วิระศักดิ์ สมานชาติ. (2547). สภาพการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานูรริรัมย์ เขต 2. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา). นูรริรัมย์ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนูรริรัมย์. อัดสำเนา.
- สมพิศ โพล้งน้อย. (2530). การสำรวจแนวคิดและการปฏิบัติเกี่ยวกับสารัตถพุทธปรัชญาการศึกษาของผู้บริหารและอาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.บ. (พัฒนามนุษย์และสังคม). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.
- สมุห์วิชา สิริวิชัย, พระ. และคนอื่น ๆ. (2547). สภาพและปัญหาการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถืพุทธตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนที่รับผิดชอบโครงการในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2. การศึกษากันคว้าด้วยตนเอง กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). พิษณุโลก : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. อัดสำเนา.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานูรริรัมย์ เขต 4. (2549). สรุปผลการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถืพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานูรริรัมย์ เขต 4 ปีการศึกษา 2549.
- สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดนูรริรัมย์. (2543). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ 2543. นูรริรัมย์ : สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนูรริรัมย์
- สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา. (2546). แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถืพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- _____. (2548). ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถืพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ออนป้า.
- ไสขรารักษ์ ขุนรักญาติ. (2546). การศึกษาการดำเนินงานและปัญหาการดำเนินงานการจัดหลักสูตรของโรงเรียนวิถืพุทธ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.
- อดิศร จันทร์สุข. (2548). การปลูกฝังคุณธรรมในเด็กปฐมวัยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ของแกนนำโรงเรียนวิถืพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ วี ที ซี คอมมิวนิเคชั่น

อมรรัตน์ ภัคดี และคนอื่น ๆ. (2547). การประเมินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 3. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). พิษณุโลก : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. อัดสำเนา.

Roscoe. and other. (1968) "Student Value in Exploration," in **Human Behavior**. New York : McGraw-Hill.

Warshow, R. (1978). "Moral Reasoning of Children in Fourth and Sixth Grades in Two Different Educational Environment," **Dissertation Abstracts International**. 39(5) 1450-14561-A.

Bear, G. G. (1979). "The Relationship of Moral Reasoning to Conduct Problems and Intelligence," **Dissertation Abstracts International**. 40(9) : 4961-A.

Khodapanahi, M. K., Heidari, M., & Shahidi, S. (2001). "Evaluating the Role of Cognitive and Motivational Strategies in the Students Academic Achievement and Psychologic Problem Reduction.," **Journal of Phychology**. (Abstracts)

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
Buri Ram Rajabhat University

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย

ที่ ศธ ๐๕๔๕.๑๑/ว ๘๘๓

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ถ.จระ ต.ในเมือง อ.เมืองบุรีรัมย์
จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน คุณชวลิต ชูทรัพย์

ด้วย นายสุขสันต์ จวงพลงาม นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง สภาพการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาวิทยาลัย เขต ๔ โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวณี จุโฑปะมา เป็นที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องนี้อย่างดียิ่ง จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิจัยและศึกษาข้อมูลครั้งนี้ เพื่อให้ผู้ทำการวิจัยจะได้ดำเนินการใน ขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

๗ ๖/๗

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทียบ ละอองทอง)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐ ๔๔๖๑ ๑๒๒๑, ๐ ๔๔๖๐ ๑๖๑๖ คือ ๓๘๐๖

โทรสาร ๐ ๔๔๖๑ ๒๘๕๘

ที่ ศร ๐๕๔๕.๑๑/ว ๘๘๗

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ถ.จระ ค.ในเมือง อ.เมืองบุรีรัมย์
จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๑

เรื่อง ขอบขออนุญาตเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน คุณอุทยาน ปิตามาคา

ด้วย นายสุขสันต์ จวงพลงาม นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง สภาพการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๔ โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริภาณี จุฑาปะมา เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องนี้อย่างดียิ่ง จึงขอขออนุญาตจากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิจัยและศึกษาข้อมูลครั้งนี้ เพื่อให้ผู้ทำการวิจัยจะได้ดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดอนุญาตและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

สุขสันต์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทียบ ละอองทอง)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐ ๔๔๖๑ ๑๒๒๑, ๐ ๔๔๖๐ ๑๖๑๖ คို့ ๓๘๐๖

โทรสาร ๐ ๔๔๖๑ ๒๘๕๘

ที่ ศร ๐๕๔๕.๑๑/ว ๘๘๗

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ถ.จระ ค.ในเมือง อ.เมืองบุรีรัมย์
จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน คุณต๋อง ประเสริฐกุล

ด้วย นายสุขสันต์ จวงพลงาม นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง สภาพการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาวิทยาลัย เขต ๔ โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวดี อุโตะปะมา เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องนี้อย่างดียิ่ง จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิจัยและศึกษาข้อมูลครั้งนี้ เพื่อให้ผู้ทำการวิจัยจะได้ดำเนินการในขั้นต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทียบ ละอองทอง)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐ ๔๔๖๑ ๑๒๒๑, ๐ ๔๔๖๐ ๑๖๑๖ ต.บ ๓๘๐๖

โทรสาร ๐ ๔๔๖๑ ๒๘๕๘

ที่ ศบ ๐๕๔๕.๑๑/ว ๘๘๗

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ถ.จระ ต.ในเมือง อ.เมืองบุรีรัมย์
จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน คุณจารุวรรณ ทวันเวช

ด้วย นายสุขสันต์ จวงพลงาม นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง สภาพการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาวิทยาลัย เขต ๔ โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริภาณี จุฑาปะมา เป็นที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องนี้อย่างดียิ่ง จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิจัยและศึกษาข้อมูลครั้งนี้ เพื่อให้ผู้ทำการวิจัยจะได้ดำเนินการใน ชั้นต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

๙ จพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทียบ ละอองทอง)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐ ๔๔๖๑ ๑๒๒๑, ๐ ๔๔๖๐ ๑๖๑๖ คีย์ ๓๘๐๖

โทรสาร ๐ ๔๔๖๑ ๒๘๕๘

ที่ ศธ ๐๕๔๕.๑๑/ว ๘๘๗

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ถ.จระ ต.ในเมือง อ.เมืองบุรีรัมย์
จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน คุณสุนทร ติโสง

ด้วย นายสุขสันต์ จวงพลงาม นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง สภาพการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต ๔ โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริราณี จุโฑปะมา เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ พิจารณาแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องนี้อย่างดี จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิจัยและศึกษาข้อมูลครั้งนี้ เพื่อให้ผู้ทำการวิจัยจะได้ดำเนินการใน ขั้นตอนต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

๑๒ ๖๗

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทียบ ตะอองทอง)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สำนักงานเลขานุการบัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐ ๔๔๖๑ ๑๒๒๑, ๐ ๔๔๖๐ ๑๖๑๖ คศ ๓๘๐๖

โทรสาร ๐ ๔๔๖๑ ๒๘๕๘

มหาวิทยาลัยราชภัฏบรียัม
BuriRam Rajabhat University

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

ที่ ศธ ๐๕๔๕.๑๑/ว ๘๘๔

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ถ.จระ ต.ในเมือง อ.เมืองบุรีรัมย์
จ.บุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

๑๐ มกราคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ทดลองเครื่องมือในการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาวิทยาลัย เขต ๑

ด้วย นายสุชนันต์ จวงพลงาม นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาวิทยาลัย เขต ๔ โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวดี จุโฑปะมา เป็นประธานกรรมการควบคุมการศึกษาค้นคว้า ในการนี้นักศึกษามีความประสงค์ในการทดลองใช้เครื่องมือในการวิจัยที่จะใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง เพื่อหาประสิทธิภาพของเครื่องมือในการวิจัย

ดังนั้นจึงขออนุญาตให้ นายสุชนันต์ จวงพลงาม ทดลองใช้เครื่องมือในการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่าง สำหรับกำหนดการทำงานผู้ทำการวิจัยจะประสานในรายละเอียดอีกครั้ง มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

๑๖๖

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทียบ ละอองทอง)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติราชการแทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐ ๔๔๖๑ ๑๒๒๑, ๐ ๔๔๖๐ ๑๖๑๖ คห ๓๘๐๖

โทรสาร ๐ ๔๔๖๑ ๒๘๕๘

ที่ ศธ 04082 / 13๙๗

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1
50 ถนนอิสาน บร 31000

10 มีนาคม 2552

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ทดลองเครื่องมือในการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนในสังกัด ทุกแห่ง

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือในการวิจัย จำนวน 1 ชุด

ด้วย นายสุชสันต์ จวงพลงาม นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริภาณี จุโทปะมา เป็นประธานกรรมการควบคุมการศึกษาค้นคว้า ในการนี้ นักศึกษามีความประสงค์ในการทดลองใช้เครื่องมือในการวิจัยที่จะใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริงเพื่อหา ประสิทธิภาพของเครื่องมือในการวิจัย

ในการนี้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1 จึงแจ้งให้ผู้อำนวยการโรงเรียน ในสังกัด ทุกแห่ง ทราบเพื่ออนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวทดลองใช้เครื่องมือในการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่าง กับบุคลากรในโรงเรียนของท่านได้ตามความเหมาะสมต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(กอบจวบ มกัโรบงจ)

รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ปฏิบัติราชการแทน

ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1

กลุ่มอำนาจการ

กลุ่มงานประสานงาน

โทร. 0 4461 1402

โทรสาร 0 4462 0277

ที่ ศธ ๐๕๔๕.๑๑/๖๓

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ถ.จระ ต.ในเมือง อ.เมือง
จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

๑๓ มกราคม ๒๕๕๒

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์แจกแบบสอบถาม

เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔

ด้วย นายสุขสันต์ จวงพลงาม นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง สภาพการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔ โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริณี จุฑาปะมา เป็นประธานกรรมการควบคุมภาคนิพนธ์ โดยการนี้ นักศึกษามีความประสงค์เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการแจกแบบสอบถามผู้เกี่ยวข้องในการศึกษาวิจัยดังกล่าว จึงขอความอนุเคราะห์อนุญาตให้นักศึกษาเข้าถึงข้อมูลในหน่วยงานของท่านด้วย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

๙ ๖๖

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทียบ ละอองทอง)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ปฏิบัติราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐๔๔๖๑ ๑๒๒๑ คอ ๓๘๐๖

โทรสาร ๐๔๔๖๑ ๒๘๕๘

ที่ ศบ 04085 / 1018

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4
อำเภอพุทธไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ 31120

19 มีนาคม 2552

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถาม

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียน

ด้วยนายสุชตันต์ จวงพลงาม นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ กำลังศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง สภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวดี จุฑาปะมา เป็นประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ โดยการนี้ นักศึกษามีความประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการแจกแบบสอบถาม กับกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 จึงขอความร่วมมือจากท่านอำนวยความสะดวกและตอบแบบสอบถาม ตามความเหมาะสมต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายภูมิน วัฒนะ)

รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ปฏิบัติราชการแทน
ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4

กลุ่มอำนาจการ

โทร. 0-4468-9445

โทรสาร 0-4468-9445

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ภาคผนวก ค
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง

สภาพการดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์ เขต 4

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ
ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์ เขต 4
2. แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ
ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพและขนาด โรงเรียนของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ใน
สถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุริรัมย์ เขต 4
3. ในการตอบแบบสอบถามนี้ ขอความกรุณาตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงมาก
ที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้ผลการวิจัยมีความเชื่อถือได้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ผลการวิจัยจะ
นำเสนอในภาพรวมจึงมิได้มีผลกระทบต่อผู้ตอบแบบสอบถามไม่ว่ากรณีใด ๆ ทั้งสิ้น
ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถาม
การวิจัยนี้ ขอขอบคุณในความร่วมมือตอบแบบสอบถามมา ณ โอกาสนี้

นายสุขสันต์ จวงพลงาม

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ตอนที่ 1 ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพและขนาดโรงเรียน
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงใน ให้ตรงกับความเป็นจริง

1. สถานภาพ

- 1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา
1.2 ครูผู้สอน

2. ขนาดโรงเรียน

- 2.1 ขนาดเล็ก (จำนวนนักเรียน 1-120 คนลงมา)
2.2 ขนาดกลาง (จำนวนนักเรียน 121-300 คน)
2.3 ขนาดใหญ่ (จำนวนนักเรียน 301 คนขึ้นไป)

ตอนที่ 2 สภาพการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องระดับการปฏิบัติ สภาพการดำเนินงานโครงการ
โรงเรียนวิถีพุทธ ให้ตรงกับความเป็นจริง

ข้อที่	การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
1	ด้านการบริหารจัดการ ผู้บริหาร ครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีการสำรวจวิเคราะห์สภาพของโรงเรียนทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกโรงเรียน เพื่อกำหนดทิศทางการบริหารจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ					
2	ทุกฝ่ายร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าประสงค์ตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยนำมากำหนดเป็นแผนกลยุทธ์ในการบริหารงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ					
3	แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาและคณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อกำหนดวิธีการปฏิบัติงานในโรงเรียน ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานภาพของโรงเรียน					
4	จัดทำแผนปฏิบัติงาน โครงการ กิจกรรม เพื่อเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการศึกษาตามแนวทางในการบริหารจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธ					
5	กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบให้กับบุคลากรของโรงเรียน ปฏิบัติงานตามแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ					
6	กำหนดแนวทางพัฒนาผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายเต็มตามศักยภาพ เพื่อให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามระบบไตรสิกขา					

ข้อที่	การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
7	มีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีพุทธ					
8	มีการบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา					
9	มีการประชุมสัมมนาหรือประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ครู ผู้ปกครองนักเรียน กรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน ในการพัฒนาโรงเรียนตามแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ					
10	มีการจัดเตรียมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีพุทธ เพื่อปลูกฝังศรัทธาและเสริมสร้างปัญญาในพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับนักเรียน บุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้อง					
11	มีการจัดอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้สภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)					
12	มีระบบการนิเทศ กำกับ ติดตามดูแลสนับสนุนการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ					
13	การนิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธเป็นไปตามแผนการดูแลสนับสนุนอย่างใกล้ชิด					
14	มีระบบการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธอย่างเป็นระบบและนำผลที่ได้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง					
15	มีการเผยแพร่ผลการดำเนินงานของ โรงเรียนวิถีพุทธให้ผู้เกี่ยวข้องและสาธารณชนรับทราบ					

ข้อที่	การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
16	มีนโยบายและวิธีปฏิบัติในการขอความร่วมมือกับสถาบันทางศาสนา ชุมชนและองค์กรอื่นๆ ให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา ระดมทุน ใช้ทรัพยากรภูมิปัญญาท้องถิ่น มาบูรณาการตามแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ					
17	ด้านการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ บูรณาการพุทธธรรม โดยเน้นหลัก ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ในหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและหลักสูตรแกนกลาง					
18	กำหนดคุณธรรมจริยธรรม ในคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนและผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเพิ่มเติม					
19	มีการพัฒนาครูผู้สอนให้เข้าใจหลักการและแนวทางการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ					
20	กำหนดกระบวนการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน					
21	ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา					
22	จัดสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนให้เป็นธรรมชาติร่มรื่น สวยงามเอื้อต่อกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวทาง โรงเรียนวิถีพุทธ					
23	สร้างบรรยากาศของความรัก ความสามัคคีและความรับผิดชอบในการเรียนรู้					
24	มีแนวปฏิบัติและจัดกิจกรรมประจำวันตามแนววิถีพุทธให้คุ้นเคยและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง					

ข้อที่	การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
25	มีห้องปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธศาสนา					
26	จัดบรรยากาศในห้องเรียนและห้องปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธศาสนาที่สงบ สะอาด					
27	จัดกระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมทางพุทธศาสนาโดยนิมนต์พระสงฆ์หรือเชิญผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร					
28	จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิตอย่างหลากหลาย					
29	จัดทำแผนงานและส่งเสริมสนับสนุนการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง					
30	มีสื่อและอุปกรณ์การเรียนที่เกิดจากภูมิปัญญาของครู นักเรียน และชุมชน					
31	จัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนและห้องเรียนอย่างเหมาะสม					
32	มีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญ คุณธรรมจริยธรรม ในบริเวณโรงเรียน					
33	จัดบริเวณโรงเรียนให้ปราศจากสิ่งเสียดัด อบรมุขและสิ่งมอมเมาทุกชนิด					
34	จัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือ ศาสนสถานในท้องถิ่นที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนให้สอดคล้องกับแผนการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน					
35	ประสานงานกับวัดและชุมชน ในการจัดการเรียนรู้ หรือกิจกรรมอื่น เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาในบริบทต่างๆ					

ข้อที่	การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
36	ประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุมทั้ง สติ สมาธิ และปัญญา สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่จัด โดยมีจุดเน้นเพื่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง					
37	ด้านกิจกรรมเสนอแนะและพัฒนา จัดกิจกรรมตามแนววิถีพุทธเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น บรรพชาสามเณรฤดูร้อน หรือบันทึกกิจกรรมทำความดีเป็นต้น					
38	มีกิจกรรมสวดมนต์ การทำสมาธิและบริหารจัดการเจริญปัญญา					
39	จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้พูด หรือเขียนบรรยายเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมจริยธรรม					
40	มีการจัดกิจกรรมในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ทั้งใน โรงเรียนและในชุมชน					
41	มีการจัดกิจกรรมบรรพชาสามเณรฤดูร้อน					
42	มีการจัดกิจกรรมหน้าเสาธง เช่น ไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตา เดินแถวเข้าห้องอย่างมีสติ เป็นต้น					
43	มีการจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตร (สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา)					
44	มีการจัดกิจกรรมก่อนเลิกเรียน เช่น ไหว้พระ ระลึกถึงผู้มีพระคุณ ท่องอาขยาน					
45	ด้านการพัฒนาบุคลากร ผู้บริหาร ครูและบุคลากรของโรงเรียน ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี					
46	มีการวางแผนพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนตามหลักไตรสิกขา และดำเนินการตามแผนอย่างต่อเนื่อง					

ข้อที่	การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
47	บุคลากรของโรงเรียนเข้าร่วมฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ					
48	มีกิจกรรมศึกษาดูงานในโรงเรียนอื่นหรือหน่วยงานที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ					
49	บุคลากรของโรงเรียนผ่านการอบรมพัฒนาคุณลักษณะบุคลากร โรงเรียนวิถีพุทธ และนำความรู้ไปพัฒนาตนเองและหน่วยงาน					
50	มีการนำเทคนิคและวิธีการเสริมแรงที่เหมาะสมมาใช้ในการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้เกิดแก่บุคลากร					
51	มีระบบการประเมินผลบุคลากรที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำความดีและมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์					
52	มีการยกย่องชมเชย หรือประกาศเกียรติคุณบุคลากรในโรงเรียนที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำความดีและมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์					
ด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธ						
53	โรงเรียน บ้าน วัด และชุมชน ร่วมกันจัดกิจกรรมสำคัญทางพุทธศาสนาและวันสำคัญตามประเพณีอย่างสม่ำเสมอ					
54	โรงเรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิทางพุทธศาสนา และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยจัดการเรียนรู้					
55	กำหนดแผนปฏิบัติงานให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางด้านวิชาการ วิชาชีพและกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียน บ้าน วัด ชุมชน					

ข้อที่	การดำเนินงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
56	จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ โรงเรียน บ้าน วัด และชุมชน เช่น การแข่งขันกีฬา กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมวันแม่ เป็นต้น					
57	เปิดโอกาสให้ชุมชน สถาบันทางศาสนา และองค์กรอื่นๆ มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา ระดมทุน ใช้ทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาบูรณาการตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ					
58	จัดระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น โครงการเยี่ยมบ้านนักเรียน ทุนการศึกษา ช่วยเหลือนักเรียนแก้ไขปัญหาคะอับครัว ฯลฯ อย่างต่อเนื่อง					
59	ประชาสัมพันธ์ผลงานของนักเรียนในรูปแบบต่างๆ เพื่อเผยแพร่แก่ผู้ปกครองศิษย์เก่า ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง					
60	ยกย่องเชิดชูเกียรติของผู้กระทำความดีทั้งครู นักเรียนและบุคลากรในชุมชน เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป					

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ภาคผนวก ง

คำอ่านางจําแนกของแบบสอบถาม

ค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถาม

ข้อที่	t-test for Equality of Means	
	t	Sig. (2-tailed)
1	8.497	0.000
2	6.971	0.000
3	7.637	0.000
4	5.563	0.000
5	4.977	0.000
6	6.325	0.000
7	4.737	0.000
8	5.532	0.000
9	6.678	0.000
10	5.267	0.000
11	4.569	0.000
12	4.773	0.000
13	5.098	0.000
14	4.392	0.000
15	6.496	0.000
16	4.753	0.000
17	6.647	0.000
18	5.787	0.000
19	5.774	0.000
20	7.965	0.000
21	4.993	0.000
22	9.371	0.000
23	5.196	0.000
24	5.288	0.000

ค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถาม

ข้อที่	t-test for Equality of Means	
	t	Sig. (2-tailed)
25	4.800	0.000
26	4.882	0.000
27	4.882	0.000
28	3.806	0.001
29	2.929	0.009
30	3.429	0.003
31	4.977	0.000
32	7.276	0.000
33	3.667	0.003
34	3.074	0.007
35	4.025	0.001
36	5.960	0.000
37	5.774	0.000
38	4.882	0.000
39	6.833	0.000
40	2.626	0.017
41	4.554	0.000
42	2.683	0.015
43	5.983	0.000
44	4.870	0.000
45	4.707	0.000
46	6.362	0.000
47	4.019	0.001

ค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถาม

ข้อที่	t-test for Equality of Means	
	t	Sig. (2-tailed)
48	6.626	0.000
49	5.774	0.000
50	4.811	0.000
51	3.902	0.001
52	6.862	0.000
53	4.000	0.001
54	6.325	0.000
55	2.769	0.013
56	3.488	0.003
57	6.678	0.000
58	3.545	0.002
59	4.811	0.000
60	4.930	0.000

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ภาคผนวก จ

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบ

ข้อที่	Reliability Analysis – Scale (Alpha)		
	Mean	Std Dev	Cases
1	3.8250	.8439	40.0
2	3.8750	.8825	40.0
3	3.9250	.7970	40.0
4	3.9250	.9971	40.0
5	3.8750	.9920	40.0
6	3.7250	.9868	40.0
7	3.7000	1.0178	40.0
8	3.6500	.8930	40.0
9	3.7000	.9661	40.0
10	3.8500	.7696	40.0
11	3.5250	.8767	40.0
12	3.5500	.9858	40.0
13	3.5250	.9868	40.0
14	3.3500	.8638	40.0
15	3.3250	.8883	40.0
16	3.6750	.8883	40.0
17	3.7750	.8619	40.0
18	3.9500	.9858	40.0
19	3.7000	.9661	40.0
20	3.8000	.8228	40.0
21	3.7250	.7841	40.0
22	3.8250	.8130	40.0
23	4.0500	.7494	40.0
24	3.9000	.9001	40.0

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบ

ข้อที่	Reliability Analysis – Scale (Alpha)		
	Mean	Std Dev	Cases
25	3.4000	1.1277	40.0
26	3.5500	.9044	40.0
27	3.6250	.9251	40.0
28	3.5750	.8439	40.0
29	3.5750	.7121	40.0
30	3.5000	1.0127	40.0
31	3.9250	1.0473	40.0
32	3.7500	.8987	40.0
33	3.9000	.8712	40.0
34	3.7250	.9055	40.0
35	3.8500	.7696	40.0
36	3.6250	.7742	40.0
37	3.3750	1.0546	40.0
38	3.9000	.8102	40.0
39	3.4750	1.0374	40.0
40	4.1750	.9026	40.0
41	3.1500	1.3311	40.0
42	4.4000	.9001	40.0
43	3.4250	1.1742	40.0
44	3.9250	1.0715	40.0
45	4.1250	.9388	40.0
46	3.5000	.8165	40.0
47	3.6500	.9753	40.0

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบ

ข้อที่	Reliability Analysis – Scale (Alpha)		
	Mean	Std Dev	Cases
48	3.3500	1.0754	40.0
49	3.4750	1.0374	40.0
50	3.5750	.9578	40.0
51	3.7000	.9115	40.0
52	3.7000	1.0178	40.0
53	3.9750	.9737	40.0
54	3.6000	1.0077	40.0
55	3.6500	1.0013	40.0
56	4.1250	.8825	40.0
57	3.6750	.9711	40.0
58	4.0750	.8883	40.0
59	3.7250	.9334	40.0
60	3.9500	.9594	40.0

Reliability Coefficients

N of Cases = 40.0

N of Items = 60

Alpha = .9851

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นายสุขสันต์ จวงพลงาม
วัน เดือน ปี เกิด	วันที่ 2 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2521
สถานที่เกิด	บ้านเลขที่ 75/1 หมู่ที่ 4 บ้าน โคกสิงห์ ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 75/1 หมู่ที่ 4 บ้าน โคกสิงห์ ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ 31150
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ครู
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนบ้านชุมแสง ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2532 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้าน โคกสิงห์ ตำบลชุมแสง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ. 2535 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเมืองแกพิทยาคม ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ. 2538 ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ป.วช. เกษตรกรรม) วิทยาลัยเกษตรกรรมบุรีรัมย์ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ. 2540 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ป.วศ. เกษตรกรรม) วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ พ.ศ. 2542 ครุศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต (ค.อ.บ.) สาขาเทคโนโลยี การเกษตร-การผลิตสัตว์ เกียรตินิยมอันดับ 1 สถาบันเทคโนโลยี พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2553 ครุศาสตรมหาบัณฑิต (ค.ม.) สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์